COLECȚIA AUTORI CELEBRI

Un tînăr bogat, suferind de o maladie sufletească, sclavul unei sfiiciuni neroade și al păcătoasei sale slăbiciuni, are de ales între a încerca să trăiască alături de femeia iubită, veșnic fericit sau a muri în disperare, departe de aceasta.

CARTEA CONȚINE
O TRAGEDIE REGALĂ
ȘI PREA TÎRZIU
de
ALEXANDRE DUMAS

Lei 348
TL 2
Total 350

ISBN 973-95504-8-7

ALEXANDRE DUMAS

UN PARIU MORTAL

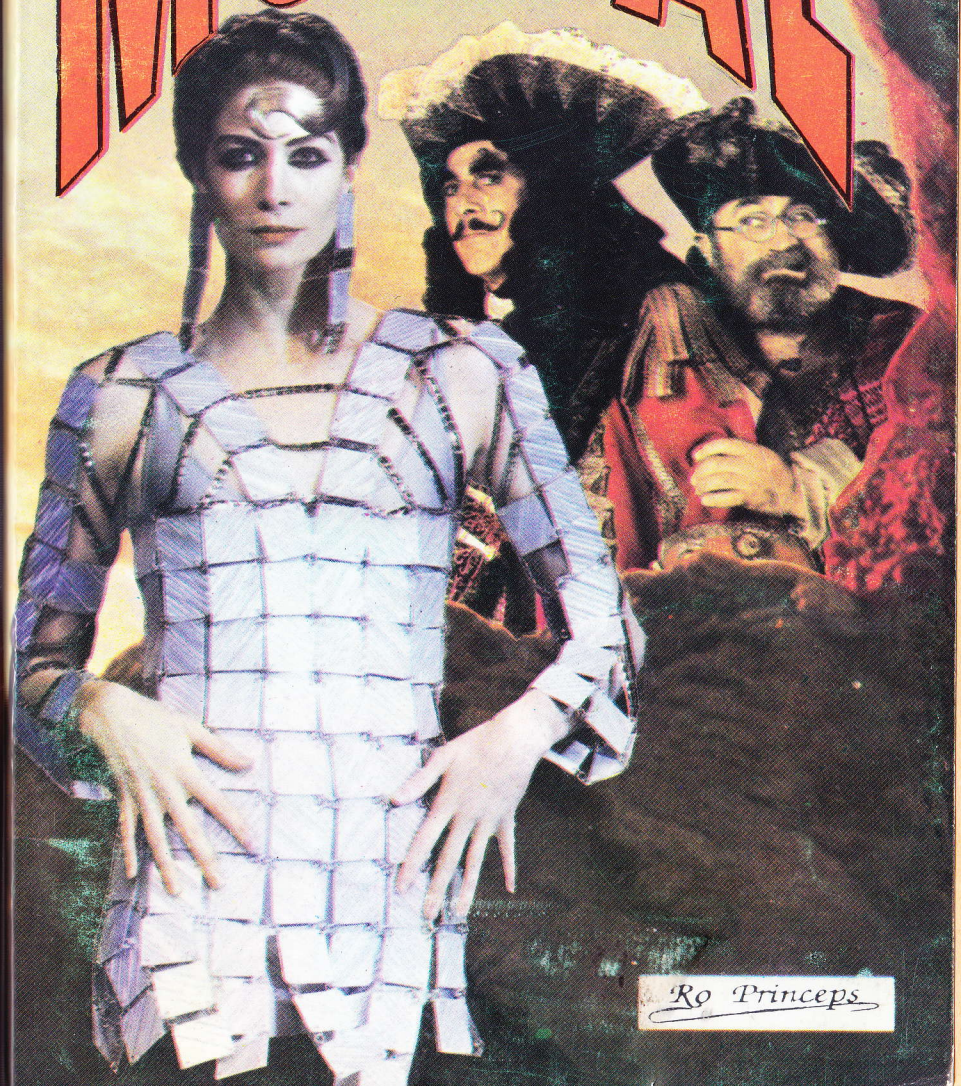

Ro Princeps

Coperta : SORIN DRAGOȘ ANDREI

ALEXANDRE DUMAS

UN PARIU MORTAL

COLECȚIA
AUTORI CELEBRI

Textul acestei lucrări reproduce versiunea apărută la Tipografia Ziarului Universul, București — f.a. cu ortografia actualizată

I

În călătoria mea de la muntele Rigi la Lucerna, între Gotad și Winkel, mare fu mirarea mea cînd mă pomenii, la cotișul unei poteci, cu un domn care se chinuia cu servitorul său să scoată dintr-o rîpă trăsura lor răsturnată.

Nu eram însoțit decît de simpaticul meu cicerone *, Francesco, și nu stătui pe gînduri de a sări îndată în ajutorul nevoiașilor, deși mă întrebam în gîndu-mi cine naiba îi adusese cu trăsura prin locurile acelea.

Apropiindu-ne, recunoscui că stăpînul probabil al trăsurii răsturnate era un englez, tînăr, înalt, slab și palid : îl salutai cu bunăvoință și, cînd mă apropiai, el se roși ca un rac, gîngăni cîteva cuvinte care mă făcură să cred că nu știa să vorbească ; apoi recăpătîndu-și cumpătul, izbutii să înțeleg din bolboroselile lui că i se spusese că se putea trece cu trăsura pe-acolo.

— Cine v-a spus asta ?

— Elveții.

— Mă mir, răspunsei eu ; oamenii aceștia nu prea sînt aplecați la astfel de glume. Ce ați întrebat ?

*cicerone = călăuză.

— Dacă putem trece cu trăsura peste munții aceștia, și le-am arătat cu degetul pe cel mai înalt, din fund.

— Brunigul ?

— Nu știu cum îl cheamă.

— Și ce au răspuns ei ?

— Au început să rîdă și mi-au spus că da.

— În ce limbă i-ați întrebat ?

— Nemțește.

— Și cum ați zis ? *Ascolta, Francesco, il signor inglese va parlare tedesco,* zisei eu apoi ciceronelui meu care era originar din Trentin.

— Am zis, răspunse englezul : *Kann einen Vogel über diesen Berge fahren ?*

— Ce înseamnă cuvîntul *Vogel ?* zisei lui Francesco.

— Înseamnă pasăre.

— Cum așa ! exclamă englezul.

— Ei bine ! Bănuisem așa ceva. Ați luat un cuvînt drept altul : *Vogel drept Wagen,* și ați întrebat dacă putea trece o pasăre peste munții aceia.

— Ah ! ah !... zise englezul.

— Așa că țăranii, care au crezut că vă bateți joc de ei, s-au pus pe rîs și v-au răspuns că da.

— Ei bine ! Ce e de făcut atunci ?

— Să vă ridicați trăsura și să luați drumul spre Lucerna.

După ce scoaserăm trăsura, vizitiul luă caii de frîu și îi conduse cu mîna. Englezul, eu și

Francesco, pornirăm înainte și, fiindcă drumul era mai lesnicios pentru două picioare decît pentru roate, ajunserăm la Stenibach cu un sfert de ceas înaintea trăsurii. Întrebuințarăm timpul acesta căutînd un meșter-căruțar ca să dreagă scrîntelile trăsurii gentlemanului nostru, dar astfel de meșter nu se cunoștea ; era o poveste, un vis la Stenibach unde, de cînd se ținea minte, nu se pomenise nici o trăsură și unde aceea care ne urma pricinuia în calea ei mirare generală. Englezul, care părea foarte sfios, era plouat de pățania lui ; se îngălbenea și se învinețea pe rînd, bolborosea mereu ; în sfîrșit, era așa de strîmtorat, încît începui să cred că prezența mea îl încurca. De aceea, mă grăbii a-i spune că, dacă n-avea trebuință de noi ca să stăm, noi eram gata să pornim la drumul nostru. Cu așa stîngăcie încercă el atunci ca să ne oprească, încît mă întări în credința mea și salutîndu-l îmi văzui de drum.

Mă oprii la Winkel. Făcusem aproape șapte sau opt leghe pe jos și nu-mi părea rău să mă odihnesc puțin. Trimisei pe Francesco să caute o cărucioară care să mă tîrîie pînă la Lucerna, pînă unde mai erau vreo patru-cinci leghe de făcut.

Pe cînd Francesco cutreiera satul, eu mă apucai să scotocesc hanul și abia dădui de o găinușă pe care hangiul o păstra desigur pentru vre-un praznic și pe care nu mi-o cedă decît atunci cînd mă văzu că m-apuc s-o jumulesc eu însumi. Friptura asta, pe lîngă ouă

proaspete, gătite în două feluri deosebite, îmi dădu prilejul unui prînz bunicel.

În momentul cînd mi se punea masa în coridorul hanului, sosi și englezul meu cu trăsura șoldie și, adresîndu-se hangiului, întrebă dacă nu i se putea da ceva de mîncare, iar hangiul răspunse că venise un francez care îi luase tot. Englezul făcu o mutră așa de jalnică, încît îmi fu milă și, uitînd motivul pentru care ne despărțiserăm de el, îi ieșii înainte și îl poftii să se împărtășească din ospățul meu.

După ce se roși și se îngălbeni de cîteva ori, după ce își șterse sudoarea care, cu toată răcoarea zilei, îi curgea din păr pe frunte, originalul meu primi și șezu la masă cu o stîngăcie așa de mare, încît mă făcu să cred că nu era obișnuit să mănînce la masă.

Pe cînd îmi frămîntam mintea să ghicesc cam cum ar fi putut mînca altfel musafirul meu, sosi Francesco și îmi spuse italienește că nu găsise nici un fel de căruță.

— Așadar, strigai eu, iată-ne siliți să ne facem calea tot pe jos, nu-i așa ?

— Oh ! Doamne, da, zise Francesco.

— S-o ia naiba de țară ! Nu găsești în ea decît ceea ce aduci de acasă ; ba chiar, urmai arătînd trăsura englezului, și ceea ce aduci se strică !

— Însă, zise musafirul meu, dacă mi-ați da voie...

— Ce lucru, d-le ?

— Să vă ofer loc în trăsura mea.

— Să vă dau voie pentru asta ?...

— Primiți ?

— Cum de nu ! ba cu recunoștință.

— De la Winkel voisem să vă poftesc, dar eram așa de încurcat...

— De ce ?

— De poziția mea.

— Ce fel ! Pentru că vă răsturnaserăți ? Ei bine ! Astfel de nenorocire poate să se întîmple omului celui mai de ispravă, cînd se află pe drumuri rele ; nu văd de ce ați fi încurcat pentru asta.

— Ah ! Vă mulțumesc că mă liniștiți, mare bine îmi faceți cu asta.

— Ce fel ! Vă intimidam ? Bravo, zău ! Ești bun să-ți scoți haina ?

— Vă mulțumesc, nu-mi e prea cald.

— Vă curg sudorile pe obraz.

— Ciorba mea frigea prea tare.

— Să fi suflat în ea sau să fi așteptat pînă se răcea.

— D-voastră vă mîncaseră-ți porția, și voiam să vă ajung.

— Oh ! Nu era nici un zor ! De ce nu îmi spuserăți că voiați să mergem împreună ? V-aș fi așteptat ; dar parcă înțelegeți italienește ?

— Foarte bine.

— Hai ! Nu vă e totuna să vorbiți cu mine italienește în loc de englezeasca d-voastră din care nu pricep nici boabă ?

— Nu îndrăznesc.

— Ia să încercăm : *Volete ancora un pezzo, di questa pernice ?* Bine, dar ce aveți ?

— Nimic, nimic, zise englezul învineţindu-se şi bătînd din picior, nimic !

— Ba da, vă înecaţi. Ia aşteaptă, aşteaptă, să-ţi dau un pumn în spate : aici... aici. Trage şi o duşcă, bea ţeapăn ; nu-i aşa că ţi-e mai bine ?

— Da.

— Bine, dar ce avuseşi ? Spune.

— Întrebarea d-voastră m-a surprins.

— Dar era foarte cuviincioasă ; vă întrebam dacă mai pofteaţi friptură.

— Aşa e ; dar m-aţi întrebat italieneşte ; am vrut să vă răspund în aceeaşi limbă şi am înghiţit strîmb.

— Ia ascultă-mă, te rog să te dezbari de sfiiciunea asta ; trebuie să fie foarte supărătoare, la o adică.

— Vă asigur, d-le, îmi zise englezul cu o adîncă întristare.

— Bine ! Dar trebuie să vă lecuiţi.

— Peste putinţă ; de cînd mă ştiu, tot aşa am fost, am făcut tot ce am putut ca să biruiesc manifestarea asta nenorocită şi am ajuns să nu mai am nici o speranţă. De aceea călătoresc ; am făcut atîtea pocinoage în Anglia, încît fui silit să plec din Londra : dar, cum vedeţi, nenorocita mea sfiiciune mă urmează pretutindeni ; din pricina ei fusei nepoliticos cu d-voastră azi dimineaţă ; din pricina ei mîncai ciorba prea fierbinte şi tot din pricina ei era să mă înec adineauri vrînd să vă răspund italieneşte, ceea ce era uşor cu toate astea. Ah ! Sînt foarte nenorocit, credeţi-mă !

— Sînteţi bogat, mi se pare ?

— Am o sută de mii de franci venit.

— Bietul băiat !

— Da ; ei bine, aş da 75 de mii, vezi d-ta, 30 de mii, aş da tot, ca să fiu om ca oamenii : Ei bine ! Cu ceea ce ştiu mi-aş face o poziţie onorabilă, mi-aş face poate reputaţia ; pe cînd, cu suta mea de mii de franci venit şi cu gogomănia mea, voi muri de splin *.

— Oh ! Nu mai crede.

— Cum vă spun. Nu ştiţi, nu puteţi şti ce vrea să zică a fi convins că preţuieşti cel puţin cît ceilalţi oameni şi a vedea oameni, asupra cărora te simţi superior, întrecîndu-te la toate, trecînd drept instruiţi iar tu drept ignorant ; trecînd de spirituali, iar tu drept nerod, înlăturîndu-te din casele unde îşi capătă vază şi unde mare poftă ai avea şi tu uneori ca să fii primit. Mai tîrziu, dacă voi îndrăzni să-ţi povestesc mîhnirile mele, vei înţelege ceea ce am suferit cu venitul meu de 100.000 de franci lua-l-ar naiba, de vreme ce nu mi-a adus pînă acum decît necazuri şi ruşine.

— Povestiţi-mi-le îndată, ca să vă uşuraţi sufletul.

— Încă nu îndrăznesc.

— Haide ! Nu te face.

— Uită-te la mine şi vezi-mă cum mă roşesc numai gîndindu-mă la aşa ceva.

---

*Splin (englezism) = plictiseală cauzată de lipsa unor preocupări serioase şi care duce la dezgust de viaţă (engl. spleen).

— Cu adevărat, parcă ai fi o tomată.

— Ei bine ! Vezi d-ta, cînd mă simt așa, nu-mi rămîne decît s-o iau la fugă.

— Să nu fugi, căci voi alerga după d-ta.

— De ce ?

— Ca să-ți aflu povestea ; fac colecție.

În momentul acela veni hangiul. Prînzul se terminase, trăsura fusese dreasă ; cerui socoteala.

Englezul scoase din buzunar o pungă plină cu aur și începu s-o învîrtească în mîini.

— Ce faceți ? i-am zis.

— Ei bine, dar îmi pare că...

— Mi se pare că eu v-am poftit la masă și că, fiind musafirul meu, eu trebuie să plătesc ; de altminterea, vreau să mă laud că am dat de prînzit unui om cu venit de 100 000 franci.

— Foarte bine, dar cu condiția ca să cinați cu mine.

— Cum de nu ! Cu cea mai mare plăcere, numai să-mi permiteți a lua asupra mea prepararea punciului *.

— De ce așa ?

— Pentru că vreau să-l fac în așa fel încît să vă dezlege limba.

— Credeți că se poate ?

— Fără îndoială.

— Nu voi îndrăzni cît lumea.

— Zău ! Bine v-a croit cine v-a croit ! Haide, haide, în trăsură.

*punci = băutură făcută dintr-un amestec de rom și alte băuturi alcoolice, zahăr, lămîie, fructe și diverse mirodenii (Fr. punch).

— Haide în trăsură, zise englezul cu un aer dezghețat, și în goană mare pînă la Lucerna !

— Nu, nu ! La pas, dacă nu vă e cu supărare, nu sînt deprins cu trăsurile, care mi-ar putea tulbura digestia.

— Ei bine ! La pas, fie. Mult mi-e drag să merg la pas.

Ne așezarăm cum se putea mai bine în fundul trăsurii ; Francesco se urcă pe capră lîngă vizitiu, și pornirăm.

Ajungînd la Lucerna, eu și englezul eram prieteni la toartă ; el nu se mai roșea cînd se uita la mine, ba chiar ajunsese cu îndrăzneala să-mi și pună două-trei întrebări.

Traserăm la «Calul alb».

Întîia mea grijă fu să cer hangiului o baie, căci găsești la hanurile elvețiene lucrul acesta minunat pe care în zadar l-ai căuta în hanurile din Franța acest leac puternic și desfătător al ostenelii — și baia elvețiană e cu atît mai prețioasă cu cît, am băgat de seamă, indigenii nu se folosesc de ea, ci o păstrează pentru străini. În ceea că mă privește, baia îmi este de obicei cabinet de lucru ; în baie am scris notele mele de călătorie și vă asigur că mulțumirea sufletească în care mă aflam pe cînd scriam, mi-a insuflat bunăvoință pentru oameni, admirație pentru lucruri.

Din baie trecui în pat și dormeam dus cînd mă deșteptară spunindu-mi că cina era gata. De abia îmi venii în fire ; uitasem cu totul și englezul și trăsura, și cina, și mărturisesc că

deocamdată bucuros aș fi fost să nu-mi mai fi adus aminte.

Mă sculai cu toate acestea și coborîi în sala de mese ; trecînd prin bucătărie, văzui pe toți servitorii la zor, toate frigările la foc și toate tingirile în zarvă ; întrebai dacă era vreo nuntă la han, dar mi se răspunse că pentru noi erau toate acestea. Mă gîndii o clipă că noul meu amic, spre a-mi face cinste, invitase la masă consiliul municipal al Lucernei ; dar mă dezamăgii intrînd în sala de mese : numai două tacîmuri erau pe masă.

Ni se aduse mîncare ca pentru cincisprezece inși și deoarece, cu toată bunăvoința noastră, nu puturăm consuma decît a treia parte, restul trebuie să fi îndestulat două sau trei zile pe toți oamenii hanului «Calul alb».

Englezul susținu asaltul cu destulă bărbăție, învederat că începuse să se dedea cu mine ; deși tot se roșise văzîndu-mă, totuși roșeața aceea nefirească dispăruse încetul cu încetul de pe fața lui. La sfîrșitul mesei, cînd ni se aduse punciul, englezul își venise în fire pe deplin și, grație cîtorva pahare de șampanie pe care îl hotărîi ca să le bea, începuse să vorbească aproape cum vorbește toată lumea ; văzui că sosise momentul de a trece la afacerile serioase.

— Ei bine ! i-am zis turnîndu-i un pahar de punci, ce s-a făcut splinul acela ? Mi se pare că a rămas în fundul secundei sticle de șampanie.

— Da, răspunse englezul cu glasul plin de înduioșare al omului care începe să se cherche-

lească ; dacă ați fi totdeauna cu mine, cred că splinul ar bate în retragere și aș putea scăpa de el pentru viitor : dar trecutul... trecutul n-o să dispară niciodată !

— Vrea să zică, e grozav trecutul acela ?

— Ah ! zise englezul suspinînd.

— Haide, haide, spovediți-vă !

— Mai turnați-mi un pahar de punci.

— Poftim ! Și spuneți domol, ca să nu pierd nici un cuvînt din cîte veți rosti.

— Dacă aș îndrăzni ! zise englezul codindu-se.

— Ce fel ! Iarăși !

— Mă voi căzni să vă istorisesc în franțuzește.

— Cum în franțuzește ? Vrea să zică știți franțuzește ?

— Am învățat cel puțin, îmi răspunse el schimbînd tonul și încredințîndu-mă că știa franțuzește.

— Bravo, scumpul meu amic ! Sînteți poliglot mai întîi de toate și mă lăsați să mă chinuiesc cu italienească pe care de abia o vorbesc și cu englezeasca pe care n-o vorbesc deloc, pe cînd d-voastră vorbiți franțuzește ca un Turenian ! Zău așa ! Mi se pare că vă bateți joc de mine cu sfiiciunea, cu mizantropia și cu splinul d-voastră ! Vă previn că, din momentul acesta, mă întorc la limba mea maternă și că nu mai ies din ea, de altminterea, d-voastră o să vorbiți, eu ascult. Tot ce pot face pentru d-voastră este să vă mai torn un pahar de

punci. Poftim ! Nu vă mai dau altul pînă ce nu veţi sfîrşi istoria. Să trăiţi şi D-zeu să vă dezlege limba ca tînărului Cyrus ! Ştiţi limba persană ?

— Eram s-o învăţ, îmi răspunse cu seriozitate englezul meu, cînd mi se întîmplă nenorocirea să moştenesc pe unchiul şi suta de mii de franci venit, care e pricina tuturor necazurilor mele...

— Să începem cu începutul. Era odată... Rîndul dumneavoastră acum.

— Mai întîi, trebuie să-mi ştiţi numele.

— Cu plăcere.

— Mă numesc Williams Blundel. Tatăl meu era un mic arendaş dimprejurul Londrei, care neavînd o educaţie deosebită, regretase totdeauna că rămăsese în ignoranţa lui de naştere. De aceea, în loc de a face din fiul său un plugar bun, precum era firesţe şi bine, îi veni ideea fatală să facă un savant şi prin urmare mă trimise la Universitate cu gîndul de a mă face om ilustru. Sosirea mea făcu senzaţie : totdeauna am fost lung şi slab, totdeauna îmi fu părul de culoarea lînii nescărmănate ; în sfîrşit, deşi eram palid de obicei, la cea mai mică emoţie chipul mi se roşea ca floarea de mac : fui primit cu rîsete şi şoapte de camarazii mei şi necazurile începură chiar din ziua aceea. Siguranţa că eram de rîsul colegilor mei, conştiinţa stîngăciei şi a sfiiciunii mele, trebuinţa de solitudine prin urmare, fură cauza că, în cei zece ani cît stătui la Universitate, nu luai parte la nici unul din jocurile care răsplătesc munca

copiilor : departe de asta, eu îmi petreceam recreaţiile în studii, astfel încît camarazii mei, neputînd pricepe cauza izolării mele, crezînd că nu făceam aşa decît ca să capăt bunăvoinţa profesorilor mei, mă făceau ipocrit şi se răzbunau prin glume cumplite de succesele mele la studii.

Îndurai, la început, toate necazurile cu statornicie şi resemnare, dar la urmă, după doi ani, viaţa asta ajunsese nesuferită şi aş fi murit, cred, dacă întîmplarea nu mi-ar fi adus o consolare.

Ferestrele clasei noastre, ridicate la şase picioare deasupra solului, pentru ca nici o privelişte de afară să nu ne distragă de la studiile noastre, dădeau într-o grădină consacrată, ca şi a noastră, la recreaţiile altei instituţii de educaţie, însă un institut de domnişoare. Pe cînd auzeam strigăte zgomotoase în grădina noastră, în grădina vecină se auzeau cîntări blînde. Cu toate astea, trecură doi ani fără să-mi vină în gînd să mă uit pe fereastră şi să mă distrag de la studii cu vederea tinerelor mele vecine ; iar cînd îmi veni ideea, îmi trebui vreme pînă să mă hotărăsc şi execuţia ei mult timp nu-mi aduse nici o plăcere, ci numai o distracţie fizică prin care durerile mele şi amintirea lor amorţeau pentru moment. Totuşi, încetul cu încetul, distracţia aceasta îmi devenea necesară : cum pleca profesorul din clasă şi rămîneam singur, puneam bănci şi scaune peste bănci şi, cocoţîndu-mă în vîrful acelei clădiri, îmi afundam privirile în stolu-

rile de fetiţe care ieşeau din stupul lor şi zbîrnîiau pînă sub zidurile închisorii mele ; simţeam atunci că se înşelase natura făcînd din mine un bărbat şi că, dacă aş fi fost de alt sex, toate cusururile mele ar fi fost calităţi ; slăbiciunea mea fizică ar fi fost graţie, stîngăcia mea pudoare ; doar părul meu şi faţa-mi, acum palidă acum stacojie, nu s-ar fi potrivit cu nimic ; dar fetele aveau văluri sub care ascundeau chipul lor.

Recreaţia fetelor începea şi se termina cu un sfert de ceas mai înainte de a noastră, astfel că îmi făcusem regulă : cum le vedeam plecînd din grădină, una cîte una, cum vedeam rochia albastră a celei din urmă dispărînd din grădină, coboram de pe piedestalul meu, puneam băncile la locul lor şi, cînd veneau camarazii şi profesorii, mă găseau cocoţat deasupra cărţilor mele şi nu bănuiau că mi-aş fi întrerupt studiul.

Trecuseră două-trei luni de cînd gustam zilnic această distracţie ; cunoşteam din vedere pe toate fetiţele, le ştiam obiceiurile, aş putea zice caracterele. Ele erau pentru mine ca nişte flori vii pe un covor bogat şi cu toate astea îmi erau deopotrivă indiferente : iubirea mea se întindea asupra lor ca asupra unor surori.

Într-o zi văzui, printre toate chipurile acelea obişnuite, un chip nou şi necunoscut : chipul unei fete blonde şi rumene, cu capul de heruvim *. Chipul ei încîntător era în lacrimi ;

* heruvim = (în concepţia biblică) înger care urmează ierarhic după arhangheli.

biata fetiţă îşi părăsise familia şi credea că nu era s-o mai revadă. Din ziua întîia vrură s-o consoleze, dar în zadar, rana era prea proaspătă şi lacrimile fetei nu conteniră. Fui adînc mişcat de acest episod din romanul meu; cugetam că, tot ca mine, avea să ducă o viaţă tristă şi izolată şi, ştiind de ceea ce suferisem eu, o plîngeam de ceea ce avea să sufere.

A doua zi mă urcai mai sus ca de obicei pe piramida mea. Dintr-o privire cuprinsei toată grădina fetelor ; fetele se jucau ca întotdeauna, iar noua venită stătea la rădăcina unui copac, între alte două fetiţe care, spre a o consola, îşi aduseseră jucăriile şi păpuşile lor cele mai frumoase. Biata necunoscută tot nu se juca, însă nici nu mai plîngea ; îşi petrecu recreaţia ascultînd consolările celor două prietene ale sale, pe care le luă de mînă la plecare. În ziua următoare, chipul ei drăguţ nu mai păstra nici urmă de întristare şi fata începu să se joace cu camaradele ei ; nu trecuseră opt zile în sfîrşit, şi ea uitase cu uşurinţa-i copilărească cuibul părintesc fără de care biata păsărică crezuse că n-ar fi putut trăi.

Numai eu doar, cu firea-mi nenorocită, nu ştiam a găsi decît mîhniri acolo unde ceilalţi descopereau plăceri. Prin încredinţarea aceasta spori tristeţea şi sfiiciunea mea şi mersei înainte cu traiul dureros pe care îl începusem şi din care nu aveam putere ca să ies.

Cu toate astea, o rază veselă de soare lumina un ungher din traiul meu. Între cele 24 ceasuri posomorîte aveam un ceas luminos :

ceasul în care se jucau fetele sub ferestrele mele. Noua venită, pe care o auzeam numită Jenny, era acum tot așa de nebunatică și de veselă ca tovarășele ei și, deși îmi fusese ciudă la început că se dezbărase de întristarea care o potrivea mai mult cu mine, ajunsei s-o iert pentru fericirea ei. În fiecare zi așteptam ceasul recreației cu nerăbdare. Cum sosea Jenny, mă așezam la postul meu de observație și aș fi putut zice că numai în ceasul acela trăiam și că tot restul timpului așteptam să trăiesc.

Sosi și luna vacanțelor și îmi fu aproape spaimă : șase săptămîni trebuia să nu mai o văd pe Jenny. Ideea de a mă întoarce în familia mea, care mă iubea așa de mult, de a-l revedea pe tata care de la moartea bietei mele mame concentrase asupra mea toată iubirea lui, nu fu decît o slabă ușurare la durerea de-a n-o mai vedea pe Jenny. Numai eu stăteam trist și îngîndurat printre colegii mei bucuroși că venea vacanța. Cu toate acestea nici prin vis nu-mi trecea sporul de mîhnire ce mă aștepta ; totdeauna bănuisem că perioada vacanțelor era aceeași pentru ambele institute și număram zilele cîte mai aveam să o văd pe Jenny cînd, într-o dimineață, suindu-mă la fereastră, văzui grădina goală.

Nu înțelesei nimic la început : crezui că ceasornicul nostru o luase înainte și că al institutului vecin rămăsese în urmă ; așteptai, sperînd să văd din minut în minut năvălind fetele în grădină, dar grădina rămase pustie ; pricepui adevărul, inima mi se strînse, lacrimi tă-

cute șiroiau din ochii mei. Neputînd calcula timpul trecut ca după reintrarea în clasă a fetelor, rămăsei la fereastră plîngînd, așa că atunci cînd se deschise ușa clasei pentru ora a doua, fui surprins cu fața în lacrimi, în vîrful clădirii mele.

Vrînd să cobor repede, alunecai și căzui cu capul de colțul mesei : mă ridicară leșinat și mă duseră la infirmerie cu fața acoperită de sîngele ce curgea din rana a cărei cicatrice se vede și astăzi, aici...

Profesorii mei mă iubeau în raport invers cu ura colegilor mei ; eram pentru ei un copil blînd, răbdător și silitor ; nu primisem încă nici o pedeapsă pentru lene, strengărie sau neascultare. Ușurința cu care învățam da speranță că aveam să fiu într-o zi una din luminile națiunii. Cît despre nenorocita sfiiciune care îmi amenința viitorul cu funestele ei consecințe, ei nici nu bănuiau cît de fatală avea să-mi fie la ieșirea mea în lume ; astfel încît nu făcuseră nimic ca să mă dezbare de ea. Accidentul meu pricinui o durere generală printre profesori, mi se dădu îngrijirea cea mai atentă și, grație bunăvoinței generale, putui pleca în vacanță deodată cu ceilalți școlari.

Sosii la tatăl meu : bietul om, care nu mă avea decît pe mine în lume, vedea în mine toate perfecțiunile ; de altminterea, notele profesorilor mei erau așa de binevoitoare, încît rătăcirea tatei era foarte justificată ; ba mă găsi mare și frumos, bietul tata ! Reputația mea de savant îmi luase înainte la moșie. Toți băieții,

feciorii și slugile îmi ziceau doctorul, iar tata, ca să mă facă demn de titlul acela, îmi făcu o haină neagră, o vestă neagră și pantaloni scurți tot negri, culoare care parcă ar fi fost înadins făcută ca să-mi exagereze lungimea taliei și înfățișarea costelivă.

În timpul acesta, eu eram tot trist și îngîndurat în mijlocul slugilor și al țăranilor. Nu mai simțeam în același grad, ca printre egalii și superiorii mei de școală, sfiiciunea și rușinea care erau caracterul distinctiv al firii mele însă nu puteam înlătura din minte căpșorul blond al Jennyei care mi se arăta în toate zilele la același ceas. Ceasul acela îl petreceam de obicei singur, fie în odăița mea, fie la rădăcina vreunui copac, fie pe malul vreunei gîrle. Se înțelege că tot ceasul era consacrat amintirilor grădinii, cu florile ei și cu toată populația aceea de copile voioase. În sfîrșit, tata văzîndu-mă totdeauna preocupat, hotărî să mă ducă la Londra ca să mă distrez. Moșia noastră era la o depărtare de Londra numai de optspre-zece leghe. Se puse calul la brișcă și călătoria se și făcu într-o zi și jumătate.

De aici reîncep necazurile mele. Spre a-mi face cinste, tata ținuse să mă îmbrac cu hainele cele noi, care nu mai erau la modă în Londra, nici chiar pentru bătrîni. Toți copii pe care îi întîlneam erau îmbrăcați cu haine potrivite cu vîrsta lor, numai eu păream o caricatură năzdrăvană din alte timpuri. Simții că eram foarte de rîs și asta îmi îndoia stîngăcia ; nu știam ce să-mi fac picioarele slăbănoage și brațele-mi

lungi ; chipul meu trecea, de zece ori într-un sfert de ceas, de la paloarea cea mai vînătă la stacojiul cel mai închis. Cît despre tatăl meu, el nu vedea nimic din ceea ce se petrecea în mine și abia se stăpînea să nu-i oprească pe trecători și să le zică : *Vedeți pe băiatul ăsta mare și frumos, care n-are decît 15 ani ? Ei bine, deja de acum e tobă de carte.*

A doua zi după sosirea noastră la Londra, treceam prin Regent-Street ca să ne ducem la Saint-Jean ; eu făceam efectul obișnuit asupra tuturor celor dimprejurul meu, sudoarea îmi șiroia de pe frunte și un nor de rușine îmi învăluia fața cînd mi se păru că văd, într-o trăsură ce venea spre noi, pe Jenny : era același cap blond și rumen, aceeași piele albă, aceeași privire limpede. Vedenia se apropia, nu mai încăpea îndoială, Jenny era... Mă oprii, nemaiputînd pași ; mi se părea că tot sîngele mi se suia la frunte... întinsei brațele spre trăsură strigînd cu glas înecat : *Jenny !... Jenny !...* Fără să mă audă, ea mă zări și, arătîndu-mă îndată tatălui său care era lîngă dînsa : *Ah ! tată,* strigă ea rîzînd, *ia uită-te la băiețelul acela ce nostim este.* Și trăsura trecu, dusă în goană de doi cai falnici, ducînd și vedenia mea și lăsîndu-mă cu inima rănită de efectul ce-l făcusem asupra fetei care, fără să bănuiască, dobîndise mare înrîurire asupra vieții mele.

Întîlnirea asta fu singurul eveniment însemnat ce mi se întîmplă în timpul vacanței. Vacanța trecu și veni ziua să mă întorc la Universitate. Tata avu grijă să-mi pună în cufăr

blestematele haine negre care îmi fuseseră așa de fatale și pornii să-mi urmez educația, de care fusese lipsit tata și pe care se bizuia așa de mult, ca să dea fiului său o educație de care, grație neștiinței lui, el nu se bucurase niciodată.

Fui primit de profesorii mei cu aceeași bunăvoință, iar de camarazii mei cu aceeași antipatie. Reintrarăm în clasă și, după obicei, în ceasul de recreație, toți se repeziră în curte, numai eu rămăsei ghemuit în banca mea. Abia se închise ușa și mă apucai de clădirea mea ; cu toate astea, inima îmi bătea grozav. Vacanțele pensionatului vecin să se fi terminat și ele ? Și, dacă da, să fi revenit și Jenny ? Stătui cîtva în picioare pe masă, neîndrăznind să ies la fereastră ; mă hotărîi în sfîrșit, ajunsei în vîrful piramidei, îmi aruncai ochii în grădină : lacrimi de bucurie îmi curseră pe obraji ; Jenny se afla în mijlocul tovarășelor sale, se întorsese ; aveam înaintea mea zece luni de fericire.

Cinci ani trecură astfel, în care mi se termină educația. Știam elinește ca Homer, iar latinește ca Cicerone ; vorbeam perfect franțuzește, italienește și puțin nemțește ; eram dintre cei mai tari la matematici și la algebră. Toate împrejurările astea, și mai ales firea mea nenorocită, mă hotărîră ca să apuc cariera profesoratului. Directorul pensionatului în care stătusem șapte ani, îmi propuse, să mă asociez la întreprinderea lui și, fără să aștept încuviințarea tatei, primii fără să-mi dau seama că

adevărata cauză a hotărîrii mele era dorința de a o mai vedea pe Jenny, care nu mă văzuse niciodată afară de ziua cînd înfățișarea mea năzdrăvană îi stîrnise rîsul.

Făcînd și hotărînd toate proiectele acestea, plecai pentru ultima oară în vacanța de școlar, trebuind să mă reîntorc la institut numai cu titlul de profesor... Însă, cum ziceți d-voastră francezii, omul propune și D-zeu dispune.

— Am ajuns la sfîrșitul capitolului întîi, întrerupsei eu.

— Tocmai, îmi răspunse sir Williams.

— Bi bine ! Un pahar de punci, dacă e așa ; veți căpăta puterea de a trece la grozavele situații pe care le prevăd în viitor.

II

După ce suspină și goli paharul cu punci, sir Williams urmă :

— Venisem la moșia tatălui meu cu ferma hotărîre de a pune în aplicare proiectele ce le-am spus, cînd două evenimente neașteptate schimbară fața lucrurilor : bietul tata muri și îmi sosi un unchi din India.

Foarte rar auzisem vorbindu-se de unchiul acesta, pe care toți îl socoteau mort de mult și care sosi tocmai la timp ca să închidă ochii tatălui meu. Fiindcă el și tata nu se mai văzuseră de 30 de ani, durerea lui nu fu prea mare ; în ceea ce mă privește însă, eram neconsolat. Deși adeseori suferisem de ignoranța tatălui meu, de poziția inferioară pe care o avea în societate, de îmbrăcămintea și deprinderile lui patriarhale, cu toate astea, după moartea demnului bătrîn, partea materială dispăru și, în fața acelei umbre atît de devotate și de iubitoare, se șterse orice altă amintire. Îmi reamintii atunci cu o durere vie cele mai mici necazuri ce-i făcusem și izbucneam în plîns ori de cîte ori îmi aminteam cîte ceva nou de felul acesta. Unchiul meu nu pricepea nimic din această durere exagerată ; însă fiindcă, după dînsul, ea dovedea o inimă bună și fiindcă el nu avea nici

o altă rudă în lume, întoarse asupra mea puțina afecțiune pe care era capabil s-o scoată din suma de iubire păstrată pentru sine însuși. Într-o zi, cînd eram mai trist ca de obicei, îmi propuse să facem o plimbare împreună. Mersei după dînsul în neștire ; dar, oricît de absorbit eram, băgai de seamă că apucase drumul la un castel din apropiere, care era, între amintirile mele din copilărie, un fel de palat fermecat pe care îl vedeam strălucind totdeauna prin perdeaua mișcătoare a marilor copaci dimprejurul lui. Sosind la intrarea parcului, văzui pe unchiul meu scoțînd o cheie din buzunar și deschizînd portița. Îl oprii întrebîndu-l ce făcea.

— *Intru*, îmi zise el.

— *Cum ! intrați ; dar castelul acesta ?...*

— *Este al unui amic al meu...*

— *Dar, unchiule !* strigat-am făcîndu-mă stacojiu, *eu nu-l cunosc pe amicul d-voastră ; nu sînt pregătit să dau ochii cu un domn așa de mare... Vă las... mă duc... plec.*

— *Haide ! Haide !* zise unchiul meu apucîndu-mă de braț ; *ești nebun, mi se pare. Proprietarul castelului este un om cumsecade și fără de mofturi, ca și mine, care o să te primească de minune și de care sper că ai să fii mulțumit.*

— *Peste putință, unchiule, peste putință ! Vă rog... Dar ce faceți ?* Unchiul meu închise portița după noi.

— *E cu neputință în halul ăsta, unchiule !...* Unchiul meu băgă cheia în buzunar. *Dar dacă ar fi dame... Voi muri de rușine !...*

Unchiul meu porni înainte, șuierînd pe *God save the king*. Vrînd nevrînd deci, îl urmai ; simții însă picioarele împleticindu-mi-se, sîngele mi se urcă la cap și nu mai văzui lucrurile din jurul meu decît prin negură. Ajungînd la intrare, văzui un domn înalt cu haină verde strălucind de broderii, cu epoleți năprasnici la umeri și cu o sabie la șold. Îl luai drept un general și îl salutai pînă la pămînt. Unchiul meu trecu pe dinainte-i fără să-și ia pălăria, lăsîndu-mă rușinat de necuviința lui. Cu toate astea, omul cu haina verde nu se arătă jignit de acea nepolitețe, veni după noi și intră în castel odată cu noi. În vestibul găsirăm un alt domn a cărui față era neagră, dar al cărui costum oriental era așa de bogat, încît îmi reaminti pe unul din cei trei magi care aduseseră daruri copilului Isus. Încercai să-mi aduc aminte în ce chip erau salutați rajahii Indiei ; și era să îngenunchez și să mă închin cu mîinile unite pe frunte, cînd unchiul meu își scoase pardesiul și îl azvîrli fără sfială în brațele sectatorului lui Vișnu. Această faptă tulbură toate ideile mele : nu mai știam unde mă aflam ; trăiam în neștire, mi se părea că visam. Unchiul meu înainta mereu și eu mă țineam după dînsul. Ajunserăm în sfîrșit într-un pavilion compus dintr-un apartament întreg de cea mai mare eleganță.

— *Ce crezi despre locuința asta* ? îmi zise unchiul meu.

— *Cred că este o locuință cu adevărat regească*, răspunsei eu uimit.

— *Vrea să zică, ți-ar veni la socoteală ?*

— *Cum, unchiule ?*

— *Bucuros ai locui aici, vreau să zic ?*

Rămăsei cu gura căscată și cu mintea aiurită. Firește, unchiul luă tăcerea mea admirativă drept un consimțămînt.

— *Ei bine !* urmă el bătîndu-mă pe umăr, *al tău este apartamentul acesta.*

— *Unchiule*, zisei eu adunîndu-mi toate puterile, *dar al cui este castelul acesta ?*

— *Iacă al meu !*

— *Așadar sînteți bogat, unchiule ?*

— *Am un venit de 100.000 de franci.*

De astă dată crezui că era să-mi plesnească țeasta și îmi rezemai fruntea de marginea căminului. Cît despre unchiul meu, încîntat de efectul neașteptat ce-l produsese asupra mea, se retrase, spunîndu-mi că, dacă aveam vreo trebuință, n-aveam decît să sun, și că negrul și vînătorul său îmi erau la ordine.

Dacă v-am dat o idee despre sfiiciunea firii mele, puteți să vă închipuiți situația mea : stătui o jumătate de ceas covîrșit de greutatea unui eveniment așa de neprevăzut, mă sculai în picioare, în sfîrșit. La primul pas ce-l făcui în cameră, văzui ființa mea reprodusă în trei-patru oglinzi năprasnice și, mărturisesc cu toată umilința că, cu cît mă văzui mai mult, cu atît mă ghicii mai nedemn de locul în care mă aflam. Nu numai că îmbrăcămintea îmi era ciudată dar încă, fiindcă crescusem mereu, hainele făcute din anul precedent deveniseră mici

și strîmte, astfel încît mînecile nu se mai potriveau cu lungimea mîinilor, nici pantalonii cu a picioarelor. Cît privește vesta mea, vedeai pe sub ea, ca în tablourile lui Durer sau ale lui Holbein, nu numai cămașa mea, ci și crucea cozondroacelor ; bune erau toate astea, potrivite erau, firești erau, la moșioara tatălui meu : însă, în acel palat fermecat, toate astea se băteau în capete cu lucrurile dimprejurul meu, încît căutam un loc unde să mă ascund de ochii mei și, cum îl găsii, mă ascunsei ca un iepure ghemuit în culcușul lui și cum mă ghemuii rămăsei acolo pe gînduri.

Nu știu cît timp am stat astfel : în sfîrșit, negrul pe care îl luasem drept un rajah mă înștiință că prînzul era gata și că unchiul meu mă aștepta : din fericire, el era singur, răsuflai.

După masă, cînd i se aduse punciul și după ce negrul îi aprinse ciubucul, el goni slugile și rămaserăm singuri. Cîtva timp unchiul meu, care părea îngrijorat, trase și suflă fumul fără să zică vreun cuvînt ; apoi, rupînd tăcerea deodată :

— *Ei bine, Williams ?* îmi zise el.

Nu mă așteptam și tresării pe scaun.

— *Ei bine, unchiule ?* gîngănii eu...

— *Trebuie să vorbim puțin și despre tine, băiete. Cînd sosii, bietul tată tău avea de furcă cu el însuși.* Începui să plîng. *Astfel că nu l-am mai întrebat ce avea de gînd cu tine. Ei bine ! Poftim că te bocești ! Haide, tu care ieși din colegiu trebuie să fii ghiftuit de filozofie. Ieri,*

fu rîndul lui bietul frate-meu ; mîine, o să vină al meu ; peste o săptămînă poate să vină al tău ; trebuie să luăm viața drept ceea ce este și drept cît durează, vezi tu ; toate lacrimile tale nu-l pot învia pe bietul Jack Blundel ; așa fiind, crede-mă, băiete : șterge-ți ochii, bea un pahar de punci, ia un ciubuc și să vorbim ca doi oameni serioși.

Mulțumii unchiului meu pentru punci și ciubuc ; îmi ștersei ochii și mă căznii să îmi țin plînsul.

— *Acuma,* zise unchiul meu uitîndu-se la mine, pe furiș, *spune ce planuri ai pentru viitor ?*

— *Voiam să mă ocup cu educația,* am zis, *și cred că studiile mele mă fac capabil de această misiune sfîntă.*

— *Tra la la !...* zise unchiul meu. *Mergea asta cînd nu erai decît fiul unui biet moșier : dar acum ești nepotul unui nabab și se schimbă vorba. N-am copii și, slavă Domnului ! Fiindcă n-am de gînd să mă însor, desigur că niciodată nu voi avea copii ; tot ce am, ție ți se va cuveni deci. Nostim ar fi să vezi un profesoraș cu venit de 100.000 franci... Pricepi că nu se poate asta ? Ia să vedem, să căutăm vreo meserie, d-le gentleman.*

— *Ce poftiți, unchiule ? Eu nu pot zice nimic, căci nu sînt decît un biet savant, care nu cunoaște lumea, care nu este bun la nimic decît să ducă o viață de muncă și de studii... Cu voia d-voastră, cred că nu e nimic mai bine de făcut decît să mă întorc tot la ideea mea dintîi.*

— *La ideea ta dintîi ! Nebun eşti, neică ? Cu averea ta sau cu a mea, ceea ce este tot una, poţi după cum eşti zgîrcit sau vanitos, să aspiri la cele mai bogate familii din Londra sau să te aliezi cu vreo familie nobilă şi ruinată care să-ţi aducă vază.*

— *Eu unchiule, să mă însor* ! strigat-am.

— *Dar de ce nu ? Nu cumva ai jurat să te călugăreşti ?*

— *Să mă însor eu !... S-ar putea să mă însor... s-ar putea să iau de nevastă...* mă oprii. Numele Jenny-ei îmi era pe buze... Pentru prima oară îmi veni ideea unei atare fericiri... Să fie a mea blonda şi fermecătoarea fată care, de 6 ani, era totul pentru mine ! Să mă însor cu Jenny ! Jenny să fie nevasta mea ! Se putea asta ! Unchiul meu îmi zicea că avînd averea lui puteam să aspir la orice. Numai speranţa deja era mai mult decît fericirea ce puteam suporta. Simţeam că mă înăbuşeam, că avea să-mi fie rău ; mă repezii afară din casă şi alergai în grădină după aer şi răcoare. Unchiul meu crezu că înnebunisem ; însă gîndindu-se că, după ce-mi va fi trecut nebunia, era să mă întorc în casă, îşi înteţi din nou ciubucul, umplu al şaselea pahar de punci şi îşi văzu de băutură şi de fumat.

Unchiul meu era un om cu foarte mult bun simţ. După ce umblai cîtva prin parc, alergînd şi desfătîndu-mă în visurile mele, mă întorsei în casă mai liniştit şi îl regăsii pe unchiul meu tot în acelaşi loc, sfîrşind al treilea ciubuc şi

al doilea castron cu punci, bînd şi fumînd cu aceeaşi linişte şi cu aceeaşi voluptate.

— *Ei bine !* îmi zise el, *institutor vrei să te faci ?*

— *Unchiule,* am răspuns eu, *deşi asta e vocaţia mea adevărată, cred că D-zeu a hotărît să fie altfel ; însă,* urmai eu, *am văzut uneori trecînd pe lîngă mine tinerii care se numesc de lume, care intră în societate şi plac femeilor şi vă mărturisesc că îi cred din altă specie decît mine şi în stare de o perfecţiune la care eu nu pot să ajung.*

Unchiul meu începu să rîdă.

— *Vezi tu, Williams,* îmi zise el după ce îi trecu rîsul, *toată deosebirea dintre ei şi tine este că ei au capul lor plin de termeni de vînătoare, de curse şi de pariuri, pe cînd al tău e plin de cuvinte greceşti şi latineşti. Cînd vei uita ceea ce ştii, învăţînd ceea ce ştiu ei, vei fi un cavaler tot aşa de netrebnic, tot aşa de obraznic şi, prin urmare, tot aşa de prezentabil ca şi oricare dintre ei. Lasă-te pe mine, iau asupra mea să-ţi fac educaţia.*

Mulţumii unchiului meu pentru bunătatea ce îmi arătase şi, fiindcă se făcuseră ceasurile opt, îi cerui voie să mă duc la culcare, nefiind obişnuit să veghez pînă mai tîrziu. Unchiul meu îmi făcu semn din mînă că puteam să mă duc, îşi reaprinse ciubucul care se stinsese în timpul rîsului său şi chemă pe rajah ca să-i aducă al treilea castron de punci.

Se înţelege lesne că, dacă m-am retras în apartamentul meu, n-am stat de dormit. Pe-

trecui o parte din noapte visînd cu ochii deschiși, iar cînd mă apucă somnul nu făcui decît să-mi urmez visurile. A doua zi, pe la ceasurile nouă de dimineață, fui deșteptat de un domn foarte elegant care, adus de feciorul unchiului meu, intră în camera mea urmat de un servitor care purta un pachet.

— *Croitorul domnului,* zise feciorul.

Mă uitai la omul care mi se anunțase sub titlul acesta și mărturisesc că, dacă n-aș fi fost prevestit, niciodată n-aș fi crezul că un om cu astfel de aparență exercita o meserie așa de umilă. Mă îndoiam despre ceea ce zisese feciorul, cînd domnul elegant, văzînd că mă uitam la el fără să mă mișc și fără să zic vreun cuvînt, se crezu dator să-mi vorbească.

— *Aștept bunăvoința milordului,* îmi zise el.

— *La ce ?* i-am răspuns roșindu-mă de titlul ce-mi dăduse.

— *Să încerce feluritele haine pe care le-am adus făcute gata și să-i iau măsură pentru acelea pe care îmi va face onoarea să mi le comande.*

— *Ei bine !* zis-am, *fiți buni de le puneți acolo, am să le încerc.*

— *Una ca asta nu e cu putință, milord ; trebuie să văd însumi cum au să vă vină. Dacă pantalonii ar fi de un deget prea strîmți ori prea largi, dacă jiletca * n-ar fi tocmai cît trebuie de lungă și dacă haina ar face o singură cută, voi fi un om dezonorat.*

* jiletcă = vesta.

— *Vrea să zică,* urmai eu cu sfială, *trebuie să mă scol numaidecît ?...*

— *Milord nu trebuie să facă nimic numaidecît : datoria mea este să aștept bunăvoința voastră, voi aștepta.*

Și, într-adevăr, stătu în picioare și așteptă.

Văzînd că era cu adevărat hotărît să aștepte și neîndrăznind a-i spune să treacă în camera de alături, mă hotărîi, vrînd-nevrînd și cu rușine, să mă dau jos din pat în fața lui : el își aruncă ochii la mine și, întorcîndu-se spre servitorul său : *N°.1.*, zise el, *milord este de talia întîia.* Servitorul scoase din pachet un rînd de haine negre. Croitorul mi le încercă : ai fi zis că pentru mine fuseseră croite, așa de minunat se potriveau pe corpul meu. Apoi, luîndu-mi îndată măsurile trebuincioase spre a-mi face o garderobă, se retrase. Îl petrecui pînă la ușă mulțumindu-i pentru osteneala ce și-o dăduse.

Mă întorsei grabnic în cameră ca să văd ce schimbare aduce noul meu costum persoanei mele. Nu mă mai cunoșteam și începui să cred că avusese dreptate unchiul meu și că, dacă aș fi izbutit să biruiesc cîndva nenorocita mea sfiiciune care era izvorul tuturor necazurilor mele, aș fi ajuns și eu om ca toți oamenii.

Trebuie să mărturisesc că eram foarte mulțumit de schimbarea ce o constatasem în mine, cînd feciorul se întoarse urmat de un gentleman în ținută completă de bal : fiindcă nu eram pregătit la o vizită așa de ceremonioasă, mă tulburai nespus de mult la început și nu

ştiam dacă trebuia să înaintez spre străin, cînd feciorul mă anunţă :

— *Profesorul de dans al domnului !*

Noul venit se apropie de mine cu o graţie perfectă, se uită binevoitor la şcolarul pe care avea să-l formeze şi, oprindu-şi privirile la partea de jos a persoanei mele :

— *Sînt încîntat, milord,* îmi zise el, *că am fost ales să fac educaţia unei aşa frumoase perechi de picioare.*

Nu eram deprins să aud complimente asupra fizicului meu : de aceea, complimentul acesta mă zăpăci cu totul. Vrui să răspund, gîngănii, încercai să fac un pas şi îmi încurcai admiratele picioare încît crezui că era să cad lung ; profesorul mă ţinu.

— *Bine !* zise el. *Bine ! Văd că sînteţi la început. Cu atît mai bine : nu ne vom împiedica de deprinderi rele.*

— *Adevărul e,* răspuns-am, *că exceptînd sucitura genunchilor şi a vîrfului picioarelor, cred că în privinţa restului corpului nu îmi lipseşte... am... am.*

— *Bine ! Bine !* strigă optimistul meu, *văd că milord n-are înlesnire la vorbă ; cu atît mai bine ! Asta dovedeşte că inteligenţa s-a aşezat la extremităţi. Fiţi liniştit milord : dacă va fi unde ne trebuie, o vom dezvolta, iar dacă va fi aiurea, o vom face să se coboare. Haide, milord, să începem.*

Anevoie aş putea spune ce se făcu acea lecţie primă ; tot ce îmi amintesc este că adînca mea ştiinţă de matematici îmi fu de un ajutor

nespus pentru a-mi ţine echilibrul şi a-mi păstra centrul de gravitate în cele cinci poziţii. Cînd îmi scosei picioarele din ghetele în care făcusem exerciţiul, abia îmi mai ţineam corpul, aşa de slab eram, şi şchiopătam cu amîndouă picioarele cînd coborîi în sufragerie unde mă aştepta unchiul meu la dejun.

— *Ah ! Ah !* îmi zise el măsurîndu-mă din cap pînă în picioare, *iată-te, Williams ! Pe cinste, ai aerul unui adevărat dandy ; se vede deja, după picioarele tale că ai luat o lecţie de dans ; numai braţele îţi sînt neroade ; dar fii pe pace, cu cîteva lecţii de scrimă, va trece şi asta.*

— *Cum ! Unchiule, vrei să învăţ scrima ? Dar de ce ?*

— *Ca să te baţi cu cine şi-ar rîde de tine, iacă aşa !* Un fior îmi trecu prin tot corpul. *Nu cumva eşti vreun mişel ?*

— *Nu ştiu, unchiule, nu am cugetat niciodată la aceasta,* răspuns-am.

— *În sfîrşit, dacă ar insulta cineva pe o femeie pe care ai iubi-o, ce ai face ?*

— *Dacă ar insulta...* era să numesc pe Jenny ; m-am stăpînit. *Da, da, unchiule, m-aş bate ! Fiţi pe pace,* răspunsei cu vioiciune.

— *De minune atunci ! Dar ai făcut exerciţii astăzi, trebuie să-ţi fie foame, să dejunăm.*

Ne aşezarăm la masă. Tocmai luasem ceaiul cînd sosi profesorul de arme, unul dintre cei mai renumiţi din Londra. El nu se arătă la început aşa de mulţumit de braţele mele precum

fusese profesorul de dans de picioarele-mi ; dar mă silii așa de mult la ideea că Jenny putea fi insultată într-o zi înaintea mea și că voi avea fericirea să o apăr, încît profesorul mă părăsi la sfîrșitul primei lecții mai mulțumit decît îndrăznisem să sper.

Eram, cum vedeți, pe calea cea bună a îndreptării cînd într-o dimineață, ducîndu-mă în camera unchiului meu, îl găsii mort în pat. Fusese lovit, în timpul nopții, de o apoplexie fulgerătoare.

Zicînd acestea, sir Williams se opri și, de astă dată, nu-i mai dădui un pahar de punci, ci îi întinsei mîna.

III

— Moartea aceasta fu o lovitură grozavă pentru mine, urmă sir Williams, după un moment de tăcere. Nu mă gîndii deocamdată la imensa avere ce îmi venea în stăpînire ; nu văzui decît izolarea în care mă lăsa moartea unchiului meu. Deși nu mă făcuse să-l uit pe tatăl meu, unchiul meu îl înlocuise față de mine ; el era poate singurul om care, prin originalitatea lui, ar fi putut să mă vindece de groaznica maladie sufletească de care am fost atacat ; murind el, boala îmi era nelecuită și, ca să mă pot absorbi cu totul în durerea mea, dădui drumul și profesorului de scrimă și celui de dans.

Ar trebui să aibă cineva firea mea nenorocită spre a înțelege pînă la ce grad mă găsii de singur și de stingher ; în viața mea nu poruncisem cuiva și casa fu condusă de generalul și de rajahul, cum le zicea în rîs unchiul meu de cînd cu păcăleala mea ; cu toate astea, fiindcă ei erau doi servitori dresați de minune, toate merseră ca de obicei și nu avui din nenorocire nici o grijă de viață ; astfel că, peste două sau trei luni, exceptînd îmbrăcămintea, redevenisem tot omul de mai înainte.

Castelul, pe care unchiul meu îl cumpărase mobilat gata, avea o prea frumoasă bibliotecă ;

acolo îmi petreceam partea din zi. Uneori luam un volum din Homer sau din Xenofon, mă duceam de citeam lungit într-o pădurice de la marginea proprietății mele și adeseori așa mă afundam în asediul Troiei, ori în Retragerea celor zece mii, încît rajahul ori generalul erau nevoiți să vină să mă anunțe cînd prînzul era gata.

Într-o zi cînd stăteam, după obicei, la rădăcina unui copac citind unul din autorii mei favoriți, fui smuls din preocuparea mea războinică de zgomotul unui corn care suna în apropiere de mine ; ridicai ochii și, chiar în momentul acela, trecu pe la cîțiva pași de mine, o vulpe care se ascunse în bălării. Tot în momentul acela auzii chelălăielile cîinilor care îi găsiseră urma și văzui ivindu-se ogarul, apoi haita întreagă. Ei trecură chiar prin locul pe unde trecuse vulpea ; și, fiindcă dam cu socoteala că în curînd trebuiau să se ivească și vînătorii, mă trăsei cîțiva pași la o parte ca să nu le împiedic calea, cînd auzii cornul cam la cincizeci de pași depărtare de mine și cînd văzui ieșind din pădurica vecină toată vînătorimea dusă în goana cailor.

În trupa aceea era o femeie care mergea în fruntea vînătorilor mînîndu-și calul cu îndemînarea unei amazoane ; era îmbrăcată într-o rochie lungă strînsă pe corp și avea pe cap o pălărioară bărbătească înfășurată cu un voal negru. Priveam cu uimire la semeția aceea de care eu, bărbat ce eram, nu mă simțeam capabil, cînd, apropiindu-se spre partea unde mă

aflam, voalul i se agăță de o cracă și îi sări pălăria. Văzui atunci chipul rumen și blond care îmi era așa de cunoscut ; simții că picioarele mi se împleticesc și mă rezemai de un copac : era Jenny, care trecu ca o vedenie fără să se oprească, lăsînd unui băiețaș grija de a-i ridica pălăria, atît de înverșunată era dînsa în goana aceea. Într-o clipă, toți dispărură și, de n-ar fi fost lătratul cîinilor, zgomotul cornului și strigătele vînătorilor, aș fi crezut că visam. Deodată, uitîndu-mă în partea pe unde dispăruse vedenia, zării la capătul unei crăci un petic din voalul verde : mă repezii la el și, grație taliei mele înalte, reușii să-l iau ; îl sărutai și îl pusei la inimă : eram fericit cum nu mai fusesem niciodată.

În momentul acela, văzui pe rajahul care mă căuta. Îmi uitasem de mine după obiceiu-mi ; dar, de astă dată, oricine ar fi făcut ca mine. Ne întorceam împreună la castel cînd, trecînd pe lîngă un tufiș, zărirăm de cealaltă parte un om lungit și lîngă el un cal care tîra o șa ; cunoscui îndată uniforma vînătorilor pe care îi văzusem trecînd. Acesta se abătuse din cale și, alergînd singuratic, voise să sară un șanț, calul căzuse, iar el rămăsese leșinat pe loc. Îl ridicarăm îndată și, fiindcă eram aproape de parc, îl duserăm la castel : cum sosirăm trimisei pe rajah să prindă calul și pe general să aducă un medic.

Din fericire, serviciile medicului nu prea erau de trebuință ; cum îi stropii fața cu apă și cum îi dădui să respire cîteva săruri, vînă-

torul leşinat îşi veni în fire ; astfel că, la sosirea medicului, el era pe deplin restabilit. Medicul, cu toate astea, desigur ca să nu-i fie drumul degeaba, îi lăsă sînge şi îi prescrise cîteva ceasuri de repaus. Propusei numaidecît oaspetelui meu să trimită un om la el acasă spre a-şi linişti părinţii, căci vînătorul era un tînăr cam de vîrsta mea. Fiindcă el locuia la o depărtare numai de două ceasuri de la mine, primi propunerea mea, scrise sorei sale că, rătăcindu-se de vînători, rămăsese să prînzească la un castel vecin, şi o rugă să-l liniştească pe tatăl său, dacă ar fi fost îngrijorat de lipsa lui. Sfîrşind scrisoarea, o îndoi, scrise adresa şi mi-o dădu să o trimit. Pe cînd o dădeam în mîna generalului care trebuia să o ducă, fără voie citii adresa şi văzui pe ea numele de Jenny Burdett : tînărul acesta era fratele său !... Îmi căzu scrisoarea din mîini... bolborosii o scuză şi ieşii din casă sub un pretext oarecare.

Cînd mă întorsei, îl găsii pe sir Henry pe deplin bine ; însă, în schimb, mie îmi era foarte rău. Modul în care îl întîlnisem, teama ce-mi fusese ca nu cumva accidentul să fie serios, plăcerea ce simţisem văzînd că mă dezamăgisem ; toate astea mă făcuseră să uit un moment sfiiciunea mea ; dar ea revenise mai mare ca oricînd, îndată ce aflasem ce legămînt strîns de rudenie unea pe sir Henry de aceea care de atîta timp îmi absorbea toate gîndurile. Cu toate astea, fie din politeţe fie din preocupare, sir Henry parcă nu băga de seamă nimic şi cît ţinu prînzul vorbi cu acea uşurinţă elegantă

pentru care aş fi dat jumătate din averea mea ca s-o am. Apoi, pe la ceasurile nouă seara, el se retrase, scuzîndu-se de buclucul ce-l făcuse şi cerîndu-mi voie să mai vină spre a-mi mulţumi de ospitalitatea mea.

Cînd plecă respirai ; toată convorbirea noastră de două ceasuri, zăpăcită în capu-mi, începu să se claseze. Din ceea ce îmi vorbise despre familia lui, văzui că sir Thomas Burdett avea un venit de aproape 200.000 de fr., ceea ce însemna după toate probabilităţile, că el avea să oprească 100 mii pentru sine iar restul avea să-l dea în trei părţi celor trei copii ai lui. Despre avere deci, puteam să aspir la mîna Jenny-ei, adică să fiu fericit cît putea fi mai fericit un om pe pămînt ; pe de altă parte sir Henry îmi dăduse a înţelege că tatăl său, pironit cam trei luni din an în jeţul lui de către gută şi obişnuit să se distreze în timpul acela cu copiii lui, ţinea să-i căsătorească, pe cît cu putinţă, prin vecinătate. Cum s-a văzut, castelele noastre erau la o depărtare de cel mult cinci mile unul de altul şi deci şi sub raportul acesta puteam avea oarecare speranţă. Din nenorocire, singur cum eram, trebuia să fac eu însumi toate demersurile şi simţeam că, numai la ideea de a mă găsi în faţa Jennyei şi de a-i vorbi, de a-i da braţul, fie de a o duce la masă sau la plimbare, aş fi fost gata să leşin ; pe de altă parte, dacă nu m-aş fi prezentat, Jenny fiind fata cea mai mare a lui sir Thomas, un pretendent mai îndrăzneţ decît mine putea fi mai norocos. Atunci, o pierdeam pe Jenny,

care devenea femeia altuia ; singură ideea asta era în stare să mă înnebunească. Petrecui o parte din noapte între furii de îndrăzneală şi accese de descurajare. În sfîrşit, pe la ceasurile două spre ziuă, adormii zdrobit de oboseală, parcă m-aş fi luptat ca Iacov cu îngerul.

Fui deşteptat de rajah, care intră în camera mea ca să-mi aducă o scrisoare ; o deschisei cu o presimţire ciudată : era de la sir Thomas, care aflase de accidentul fiului său şi de îngrijirile ce i le dădusem ; dacă n-ar fi suferit prea tare de ultimul său acces de gută, ar fi venit singur ca să-mi mulţumească ; însă, dorind să se achite cît mai curînd de ceea ce socotea o datorie pentru toată familia lui, mă invita la prînz pe a doua zi.

Dacă mi-aş fi citit sentinţa de moarte tot nu m-aş fi îngălbenit atîta. Îmi scăpă scrisoarea din mîini şi căzui pe pernă atît de abătut încît rajahul crezu că îmi venise rău. Îl întrebai cu glas stins dacă curierul aştepta răspunsul meu şi îmi răspunse că plecase ; mai căpătai curaj, văzînd că nu eram silit să iau o hotărîre imediată.

Ziua trecu în alternative de putere şi de slăbiciune ; îmi ziceam ce e drept că invitaţia o lua înaintea dorinţelor mele şi că ar fi umplut de bucurie pe oricare alt om în locul meu şi cu simţămintele mele ; că ea mă introducea firesţe în casă, şi asta cu un titlu minunat, acela al binelui făcut : ştiam însă că, mai ales la femei, simţămîntul ce le inspiră un om atîrnă totdeauna de chipul în care se înfăţişează el

la prima întrevedere. Bine ştiam că, dacă aveam cîteva calităţi temeinice, din nenorocire ele nu erau dintre acelea care sar în ochi, ci trebuiau găsite prin cercetări serioase şi într-o îndelungată intimitate. Îmi reamintii cît de puţin favorabilă îmi fusese privirea aruncată de Jenny asupră-mi cînd mă întîlnise, acum şase ani, în costumul meu de doctor ; negreşit, nu-mi era nici o teamă de a fi recunoscut, desigur că ea uitase întîmplarea, dar eu ţineam minte toate, şi amintirea aceea era mai mult decît o remuşcare.

Sosi în sfîrşit ceasul prînzului. Mă aşezai în neştire la masă, dar nu putui mînca Mă gîndii că a doua zi, la acelaşi ceas, aveam să fiu la sir Thomas, în faţa Jenny-ei şi că atunci avea să se hotărască soarta mea, nenorocită ori fericită, şi asta după o stîngăcie sau o neîndemînare ce o voi face. O astfel de stare e nesuferită. Cerui condeiul şi cerneală : scrisei lui sir Thomas că o indispoziţie mă lipsea de onoarea de a răspunde la invitaţia sa : chemai pe generalul şi îi spusei să ducă scrisoarea aceea ; dar, cum plecă cu ea, simţii inima-mi strîngîndu-se, mă dusei în camera mea, mă trîntii pe covor şi începui să plîng.

Da, am plîns, cu lacrimi amare, lacrimi de adio la fericirea de care nu eram demn, de vreme ce nu aveam puterea să o culeg din pomul vieţii ; lacrimi de durere, căci poate nu aveam să mai găsesc vreodată prilejul acesta de a o vedea pe Jenny ; lacrimi de ruşine, în

sfîrşit, căci ruşine era pentru un om să fie astfel sclavul unei sfiiciuni neroade şi al păcătoasei sale slăbiciuni.

Petrecui o noapte grozavă : făceam sute de proiecte, care mai de care mai ridicole. Vrusei să-i scriu Jenny-ei de-a dreptul mărturisindu-i iubirea mea, povestindu-i slăbiciunea mea şi spunîndu-i că nu erau, pentru mine, decît două perspective pe lume : să trăiesc lîngă ea, veşnic fericit, sau departe de ea şi să mor în disperare... Oh ! Simţeam că scrisoarea mea ar fi fost duioasă, elocventă, pasionantă, plină de lacrimi... Însă, cum era să-i transmit o atare scrisoare ? Apoi, dacă aş fi transmis-o şi dacă Jenny o lua în rîs eram un om pierdut, n-aş mai fi putut să mă prezint înaintea părinţilor ei, nici în ochii ei ; era mai bine să aştept evenimentele, care parcă mă luaseră sub protecţia lor şi poate că aveau să mă ducă la bine ; de multe ori întîmplarea este cel mai bun amic al nostru ; şi hotărîi să mă las în voia întîmplării.

Ziua trecu astfel, aducîndu-mi un pic de curaj. Cu cît se apropia ceasul la care ar fi trebuit să fi fost la sir Thomas, cu atîta găseam mai ridicolă şi mai exagerată groaza mea din ajun ; mi se părea că, dacă n-aş fi refuzat invitaţia, aş fi avut curajul să mă duc la vecinii mei. Apoi, cînd bătură ceasurile zece seara, mă gîndii că la ceasul acela totul ar fi fost sfîrşit, că aş fi văzut-o pe Jenny şi pe părinţii ei, că aş fi fost un prieten al casei, că fără de îndoială Jenny mi-ar fi fost zis vreun cuvînt de încurajare ; în sfîrşit, că poate aş fi fost atunci în

culmea bucuriei, în loc de a fi unul dintre cei mai nenorociţi oameni de pe lume. Rezultatul acestui raţionament fu hotărîrea formală de a primi cea dintîi invitaţie ce mi s-ar mai face. Cu hotărîrea asta, sărutai peticul de voal şi mă culcai.

Această biruinţă asupra mea însumi îmi dădu o noapte tihnită ; mă deşteptai liniştit şi aproape fericit. Ziua era minunată ; de acea, îndată ce dejunai, îmi luai volumul de Xenofon şi, după obiceiu-mi, mă dusei sub copacul meu ; mă adîncisem cu totul în citirea mea, cînd mă simţii atins pe umăr. Era sir Henry.

— *Ei bine, scumpul meu filozof,* îmi zise el, *tot sălbatic şi retras de lume ? Vă înştiinţez că s-a făcut complot în contra mizantropiei d-v., căci să nu vă închipuiţi că a crezut cineva în indispoziţia d-v.* Vrui să bolborosesc cîteva scuze. *Nu,* urmă sir Henry, *ne-aţi luat drept oameni prea ceremonioşi ; dar v-aţi înşelat şi dovadă e că venii eu însumi astăzi să vă spun înadins că vă aşteptăm hotărît la prînz.*

— *Ce fel !* strigat-am, *Eu ! Astăzi !...*

— *Da, d-v., astăzi şi vă înştiinţez că nu vi se vor primi scuzele, că veţi fi aşteptat pînă veţi veni şi că, dacă nu veţi veni, nu vom prînzi deloc. Să vedem dacă veţi lua asupra voastră să puneţi la post o familie întreagă.*

— *Negreşit că nu,* răspuns-am ; şi, făcînd o sforţare, adăugai suspinînd :

— *Da, voi veni.*

— *De minune atunci,* zise sir Henry, *iată vorbă cumsecade ! Dar ce citiţi aici ? Vreun*

roman de Scott, poeziile lui Thomas Moore, vreo poemă de Byron ?

— *Nu*, răspuns-am, *citeam...* Nu știu ce rușine falsă mă opri în momentul acela de a rosti numele marelui căpitan, pentru care aveam cu toate acestea o venerație aproape divină ; în felul acesta arătai cartea. Sir Henry își lăsă ochii pe dînsa.

— *Grecească !* strigă el. *Ei ! Scumpul meu vecin, cum să citesc eu astfel de lucru ? De cînd am ieșit din colegiu, slavă Domnului, nici n-am mai văzut vreo carte de un autor ca acesta, care ar fi fost în stare să mă facă să mor de urît, chiar începînd de la divinul Homer și sfîrșind cu sublimul Platon ; astfel, azi, nici nu mă cred în stare de a deosebi alfa de omega.* Vrusei să mă scol în picioare. *Nu, nu, nu vă deranjați*, urmă sir Henry, *sînt trecător pe aici.*

— *Cum !* strigai eu. *Nu mă așteptați ? Nu mergem împreună la d-v ? Nu o să mă prezentați înșivă familiei d-v ?*

— *Nici vorbă*, îmi răspunse sir Henry ; *sînt disperat că n-ați venit ieri ; dar astăzi am o luptă de cocoși în care sînt interesat cu un pariu considerabil. Mă așteaptă și nu se poate să lipsesc. Să n-aveți grijă însă, mă voi grăbi și cred că voi sosi și eu la masă, pînă la desert.*

Dacă n-aș fi fost jos, aș fi căzut. Tot curajul îmi venise la ideea de a intra în salonul acelor dame împreună cu sir Henry. Mă bizuiam pe tovarășul meu... și poftim că trebuia să mă prezint însumi necunoscînd din toată casa decît pe Jenny... Scăpai pe Xenofon din mînă cu un

simțămînt profund de descurajare. Sir Henry nu băgă de seamă și, cu aceeași lesniciune cu care se apropiase de mine, își luă adio, lăsîndu-mă oparit de promisiunea ce-i făcusem și pe care nu era chip de a o retrage sau de a nu o ține.

Un ceas stătui locului, abătut și nimicit ; apoi, deodată mă gîndii că, dacă voiam să ajung la sir Thomas la ceasul prînzului, abia aveam vreme să mă îmbrac. Mă sculai repede și mă întorsei la castel. Găsii la intrare pe generalul și pe rajahul care, zărindu-mă de departe, îmi ieșiră înainte, îngrijorați de alura mea neobișnuită. Mă crezuseră urmărit de vreun cîine turbat și-mi veneau în ajutor.

Mă suii în camera mea și răscolii toată garderoba ; alesei, în sfîrșit, niște pantaloni de culoarea cafelei cu lapte, o jiletcă de mătase cu vărgi și un surtuc * verde închis : mi se păru că făcusem cea mai armonioasă împerechere de culori, iar, cînd le îngrămădii pe mine, fui destul de mulțumit de înfățișarea mea. Poruncii atunci rajahului să-mi înșeueze calul, încîntat că mai aveam un moment de singurătate pentru a repeta în fața oglinzii salutul pe care mă învățase profesorul meu de dans. Văzui cu mulțumire că îl mai știam destul de bine, încît să mă slujesc de el cu onoare, dacă nu mi-aș fi pierdut capul în momentul suprem.

Cu toate astea, nu fui tocmai asigurat de repetiția aceea, căci știam cîtă depărtare este de

* surtuc = sacou, veston.

la teorie pînă la practică. Ajunsesem la a șaptea sau la a opta teorie a salutului, cînd veni rajahul și îmi spuse că era gata calul. Îmi aruncai ochii la pendulă ; nu mai era vreme de dat îndărăt ; erau ceasurile patru, aveam de făcut cinci mile și nu știam să călăresc așa de bine încît să pot călători, oricît de grăbit aș fi fost, mai repede decît în pas sau treapăt mic. Îmi adunai deci tot curajul și mă dădui jos cu un mers dezgheţat, încercînd să șuier un cîntec de vînătoare și bătîndu-mi pulpele cu biciușca.

— Prevăd, zisei eu întrerupîndu-l pe sir Williams, că au să se petreacă astfel de lucruri, încît un pahar de punci nu poate fi de prisos spre a vă da putere să le povestiți.

— Vai ! zise sir Williams întinzîndu-și paharul, oricît v-aţi închipui, nu vă puteți apropia de adevăr !...

Încălecai deci cu destul curaj poneiul și pornii la drum. Timp de un ceas, grija ce aveam de a-mi ține echilibrul nu îngădui minții mele alte griji străine ; însă, cînd îmi luai avînt, neliniștea îmi reveni mai cumplită ca oricînd ; din cînd în cînd, cu toate astea, cîte o zdruncinătură a calului îmi da iarăși grija de siguranța ființei mele : pricina zdruncinăturii era poziția strîmbă ce luasem pe cal, gîdilîndu-i mereu coastele cu genunchii mei, ceea ce îl enervă cu timpul și îl făcu să execute mișcări dezordonate. Însă, cum reluam mersul domol, nu mai aveam nici o grijă de călăreț ; în schimb cu cît înaintam la drum, cu atît vedeam mai deslușit amenințătoarea primejdie care mă

aștepta la capătul călătoriei mele, primejdie mult mai grozavă decît toate primejdiile de pînă atunci.

Deodată, la cotișul drumului, zării la un sfert de leghe înainte-mi, jumătate ascuns în copaci verzi, castelul lui sir Thomas. În același timp răsună un clopot ; crezui că era clopotul pentru prînz. Ideea că trebuia să mă scuz pentru întîrzierea mea aţîță în mine atîta strîmtoare, încît uitai cu ce preț mă țineam pe cal, îi dădui pinteni și îl lovii cu biciușca peste gît. Efectul acestei nesocotințe fu mai repede ca gîndul : fără habar și fără prevestire, poneiul meu o luă în goană mare ; după o sută de pași pierdui o scară, după două sute o pierdui și pe cealaltă ; numaidecît lăsai frîul și, agăţîndu-mă cu amîndouă mîinile de șa, izbutii să-mi țin echilibrul ; dar, absorbit în grija asta, nu mai vedeam nimic împrejurul meu ; copacii treceau ca niște smintiți, casele se învîrteau ca niște nebune. Vedeam cu toate acestea castelul lui sir Thomas venind parcă spre mine cu o repeziciune amenințătoare. În sfîrșit, vîrtejul care mă luase se curmă deodată de la sine, astfel că, urmînd avîntul căpătat, sării firește peste capul calului, cum fac copiii cînd se joacă de-a caii. Mă crezui pierdut ; însă, din fericire, căzui pe nisip drept în picioare, în aclamaţiile ladyei Burdett și ale fiicei sale care, zărindu-mă de departe și încîntate de graba cu care răspundeam la invitația lor, ieșiseră la fereastră tocmai la timp ca să mă vadă executînd ultima mea ispravă de salt.

Simţindu-mă pe un tărîm tare, redobîndii puţin curaj ; oricît de puţin mă bizuiam pe picioarele mele, tot aveam conştiinţa că ele aveau să mă asculte mai bine decît picioarele patrupedului. Îmi adunai minţile şi, ridicînd ochii, zării înaintea mea pe sir Thomas Burdett : vederea aceasta îmi dădu puterea nervoasă pe care o dă condamnatului vederea călăului său. Păşii curajos spre dînsul şi, după ce schimbarăm întîile cuvinte de cuviinţă, fui poftit înainte şi intrarăm în casă. Nu mai aveam încotro, trebuia să îndrăznesc. Trecui cu paşi repezi un şir de apartamente ale căror uşi erau deschise şi care duceau în bibliotecă, unde mă aştepta lady Burdett ; o văzui în picioare, avînd pe Jenny lîngă dînsa. Intrai în bibliotecă ; apoi, ajuns la distanţa pe care o socoteam favorabilă, strînsei picioarele în poziţia a treia şi, întinzînd piciorul drept îndărăt, îl pusei cu toată greutatea persoanei mele şi cu toată credinţa ştiinţei mele geometrice pe degetul cel mai mare de la piciorul stîng al baronului care dădu un ţipăt ; tocmai acolo avea guta ; mă întorsei repede ca să-i cer scuze ; dar sir Thomas mă linişti îndată cu aerul său calm şi demn, şi admirai puterea de suflet pe care i-o dăduse educaţia pentru a îndura acel accident teribil. Şezurăm.

Aerul graţios al ladyei Burdett, chipul îngeresc al missei Jenny, convorbirea lesnicioasă a lui sir Thomas, mă cumpătară puţin şi începui să azvîrl cîteva cuvinte. Biblioteca unde ne aflam era mare şi plină de cărţi legate frumos ;

înţelesei că baronul era un om instruit, exprimai cîteva opinii literare pe care el le împărtăşi pe deplin, şi mă întinsei atunci asupra măreţei colecţii de clasici greci pe care o publica în timpul acela librarul Longmann. În mijlocul laudelor ce-i făceam, zării pe o poliţă o ediţie a lui Xenofon în 16 volume : fiindcă cea mai completă pe care o cunoşteam nu cuprindea decît două volume, noutatea asta bibliografică îmi aţîţă aşa de tare curiozitatea, încît uitîndu-mi ruşinea obişnuită, mă sculai să cercetez cu ce materii necunoscute se umpluseră cele 14 volume adăugate. Sir Burdett, înţelegîndu-mi gîndul, se sculă din parte-i spre a mă lămuri că ceea ce vedeam nu era decît o scîndură zugrăvită, bătută acolo spre a nu fi întreruptă simetria bibliotecii. Eu crezui, dimpotrivă, că vroia să-mi ofere unul din acele volume şi, cu toate cîte îmi spuse baronul, trăsei aşa de ţeapăn încît scosei scîndura din cuie şi o trîntii peste o masă, răsturnînd o călimară de porţelan, a cărei cerneală se vărsă numaidecît pe un falnic covor turcesc. Văzînd aceasta, dădui un strigăt de strîmtoare ; în zadar sir Burdett şi damele acelea mă încredinţară că nu era nici o pagubă ; nici nu voii să aud, mă aruncai pe brînci pe pardoseală şi, scoţînd o batistă din buzunar, mă îndărătnicii să şterg cerneala pînă la cea din urmă picătură. Sfîrşind treaba asta, băgai batista în buzunar şi, nesimţindu-mă în stare să mă duc pînă la jeţul meu, mă lăsai pe altul care îmi era în apropiere.

Un geamăt înăbușit care porni de sub mine în momentul cînd mă așezasem jos cu toată greutatea corpului, îmi trase o nouă spaimă. Fără îndoială, șezusem pe o ființă însuflețită și era învederat că ființa aceea, ori ce ar fi fost, avea multă grijă de conservarea ei pentru ca să primească în tăcere și greutatea mea pe lîngă aceea a pernei sub care se vîrîse. Într-adevăr, jețul fu zguduit îndată de mișcări convulsive asemenea acelora ale muntelui Etna cînd se întoarce Encelade. Negreșit, ar fi fost foarte bine să mă fi sculat îndată și să las drum liber animalului pe care îl tescuisem așa de abuziv ; dar, în momentul acela, intră neliniștită și îngrijorată fiica cea mai mică a lui sir Thomas, întrebînd pe sora sa dacă nu-l văzuse pe *Misuf*. Înțelesei îndată că șezusem pe animalul rătăcit și că numai eu puteam da vești despre dînsul ; dar prea întîrziasem cu sculatul ca să mă mai scol în momentul acela. Un baron șchiop, un covor pătat, o pisică sau un cîine, căci nu cunoșteam încă decît numele, nu și speța animalului, o pisică sau un cîine, zic, schilodiți pentru toată viața lor, erau prea multe pocinoage pentru un singur om în timp de numai zece minute : mă hotărîi să ascund de toți ultima mea crimă. Poziția extremă în care mă aflam mă făcu feroce ; mă apucai cu amîndouă mîinile de laturile jețului meu și adăugai la greutatea corpului meu toată presiunea musculară pe care mi-o da disperarea. Dar aveam de-a face cu un vrăjmaș hotărît să-și vîndă scump viața ; astfel împotrivirea

deveni demnă de atac ; simții animalul, orice ar fi fost, încovoindu-se, rostogolindu-se și răsucindu-se ca un șarpe. În fundul inimii mele, recunoșteam dreptatea acelei apărări înverșunate ; însă, dacă animalul lupta pentru viața sa, eu luptam pentru onoarea mea, luptam sub ochii Jenny-ei. Simții că începeau să scadă puterile adversarului meu, și asta le îndoi pe ale mele. Din nenorocire, demnitatea pe care era datoare s-o păstreze partea de sus a persoanei mele mă lipsea de o parte din forțele mele : făcui o mișcare nechibzuită. Dușmanul meu izbuti să scoată o labă, și simții patru gheare, patru ace, patru țepi intrîndu-mi în carne. Mă lămurisem : aveam de-a face cu o pisică !

Fie mulțumirea că știam cu ce dușman aveam de luptat, fie că aveam oarecare putere asupra mea, fu cu neputință asistenților să ghicească din fața-mi ceea ce se petrecea la partea opusă a persoanei mele : durerea ce-mi pricinuise ghearele lui *Misuf* îmi ușurase pieptul de o mare greutate. Nu mai înăbușeam pe nedrept o ființă slabă și fără apărare, ci un dușman care mă rănise și pe care mă răzbunam cu deplină dreptate ; nu mai săvîrșeam un omor nedrept, ci un duel franc și leal în care fiecare se folosea de armele primite de la natură și în care biruitul nu putea să arunce decît asupră-și vina biruinței sale. Simții atunci puterea pe care o poate da conștiința dreptului ; simții, ca Hercule, puterea de a înăbuși pe leul lui Nemeu ; mai făcui o sforțare de presiune și văzui cu bucurie că ea fusese în-

cununată de o izbîndă deplină ; zvîrcolelile conteniră, liniştea se restabili : duşmanul meu murise sau se potolise. În momentul acesta, un servitor anunţă că masa era gata ; dacă ar fi venit cu cinci minute mai devreme, aş fi fost pierdut !

Simţămîntul victoriei îmi dădu un fel de însufleţire care mă încurajă să ofer braţul ladyei Burdett. Străbăturăm apartamentele prin care trecusem deja şi sosirăm cu bine în sufragerie. Lady Burdett mă puse să stau între ea şi miss Jenny, căreia încă nu îndrăznisem să-i adresez cuvîntul, iar sir Thomas şi miss Dinah, cealaltă fiică a lui, se aşezară în faţa noastră. Deşi de la începutul pocinogului cu Xenofon, faţa îmi fusese mereu roşie ca un cărbune aprins, începui totuşi să-mi dobîndesc cumpătul şi să simt că mă aflam într-o temperatură convenabilă, cînd un nou accident îmi urcă din nou ruşinea pe frunte. Cu cel mai mare respect trăsesem la marginea mesei farfuria plină cu supă pe care mi-o oferise lady Burdett cînd, înclinîndu-mă spre a răspunde la un compliment ce-mi făcea miss Dinah asupra jiletcei mele, atinsei cu cotul farfuria care, răsturnîndu-se îndată, turnă peste mine toată zeama din ea, un bulion aşa de fierbinte, încît nimeni nu îndrăznise încă să guste din el. Dădui un strigăt de durere ; supa îmi pătrunsese în pantaloni şi-mi curgea pînă şi în ghete. Cu tot ajutorul şerveţelului meu, al lady-ei Burdett şi miss-ei Jenny care se grăbiră să-mi fie de folos, efectul fierturii fu uimitor : partea de jos a corpu-

lui îmi era ca într-un cuptor ; dar, amintindu-mi puterea pe care o avusese sir Thomas asupra sa cînd îl călcasem pe piciorul bolnav de gută, îmi înăbuşii gemetele şi îmi îndurai chinul în tăcere, în mijlocul hohotelor de rîs înăbuşite ale damelor şi ale servitorilor.

Nu voi mai vorbi de stîngăciile din timpul primului serviciu : solniţă răsturnată, sare împrăştiată pe masă, puiul ce mi se dăduse ca să-l bucăţesc şi căruia nu-i putui găsi încheieturile cu nici un preţ. Toate astea dau mereu familiei Burdett o idee ciudată de oaspetele pe care îl primise la masa lor. Sosi în sfîrşit al doilea serviciu : aici mă aştepta seria a treia a nenorocirilor care aveau să mă prăpădească.

Printre mîncărurile serviciului al doilea se adusese o budincă cu rom aprins ; lady Burdett avusese îndemînarea de a-mi servi o porţie fără ca să stingă romul, iar eu mă pregăteam să mă alimentez printr-o bucăţică de budincă înfiptă în vîrful furculiţei mele : în momentul acela, miss Dinah, care parcă îmi jurase pierderea, mă rugă să-i apropii farfuria cu pui care se afla lîngă mine. În graba de a o servi, băgai în gură bucata de budincă aprinsă, ceea ce era tot atîta ca şi cum aş fi băgat în gură jăratic : nu găsesc cuvinte spre a vă face să înţelegeţi o atare agonie ; îmi ieşeau ochii din cap ; scosei un răget pe nas care trebuia să fi fost sfîşietor la auz. În sfîrşit, în ciuda hotărîrii, curajului şi ruşinii mele, fui nevoit să arunc în farfurie prima cauză a chinului meu. Sir Thomas, femeia lui şi fiicele sale, vedeam

bine, compătimeau pentru nenorocirea mea și căutau vreun leac, căci gura îmi era arsă pe dinăuntru ; unul se gîndi la untdelemn, altul la apă, iar al treilea, tot miss Dinah, afirmă că vinul alb era leacul cel mai bun în astfel de împrejurări, și toți se învoiră cu părerea asta. Un servitor îmi aduse numaidecît băutura cerută ; mai mult din condescendență decît din convingere dusei paharul la gură și turnai în neștire ; parcă aș fi turnat vitriol peste rănile mele ; fie din glumă proastă fie din greșeală, mi se adusese un pahar de rachiu din cel mai tare. Neobișnuit cu spirtoase, nu puteam înghiți infernala gargară, care îmi ardea limba și cerul gurii în timpul acela. Simțeam că, fără de voie, aveam să arunc și rachiul cum aruncasem budinca. Pusei amîndouă mîinile la gură și strînsei buzele cu furie dar lichidul, împins de zvîrcolirile naturii, țîșni printre degetele mele ca printr-o stropitoare și stropi pe dame și mîncărurile de pe masă. Hohote de rîs izbucniră îndată din toate părțile ; în zadar se răsti sir Thomas la servitori și lady Burdett la fetele sale. Înțelesei eu însumi că era cu neputință ca cineva să-și stăpînească rîsul, și convingerea îmi spori și mai mult chinul : sudoarea rușinii mi se sui la frunte, simții curgîndu-mi picături din tîmple și-mi pierdui mințile de tot... Spre a pune capăt acelei asudări nesuferite, scosei batista din buzunar și, fără să-mi amintesc sau să văd că era leoarcă de cerneala lui Xenofon, mă apucai să-mi șterg fața care se înnegri în toate direcțiile : lady

Burdett leșină de rîs, răsturnîndu-se pe scaun : sir Thomas căzu cu capul pe masă ; fetele erau gata să se înece de rîs. În momentul acela, îmi aruncai ochii într-o oglindă care era în fața mea și mă văzui !... Simții că totul era pierdut ; fugii disperat afară din sufragerie ; mă repezii în grădină. În minutul acela se întorcea sir Henry ; văzînd un om care fugea din toate puterile, el mă luă drept un hoț și mă urmări strigînd să pună mîna pe mine : dar rușinea îmi dădu aripi : sării șanțul ca o căprioară speriată și, peste cîmp, în linie dreaptă, fără a ține vreo cărare, mă îndreptai spre Williams-House și căzui gîfîind și istovit la poarta castelului.

Zăcui trei luni, în timpul cărora familia lui sir Burdett avu bunul simț de a nu cere informații despre mine ; cum putui să mă dau jos din pat, luai o diligență și plecai din Anglia fără să-mi iau adio de la cineva, ducînd cu mine drept mîngîiere acest petic de voal, pe care îl voi păstra toată viața și cu care vreau să fiu îngropat la moartea mea.

Acum, ghiciți poate pentru ce m-ați văzut umblînd pe căi năzdrăvane : aflasem la Gotad că printre voiajorii spre Winkel, era un compatriot care se putea să-mi fi cunoscut numele și isprăvile ; căci astă viață o duc, fugind de orice societate, mistuit de ideea că mie însumi sînt dator toate nenorocirile mele, și zdrobit de convingerea că pentru mine nu e cu putință fericirea pe pămînt.

Din nenorocire, nu era nimic de răspuns la toate astea ; lucrul era limpede ca ziua şi adevărat ca Evanghelia. Prin urmare, în loc de a mă apuca de vorbe late, cerui un al doilea castron cu punci, şi după o jumătate de ceas, avui satisfacţia să-l văd pe sir Williams, dacă nu consolat, cel puţin în neputinţă de a simţi pentru moment toată întinderea nenorocirii sale.

*
* *

A doua zi, foarte de dimineaţă, intrai în camera lui sir Williams şi-l găsii dormind adînc. Leacul din ajun produsese un efect contrar de acela la care mă aşteptam. Sir Williams era jalnic la beţie ; nu mai era nimic de făcut decît să-l las să moară în pace de splin.

— Ah ! zise el văzîndu-mă, d-voastră sînteţi, scumpul meu amic ? Nu m-aţi părăsit aşadar ?

— Cum părăsit ! Dar mi se pare că, tocmai dimpotrivă, v-am ridicat de sub masă cînd excesul nenorocirilor voastre vă trîntise de pe scaun ; v-am culcat binişor şi v-am urat toate visurile aurite. Nu puteam face mai mult.

— Ba puteaţi face mai mult şi o făcuraţi ; puteaţi veni să mă vedeţi astăzi şi aţi venit. Veţi consimţi oare să urmaţi voiajul cu mine ?

— Cum să nu consimt, nu încape îndoială ! Mai întîi, aveţi o trăsură minunată ; apoi, cînd nu sînteţi ruşinos, aveţi mult spirit ; în sfîrşit, în toate privinţele celelalte, sînteţi un excelent tovarăş de drum. Împreună deci vom merge cît

va putea pămîntul să ne ţină şi, cînd el n-o mai putea, ei bine, vom lua o barcă.

— Mulţumesc ! Căci, dacă poate cineva să-mi salveze viaţa, d-voastră sînteţi acela !...

— Asta vreau şi eu.

— Vrea să zică, plecăm din Lucerna azi ?

— Să ne înţelegem, adică : trebuie să ne despărţim deocamdată.

— Cum aşa ?

— Am de făcut o vizită.

— Voi face-o cu d-voastră.

— Cu neputinţă, amicul meu : mă duc la un băiat care s-a bătut în duel cu un compatriot al d-voastră, căruia i-a tras două gloanţe în cap ucigîndu-l : astfel că, în poziţia în care se află, dacă ar vedea un englez, pe lîngă împrejurarea că englezii i-au ucis împăratul, ar fi în stare să facă o revoluţie.

— Înţeleg.

— Aşa fiind, duceţi-vă la Zug ; mîine voi sosi şi eu, şi sînt al d-voastră pentru tot restul voiajului, din moment ce veţi merge unde voi vrea eu.

— Voi merge, oriunde, fiindcă nu mă duc nicăieri.

— Ei bine ! Ne-am înţeles ; pe mîine la Zug.

— Nu luaţi ceaiul cu mine ?

— Da, cu condiţia să-l ofer eu.

— Ascultaţi-mă, îmi zise sir Williams, înţeleg că ţineţi la aceea ca să alternăm.

— Da, foarte mult ţin la asta.

— Însă am un ceai minunat de caravană de care nu veţi găsi în toată Elveţia.

— Dacă e aşa, nu mai am nimic de zis ; să luăm ceaiul.

După ce luarăm ceaiul, sir Williams mă petrecu pînă la port ; ne mai dădurăm întîlnire o dată la Zug ; apoi eu şi Francesco sărirăm în barca ce ne aştepta. După două ceasuri eram departe...

IV

A doua zi, pe la orele unsprezece, eram la Zug, la hotelul Cerbului, unde aveam întîlnire cu englezul meu şi unde sosii cu cinci minute înaintea lui sir Williams.

Dejunarăm pe belvederea hotelului, de unde privirea se întindea departe pînă la namilele munţilor Rigi şi Pilat. După masă, întrebarăm pe hotelier dacă nu era cafenea în oraş ; ni se răspunse că erau mai multe dar că, dacă doream să ni se aducă ceva, putea trimite la cafeneaua din apropiere unde se primeau zilnic şi jurnale englezeşti şi franţuzeşti. Primirăm şi, după zece minute, ni se aduse cafelele şi jurnalele «Times» şi «Le National». Fiecare din noi îşi apucă jurnalul şi, înfundîndu-ne cît mai bine în jeţurile noastre, cu coatele rezemate de masa unde fumega cafeaua de moka, începurăm să devorăm păşunea noastră politică cu lăcomia voiajorilor care, de două sau trei luni, sînt lipsiţi de orice ştire.

Deodată, în mijlocul citirii noastre, sir Williams scoase un ţipăt înecat.

Mă întorsei spre dînsul şi-l văzui foarte palid.

— Ce este ! zisu-i-am. Ce aveţi ?

— Citiți, îmi zise el întinzîndu-mi jurnalul englezesc.

Îmi aruncai ochii la locul ce mi se arăta și citii :

Ieri, 3 August, regele a semnat contractul de căsătorie al miss-ei Jenny Burdett cu sir Artur Lesly, membru al Camerei Comunelor.

Mai încercai să-l consolez întrucîtva pe sir Williams, dar el mă întrerupse dîndu-mi mîna :

— Am nevoie să fiu singur, îmi zise el, înaintea d-v. n-aș îndrăzni să plîng.

Strînsei mîna acestui tînăr nenorocit și mă dusei în camera mea.

A doua zi de dimineață, la ceasurile șapte, chelnerul de la hotel îmi aduse o scrisoare din partea lui sir Williams ; se scuza că mă părăsea fără să-și ia adio de la mine care, zicea el, compătimisem la durerea lui, dar se temea să nu-mi obosească răbdarea cu durerile-i cele noi și pleca hotărît să le îndure singur.

Scrisoarea astă era însoțită de un mic sigiliu de aur, pe care sir Williams mă ruga să-l păstrez în amintirea lui.

Făcui cîteva întrebări servitorului ; dar el nu știa nimic altceva decît că sir Williams petrecuse o parte din noapte scriind și că, la ceasurile trei, poruncise să i se pună caii la trăsură și plecase din Zug.

V

Peste douăzeci și cinci de zile mă opream cu Francesco la un hotel din Schaffhausen unde, îndată ce mi se luă numele, mă pomenii cu hotelierul în camera mea.

— Ah ! Domnule, îmi zise el, cum vă aflai numele mă grăbii să vin la d-v, căci am să vă dau o scrisoare din partea amicului vostru.

— Care amic ? zisei.

— Ah ! Domnule, urmă hotelierul, era un tînăr foarte cumsecade, cu toată nebunia lui...

— Dar cine era nebun ? întrerupsei.

— Vai ! Vai ! S-a vindecat acuma. Moartea este doctor foarte mare.

— Dar cine a murit, în sfîrșit ? spune-mi !

— Ce fel, nu știți ? îmi zise hotelierul.

— Nu știu, dragul meu ; spune înainte.

— Nu știți că nici corpul nu i s-a regăsit ?

— Dar al cui corp, pentru D-zeu ?...

— Despre celălalt habar n-am, auzi d-ta ; nu stătea aici, trăsese la «Șoimul de aur», putea să se ducă naibi corpul lui ; însă corpul bietului sir Williams, care avea aerul unei fete...

— Cum ! strigai eu. A murit sir Williams ?

— A murit, scumpe domnule !

— Şi cum a murit, D-zeule ?...

— A murit înecat, cu toate cîte i-am spus eu.

— Înecat !

— Aşa, vai !... şi iată ce scrisoare v-a scris.

Întinsei mîna şi luai scrisoarea, însă fără ca să o citesc, aşa de zdrobit eram de această veste neaşteptată.

— Degeaba i s-a spus de atîtea ori că era o nebunie, urmă hotelierul, dar cu cît i s-a vorbit mai mult de primejdie cu atît s-a îndărătnicit mai tare.

— Dar, în sfîrşit, zisei eu venindu-mi în fire, cum i s-a întîmplat nenorocirea asta ? Din întîmplare a murit ? Nu s-o fi sinucis oare ?

— Hm ! Hm !... Domnul ştie fondul, vedeţi d-v ? Dar, în ceea ce mă priveşte, teamă îmi este să nu fi avut gînduri rele asupră-şi. Vreţi să vă spun ? Cred că avea o mîhnire mare la inimă.

— Nu vă înşelaţi, amice ; însă daţi-mi odată cîteva amănunte. Cum a murit ? Înecat, ziceaţi ? I s-a răsturnat barca ? Ori la scăldat ?

— Nu, domnule, nu e nimic din toate astea ; închipuiţi-vă... E o istorie întreagă, vedeţi d-v ?

— Ei bine ! Povestiţi-mi-o.

— Să ştiţi deci... Iertaţi-mă că stau jos.

— Poftim, poftim ; sînt aşa de nerăbdător încît uitasem să vă poftesc mai de mult.

— Ei bine ! Să ştiţi aşadar, cum aveam onoarea să v-o spun, că aproape acum trei săptămîni, veniră în Schaffhausen doi englezi fashionabili şi traseră... nu ştiu pentru ce, căci, fără amor propriu, «Coroana» nu e mai prejos ca «Şoimul» ; dar confratele e un intrigant, să mă credeţi că-i aşteaptă pe călători la bariera Konstanz şi că acolo...

— Să revenim la vorba noastră, amice ; ziceaţi că cei doi englezi traseră la «Şoimul de aur» ; pe urmă ?

— Da, domnule ; la Schaffhausen nu e lucru mare de văzut ; însă la o leghe de aici, o leghe şi jumătate, avem vestita cădere a Rinului despre care trebuie să fi auzit ; fluviul se prăvăleşte în prăpastie de la o înălţime de şaptezeci de picioare.

— Bine, amicul meu, ştiu asta ; să ne întoarcem la englezii noştri.

— Veniseră deci să vadă căderea Rinului ; prin urmare, dimineaţa, luară o călăuză, cu toate că nu e nevoie de nici o călăuză, e un drum mare de douăzeci şi patru picioare lărgime ; dar proprietarul «Şoimului de aur» le spusese :

— *Milorzi, să luaţi o călăuză !* Înţelegeţi d-v... călăuza dă zeciuială celui care îi găseşte muşterii.

— Bine, amice, ştiu la ce să mă aştept din partea hangiului de la «Şoimul de aur» şi dovada este că am tras la d-ta. Cu toate astea trebuie să vă înştiinţez că, dacă nu-mi veţi po-

vesti întîmplarea mai deslușit, voi fi nevoit să mă duc să-l întreb pe confratele d-voastră.

— Iată, d-le, iată ; cu toate astea, să-mi fie cu iertăciune, trebuie să știți că proprietarul «Șoimului de aur» nu v-o poate povesti așa de bine ca mine, pentru că este un palavragiu care...

Mă sculai în picioare cu un gest de nerăbdare ; hangiul speriat, îmi făcu semn din mînă că sosea la poveste, și urmă :

— Englezii noștri deci, erau în fața căderii Rinului, la poalele castelului de Lauffen ; ei se uitară un timp la fluviul care se schimbă deodată în cascadă și se prăvălește de la o înălțime de optzeci de picioare : ei nu deschiseseră gura, nu clipiră de plăcere sau de nemulțumire, cînd deodată cel mai tînăr zise către cel mai bătrîn : *Mă prind pe 25.000 lire sterline că voi coborî Rinul la căderea lui, într-o barcă.* Englezul cel mai bătrîn parcă n-auzise nimic ; își puse lornionul *, se uită la apa spumegoasă, coborî cîțiva pași ca să vadă prăpastia în care cădea apa, apoi se întoarse lîngă tovarășul său și, cu aceeași nepăsare, îi zise liniștit : *Mă prind că nu.*

După două ceasuri, cei doi prieteni se întoarseră în Schaffhausen și mîncară ca și cum nu se întîmplase nimic. A doua zi, hangiul de la «Șoimul de aur» îi duse pe amîndoi prin șantiere, dar nu găsiră ceea ce le trebuia și co-

* lornion = lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se așează în orbita ochiului pentru a corecta un defect de vedere.

mandară o barcă nouă. După instrucțiunile pe care le dădură și din cîteva cuvinte ce le scăpaseră, constructorul ghici pentru ce i se cerea barca aceea și întrebă la rîndu-i pe ciudatul mușteriu, ce-i venise. Sir Arthur Mortimer, așa se numea englezul cel mai tînăr, neavînd nici un motiv ca să-și ascundă proiectul, spuse prinsoarea. Trebuie să-i dau dreptate, Peter făcu tot ce putu ca să-l întoarcă de la gîndul acela ; însă sir Arthur, impacientat, dădu să plece ca să-și comande barca în alt șantier ; atunci, văzînd că era lucru hotărît și că nimic nu putea să-l schimbe, gîndindu-se apoi că tot atîta era de cîștiga el ori altul, luă desenul pe care îl adusese sir Arthur și făgădui să execute barca pînă duminică.

Chiar în ziua aceea se răspîndi zvonul prin împrejurimi că un englez făcuse prinsoare să se coboare cu barca la căderea Rinului ; nimănui nu-i venea să creadă, așa de smintită părea hotărîrea asta. Toată lumea se ducea să-l întrebe de adevăr pe Peter, care răspundea arătînd barca croită deja. Englezul venea în toate zilele să vadă dacă înainta lucrul și cu neliniște făcea felurite observații ; merse treaba cum se putea mai bine.

În timpul acesta sosi la Schaffhausen sir Williams Blundel și trase la mine. El părea trist și abătut ; îl întrebai ce dorea, el gîngăni cîteva cuvinte pe care nu le înțelesei ; cu toate astea, îl dusei în odaia cea mai frumoasă, asta dacă-i vorba ; și îi pregătii un prînz cum n-ar fi găsit, vă asigur, la «Șoimul de aur». Cînd se dădu jos feciorul lui, îl rugai să afle cît timp avea de

gînd milord să stea în Schaffhausen. Aflai atunci că era să plece a doua zi : numaidecît îmi veni o idee : să-l opresc pe sir Williams pînă duminică, lucru foarte lesne, mi se păru, căci n-aveam decît să-i spun ce era să se petreacă în ziua aceea.

Prin urmare, cînd socotii că era la sfîrșitul prînzului, mă dusei în odaia lui : intrai binișor și fără de zgomot : el ținea în mîna de care își rezemase fruntea, un petic de voal verde și părea absorbit într-o tristețe așa de adîncă încît nu mă băgă de seamă ; îi făcui trei reverențe fără să-l pot scoate din gîndurile lui ; în sfîrșit, văzînd că trebuia să adaog cuvîntul la semne, îl întrebai dacă era mulțumit de prînzul ce-l servisem.

Glasul meu îl făcu să tresară, ridică fruntea, mă văzu înaintea sa și, ascunzînd numaidecît voalul în sîn :

— *Da, foarte mulțumit, foarte mulțumit,* îmi zise el.

În momentul acela băgai de seamă că nici nu se atinsese de mîncare ; pricepui că avea splin ; dorința-mi de a-l distra deveni și mai tare.

— *Feciorul milordului mi-a spus că Înălțimea Sa pleacă mîine.*

— *Da, așa am de gînd.*

— *Poate că milord nu știe ceea ce se petrece aici.*

— *Nu, nu știu.*

— *Dacă ar ști milord, negreșit că ar mai rămîne.*

— *Ce se petrece dar ?*

— *O prinsoare, milord : un compatriot al Înălțimii Voastre s-a prins să se coboare pe Rin în barcă.*

— *Ei bine ! Ce e de mirare în asta ?*

— *Este că sînt douăzeci de șanse dintr-o sută ca el să piară.*

— *Sigur sînteți ?* îmi zise sir Williams uitîndu-se țintă la mine.

— *Sînt sigur, milord.*

— *Cum se numește compatriotul meu ?*

— *Sir Arthur Mortimer.*

— *Unde locuiește ?*

— *La hanul «Șoimul de aur».*

— *Duceți-mă la dînsul, vreau ca să-i vorbesc.*

Mă speriai deocamdată, gîndindu-mă că sir Williams, nemulțumit de prînzul de care nu se atinsese, vroia să schimbe hanul și înțelegeți că nu-mi era atîta de pagubă cît de umilință ; prin urmare, poruncii celui mai deștept dintre băieții mei... aceluia care v-a servit...

— Da, da...

— Îi poruncii deci, fiindcă el știe englezește, să-l ducă pe sir Williams la hotelul «Șoimul de aur» și să facă ochii în patrusprezece ; nu numai că duse pe sir Williams pînă la odaia lui sir Arthur, dar ascultă și la ușă.

Sir Arthur era la masă, dar pesemne că avea mai multă poftă de mîncare decît sir Williams, judecînd cel puțin după zgomotul furculiței. El primi pe compatriotul său cu mare politețe, se sculă în picioare, îi oferi un

scaun şi îl pofti la masă. Sir Williams primi scaunul dar refuză prînzul. Aflai cu plăcere această împrejurare din urmă, pentru că ea îmi dovedea că mîncarea mea nu rămăsese neatinsă din dispreţ.

— *Milord,* zise sir Williams după o clipă de tăcere, *vă cer iertare pentru indiscreţia mea, dar aflai de la un onorabil hangiu care ţine hanul «Coroana» că aţi făcut o prinsoare.*

— *Aşa este, d-le,* răspunse sir Arthur.

Cei doi englezi se ploconiră ; căci trebuie să vă spun că băiatul meu, care este foarte inteligent, deşi nu-l arată chipul, nu numai că asculta la uşă, dar se şi uita pe gaura cheii, astfel că nu-i scăpă din ochi nici un amănunt. Ziceam dar că cei doi englezi se salutară.

— Foarte bine, răspuns-am ; dar bănuiesc că vorba nu s-a oprit acolo.

— Ah ! nu încape îndoială, o să vedeţi.

— *Prinsoarea aceea, mi s-a spus,* urmă sir Williams, *este să coborîţi Rinul într-o barcă.*

— *Sînteţi informat de minune, d-le.*

Cei doi englezi se salutară din nou.

— *Ei bine ! Milord,* zise sir Williams, *am venit să vă rog ca să fiu tovarăşul d-voastră de drum.*

— *Ca interesat la prinsoare ?*

— *Nu, milord, ca amator.*

— *Atunci, numai de plăcere ?*

— *De plăcere,* răspunse sir Williams.

Cei doi englezi se mai salutară o dată.

— *Vă voi observa,* zise sir Arthur, *că barca a fost comandată numai pentru mine singur.*

— *Pentru aceasta, milord, vă voi cere voie să trec pe la Peter şi să-i dau ordine noi, fiind bineînţeles că cheltuiala construcţiei ne va privi pe amîndoi.*

— *De minune, d-le, şi dacă doriţi să aşteptaţi pînă îmi voi termina prînzul, vom merge împreună.*

Sir Williams făcu semn că era la dispoziţia compatriotului său, iar Franz, liniştit despre temerile pe care i le arătasem eu, se întoarse acasă, spunîndu-mi cele petrecute.

Peste două ceasuri, sir Williams întorcîndu-se, mă găsi în poartă.

— *Aveţi dreptate,* îmi zise el, *voi sta aici pînă duminică.*

Din momentul acela, urmă gazda mea, sir Williams păru mult mai liniştit, bău şi mîncă aşa cum face toată lumea ; în toate zilele se duse să vadă cum înainta lucrul bărcii. În sfîrşit, sîmbătă de dimineaţă, barca fu terminată şi expusă la uşa lui Peter, astfel că nimeni nu se mai îndoia că avea să aibă loc experienţa de a doua zi.

Seara, după ce prînzi, sir Williams ceru hîrtie, cerneală şi condeie şi petrecu parte din noapte scriind : a doua zi, dimineaţă, în ziua prinsorii, mă chemă, îmi dădu două scrisori, una pentru d-voastră, aceea pe care v-am dat-o, şi alta pentru miss Jenny Burdett pe care, după instrucţiunile lui, am expediat-o în Anglia ; apoi îşi achită socoteala plătindu-mi îndoit de-

cît era suma din cont ; dădu 100 franci pentru servitori și se sculă ca să-l găsească pe sir Arthur. În momentul acesta feciorul și vizitiul lui intrară cu lacrimi în ochi ; făceau o ultimă încercare pe lîngă stăpînul lor căci, din toate cîte auziseră, ei socoteau ca sigură, moartea lui ; dar sir Williams fu nestrămutat. În zadar îl rugară, se aruncară la picioarele lui, îi sărutară genunchii ; sir Williams îi sculă punînd în mîna fiecăruia cîte un titlu de rentă de 1 000 fr. apoi, îmbrățișîndu-i, parcă le-ar fi fost frate, plecă fără să mai asculte de rugămințile lor.

Ceilalți doi englezi îl așteptau la «Șoimul de aur» unde se pregătise dejunul. Cei trei gentlemani se puseră la masă ; sir Williams bău și mîncă cu poftă dar fără fudulie ; dejunul ținu două ceasuri ; la desert, tovarășul lui sir Arthur umplu un pahar cu șampanie și ridicînd mîna :

— *Pentru pierderea pariului meu !* zise el, *și fie ca să vă număr diseară, chiar la masa asta, cele 25 000 de lire sterline pe care sper să am norocul de a le pierde.* Cei doi oaspeți răspunseră la toastul acesta, apoi, sculîndu-se de la masă, ieșiră în balcon.

Piața era înțesată de curioși ; veniseră de la Konstantz, din Appenzell, din St. Gallen, de la Aarau, de la Zürich și din marele ducat de Baden. Cum se iviră în balcon, fură primiți cu strigăte puternice : ei salutară, apoi sir Williams, uitîndu-se la ceasornic :

— *Milord,* zise el, *are să bată ceasul, să nu-i facem pe spectatori să aștepte.*

Sir Arthur ceru voie să-și aprindă o țigară și, după ce o aprinse, cei trei englezi se dădură jos.

Barca fusese priponită la o sută de pași de la Schaffhausen, pe malul stîng al Rinului ; lîngă barcă, omul secundului englez ținea doi cai, unul pentru stăpînul său care voia să urmărească barca și altul pentru dînsul care trebuia să meargă după stăpînul său. Sir Williams și sir Arthur coborîră în barcă ; lordul Murdey, așa se numea al treilea englez, încălecă ; la un semn dat, Peter tăie frînghia care priponea barca. Un vuiet năprasnic porni de pe ambele maluri acoperite de privitori ; dar cum se încredințară aceștia că prinsoarea era ținută, în loc de a urmări din ochi mersul bărcii, alergară înainte la căderea Rinului, ca să nu piardă nici un amănunt din deznodămîntul acestei drame al cărei început îl auziseră.

Cît despre sir Williams și sir Arthur, ei se lăsaseră în cursul fluviului, neajutîndu-se de lopeți nici ca să înainteze nici ca să se oprească. Timp de aproape zece minute mersul lor fu domol, încît lordul Murdey putu să-i urmeze la pasul calului său ; atunci începu să se audă în depărtare vuietele cataractei ; sir Arthur puse o mînă pe umărul lui sir Williams și, întinzînd pe cealaltă spre partea de unde venea zgomotul, îi făcu semn surîzînd ca să asculte. Atunci, un luntraș care era pe marginea fluviului le strigă, dacă vroiau să se întoarcă, tot era vreme și că el ar fi sărit înot ca să le apuce barca și s-o tragă la mal. Sir Arthur căută în buzunar, își scoase punga și o aruncă din toate

puterile luntraşului, la ale cărui picioare căzu ; luntraşul o luă, clătinînd din cap. Cît despre barcă, ea începu să meargă mai repede, lucru care poate că nu s-ar fi simţit dacă, spre a o urmări, lordul Murdey n-ar fi fost nevoit să-şi pună calul în treapătul cel mic.

În timpul acesta, cu cît se apropiau cu atîta zgomotul căderii devenea mai înfricoşător ; la o jumătate leghe de locul unde se prăvăleşte, se deosebeşte deasupra prăpastiei un nor de stropi care, goniţi de stînci, se înalţă spre cer ca un fum. La vederea asta, sir Williams scoase din sîn voalul verde pe care îl văzusem deja în mîinile lui şi-l sărută ; desigur că era vreun suvenir din patria lui, de la mama sa ori de la iubita lui.

— Da, da, întrerupsei eu, ştiu ce a fost ; spune înainte.

Şi barca începuse să se resimtă de apropierea cataractei. Lordul Murdey fu nevoit să îşi pună calul în treapăt mare spre a se ţine de ea. Sir Arthur se aşezase bine şi începea să se ţină de laviţele bărcii ; cît despre sir Williams, rămase în picioare, cu braţele încrucişate şi cu ochii la cer : o suflare de vînt îi luă pălăria care căzu în fluviu.

Cu toate astea, barca înainta cu o repeziciune din ce în ce mai mare ; lordul Murdey, ca să o urmeze, fusese silit să-şi pună calul în goana mare ; cît despre curioşi, cei care fuseseră ajunşi de barcă nu se mai puteau ţine după ea. Cîteva stînci începură deja să îşi scoată capul negru şi lucios din apă, iar aventuroşii navigatori treceau printre ele ca în zborul unei să-

geţi ; sir Arthur apleca din cînd în cînd capul afară din barcă şi se uita la adîncimea apei, căci erau întinderi fără de stînci unde, chiar prin repeziciunea ei, apa, limpede ca cristalul, lăsa să i se vadă fundul.

Cît priveşte pe sir Williams, ochii lui nu se luau de la cer.

La trei sute de metri de prăpastie, mersul bărcii dobîndi astfel de repeziciune, încît ai fi crezut că avea aripi. Oricît de repede mergea calul lordului Murdey, barca îl lăsa în urmă cum ar fi făcut o pasăre. Zgomotul cataractei era astfel încît acoperea strigătele spectatorilor şi, v-o spun, grozave erau strigătele acelea căci grozav lucru e să-i vezi pe cei doi oameni tîrîţi spre prăpastie fără să încerce de a se opri... şi, chiar de ar fi încercat, nu s-ar fi putut opri !... În sfîrşit, pe întinderea celor din urmă treizeci de paşi, barca şi oamenii nu mai fură decît o vedenie : deodată Rinul se despărţi de ei, barca, dusă în mijlocul spumei se izbi de o stîncă ; unul dintre cei doi călători fu azvîrlit în prăpastie, celălalt rămase agăţat de barcă şi fu dus cu dînsa ca o frunză ; înainte de a ajunge în josul cataractei, ei fură văzuţi apărînd, învîrtindu-se o clipă şi se afundară. Mai în acelaşi timp scînduri sparte se iviră la suprafaţa apei care, luate de cursul ei, fură duse spre Kaisersthul. Cît despre corpul lui sir Williams şi al lui sir Arthur, nu s-a mai auzit de ele şi lordul Murdey va plăti cele 25.000 de lire sterline moştenitorilor partenerului său.

Iată cuvînt cu cuvînt cum s-au petrecut lucrurile și nu e mult de atunci : a fost duminica trecută.

Ascultasem povestirea asta gîfiind de emoție, iar deznodămîntul mă zdrobise. Mă gîndisem eu, cînd mă părăsise sir Williams la Zug așa de brusc, că avea vreun gînd rău asupra sa ; dar n-aș fi crezut că execuția lui va fi așa de tragică și de grabnică. Mă învinovății de întîrzierile și de abaterile mele din calea-mi hotărîtă, căci fără de ele aș fi sosit la Schaffhausen cu două sau trei zile în urma lui sir Williams și sînt sigur că l-aș fi împiedicat de la smintita întreprindere în care și-a găsit moartea. De altmintrelea era învederat că, în această împrejurare, el nu avusese alt scop decît să scape de sinucidere printr-un accident și, dacă nu i-aș fi priceput scopul, scrisoarea lui mi-ar fi luat orice îndoială ; ea era simplă și tristă ca omul ciudat care o scrisese ; iat-o :

Scumpul meu tovarăș de călătorie,

Dacă am regretat că v-am părăsit fără să îmi iau de la d-v un adio mai amical, în ceasul acesta regret mai mult, cînd trebuie să vă scriu un adio etern. V-am deschis sufletul meu și citiți în el ca într-o carte ; am înșirat sub ochii d-v., toate slăbiciunile, toate speranțele, toate chinurile mele ; numai D-zeu și d-v. știți că nu e fericire pentru mine pe pămînt decît în iubirea și posesiunea Jenny-ei ; de aceea, cînd ați citit că ea era a altuia și că toată speranța pierise pentru mine, sau că nu m-ați cunoscut bine sau că a trebuit să ghiciți îndată că n-a-

*veam să supraviețuiesc acestei împrejurări. Într-adevăr, oricît de fugar și de rătăcitor eram, tot îmi rămăsese în fundul inimii acea speranță vagă și înăbușită care susține pe condamnat pînă la piciorul eșafodului. Speranța aceea lumina orizonturi năzdrăvane și necunoscute ca acelea pe care le descoperi în vis ; însă totdeauna mi se părea că, trăind, voi izbuti să ajung la ele. Iată că deodată căsătoria Jenny-ei trage un zăbranic * între mine și viitor ; iată că soarele meu se stinge, că nu mai știu unde merg și că în jurul meu nu mai e decît întuneric și disperare. Bine vedeți, scumpul meu poet, că trebuie să mor ; căci ce aș mai face cu viața așa de singuratică și de searbădă ?*

Credeți-mă însă bine, această hotărîre de a muri nu este nicidecum la mine rezultatul unei furii dureroase și acute ; nu am ură nici pentru oameni nici pentru lucruri și, departe de a blestema pe Domnul care m-a făcut așa de incomplet pentru viață, îi mulțumesc că a deschis în calea mea o poartă care duce la cer. Fericit, n-aș fi văzut poarta asta și mi-aș fi urmat calea ; nenorocit, ea mă duce în singura viață care dă odihnă ; neapărat trebuie să caut umbra, de vreme ce privirile mele n-au puterea să atîntească soarele.

Adio ; închizînd scrisoarea aceasta, scriu Jenny-ei ultima mea cugetare, să afle că sub învelișul ridicol, de care ea a rîs atîta fără îndoială, era o inimă bună și devotată, capabilă să moară pentru ea. Poate că ar fi fost mai

* zăbranic = văl de doliu ; pînză neagră.

generos şi mai creştinesc să nu-i tulbur fericirea cu vestea asta dar n-avui puterea s-o părăsesc pentru totdeauna, lăsînd-o în neştiinţă şi ducînd în lumea cealaltă secretul meu.

Adio deci încă o dată. Dacă vă veţi duce cîndva în Anglia, prezentaţi-vă la ea : spuneţi-i că m-aţi cunoscut ; spuneţi-i că, fără ştirea ei, îi jurasem să mor în ziua cînd voi pierde speranţa să fie a mea şi că, în ziua cînd am pierdut acea speranţă, mi-am ţinut cuvîntul.

Adio, gîndiţi-vă cîteodată la mine şi să nu rîdeţi prea mult la această amintire.

Williams Blundel

Recomandaţia din urmă era de prisos ; două lacrimi mari curseră din ochii mei şi picară pe pămînt.

SFÎRŞIT

ALEXANDRE DUMAS

O TRAGEDIE REGALĂ

COLECŢIA
AUTORI CELEBRI

Textul acestei lucrări reproduce versiunea apărută la editura „ADEVĂRUL S.A.", f. a., în traducerea lui H. Marcu, cu ortografia actualizată.

În ziua de 18 iunie, în aceeaşi oră cînd se hotărau destinele Europei la Waterloo, un om îmbrăcat în zdrenţe mergea pe drumul de la Toulon la Marsilia. Ajuns la poalele dealurilor Ollioulles, se opri pe o colină mică, de unde putea îmbrăţişa cu privirea tot ţinutul ce-l înconjura ; şi atunci, fie că ajunsese la capătul călătoriei, fie că înainte de a porni mai departe în defileul acesta anevoios şi sumbru numit Termopilele Provenţei, voia să soarbă puţin priveliştea măreaţă ce se desfăşura în zarea meridională, se aşeză pe dîmbul şanţului de la marginea şoselei, cu spatele spre munţii ce se ridicau ca un amfiteatru la nordul oraşului, avînd astfel la picioarele lui un plai bogat a cărui vegetaţie asiatică întruneşte ca într-o seră, plante şi arbori necunoscuţi în restul Franţei. Dincolo de plaiul acesta, strălucind în ultimele raze ale soarelui, se întindea marea, calmă, şi netedă ca o oglindă, iar pe întinsul ei luneca uşor un singur vas de război care, profitînd de un vînt înfiorător, desfăcuse toate pînzele şi se depărta grăbit spre Italia. Cerşetorul îl urmări din ochi pînă ce se pierdu între capul Gien şi prima dintre insulele Hyères ; apoi, îndată ce arătarea albă dispăru, suspină

din greu și lăsă ca să-i cadă capul între mîini, rămînînd așa nemișcat și absorbit de gînduri, pînă în momentul cînd un tropăit de cai îl făcu să tresară ; ridică îndată capul, își scutură părul lung și negru, ca și cînd ar fi vrut să-și alunge de pe frunte gîndurile amare care-l covîrșeau, și pironind privirea spre intrarea munților de unde venea zgomotul, văzu ieșind niște călăreți pe care îi recunoscu numaidecît ; și ridicîndu-se de-a binelea, aruncă toiagul din mînă, încrucișă brațele și se întoarse spre ei. Ceilalți, abia îl zăriră, și se opriră pe loc, iar cel care mergea în capul lor, descălecă, zvîrli căpăstrul camaradului său, și scoțîndu-și pălăria deși era încă la vreo cincizeci de metri depărtare de omul în zdrențe, înaintă respectuos spre el ; cerșetorul, cu un aer de demnitate sumbră, fără a face nici o mișcare, îl lăsă să se apropie, apoi, cînd acesta ajunse numai la cîțiva pași :

— Ei, domnule mareșal, îi zise el, ai primit știri ?

— Da, sire, răspunse trist cel întrebat.

— Și care anume ?

— Știri pe care aș fi vrut ca altul să le fi adus Majestății Voastre.

— Așadar, împăratul refuză serviciile mele ! A uitat victoriile de la Aboukir, Eylau, Moscova !

— Nu, sire ; dar își amintește de tratatul de la Neapole, de căderea Reggio-ului și de războiul declarat vice-regelui Italiei !

Cerșetorul își lovi fruntea.

— Da, da, în ochii lui aș merita poate aceste reproșuri ; dar ar fi trebuit totuși să țină seama că sînt în mine doi oameni, soldatul din care făcuse un frate și fratele din care făcuse un rege... Da, ca frate am greșit, am greșit mult față de el ; dar ca rege, nu puteam pentru nimic în lume să fac altfel... Trebuia să aleg între sabia mea și coroana mea, între un regiment și un popor !... Vezi, Brune, nu știi cum s-au petrecut lucrurile ! Era acolo o flotă engleză ale cărei tunuri bubuiau în port ; o populație neapoletană care urla pe străzi. Dacă eram singur, treceam cu o singură barcă prin flota lor, și cu sabia prin mijlocul mulțimii ; dar aveam nevasta, copiii. Totuși, am șovăit ; gîndul că voi fi înfierat cu numele de trădător și de transfug, m-a făcut să vărs mai multe lacrimi decît mă va costa vreodată pierderea tronului sau chiar moartea ființelor care-mi sînt dragi... În sfîrșit, nu mă mai vrea, nu-i așa ? Mă respinge să-i fiu general, să-i fiu căpitan, să-i fiu soldat ? Ce-mi rămîne deci de făcut ?...

— Sire, Majestatea Voastră trebuie să părăsească numaidecît Franța.

— Și dacă nu m-aș supune ?

— Am ordin în cazul acesta să vă arestez și să vă predau unui consiliu de război !...

— Lucru ce tu nu-l vei face, nu-i așa, vechiul meu camarad ?

— Lucru ce eu îl voi face, rugînd pe Domnul să mă trăsnească în clipa cînd voi pune mîna pe Majestatea Voastră.

— Aici te recunosc, Brune ; tu, ai putut rămîne viteaz și loial ! Nu ți-a dat un regat, nu

ți-a pus în jurul frunții un cerc de foc ce se numește coroană și care te amețește, nu te-a pus între conștiință și familie. Așadar, trebuie să părăsesc Franța, să reîncep o viață de pribegie, să spun adio Toulon-ului care-i plin pentru mine de atîtea amintiri ! Vezi, Brune, continuă Murat sprijinindu-se de brațul mareșalului, nu sînt acolo pini tot așa de frumoși ca cei de la vila Pamphile, palmieri ca cei din Cairo, munți ca un lanț din Tirol ? Uite la stînga, capul Gien ; nu seamănă, lăsînd Vezuviul la o parte, oarecum cu Castellamare și Sorente ? Și mai departe, Saint-Madrier, care închide jos golful nu aduce cu stînca mea din Caprée, pe care Lamarque a smuls-o așa de frumos acelui imbecil de Hudson Lowe ? A ! Doamne ! Și trebuie să părăsesc toate astea ! Nu e nici un mijloc să rămîn pe acest colț de pămînt al Franței, ce spui, Brune ?... .

— Sire, îmi umpleți inima de durere ! răspunse mareșalul.

— Așa e, să nu mai vorbim de asta. Ce știri noi ?

— Împăratul a plecat din Paris ca să ia comanda armatei ; bătălia trebuie să fi început acum...

— Bătălia trebuie să fi început acum, și eu nu sînt acolo ! O ! Simt totuși că i-aș fi fost folositor într-o zi de luptă ca aceasta ! Cu ce plăcere aș fi repezit pe acești blestemați prusaci și infami englezi ! Brune, dă-mi un pașaport. Voi pleca imediat, culcat pe gîtul calului, spre locul unde se află armata, mă voi descoperi

unui colonel și îi voi spune : Dă-mi regimentul d-tale ; mă voi năpusti în luptă cu acest regiment ; și seara, dacă împăratul nu-mi întinde mîna, îmi zbor creierii, ai cuvîntul meu de onoare !... Fă ce-ți spun, Brune, și oricum s-ar isprăvi lucrurile, îți voi fi recunoscător pe veci !...

— Nu pot, Sire...

— Bine, să nu mai vorbim.

— Și părăsește Majestatea Voastră, Franța ?

— Nu știu ; de altfel execută-ți ordinele, mareșale, și dacă mă regăsești undeva, pune să mă aresteze ; și asta înseamnă să faci ceva pentru mine ! Viața îmi e astăzi o povară și acela care m-ar ușura de ea, mi-ar fi bine-venit... Adio, Brune.

Și întinse mîna mareșalului ; acesta vru să i-o sărute, dar regele Murat deschise brațele și vechii camarazi rămaseră o clipă îmbrățișați, cu pieptul zbuciumat de plîns și cu lacrimile în ochi ; apoi se despărțiră. Brune sări în șa. Murat își reluă toiagul, și bărbații aceștia se depărtară unul de altul, care încotro, unul ca să fie asasinat la Avignon, celălalt ca să fie împușcat la Pizzo.

În timpul acesta, Napoleon, ca și Richard al treilea, își schimba la Waterloo coroana pe un cal.

După întrevederea de mai sus, ex-regele Neapolelui, Murat, se refugie la un nepot al lui care se numea Bonafoux, și care era căpitan de fregată ; dar refugiul acesta nu putea fi decît provizoriu căci rubedenia trebuia să trezească bănuielile autorităților. De aceea, Bona-

foux se gîndi să asigure unchiului un adăpost mai ascuns. Se opri cu gîndul la un prieten bun al său, a cărui cinste neînfrîntă o cunoștea, și se prezentă la el în aceeași seară. După ce au vorbit de unele și de altele, îl întrebă dacă mai are petecul lui de moșie de la marginea mării și, la răspunsul lui afirmativ, se invită pentru a doua zi să ia masa cu el acolo ; propunerea, firește, a fost primită cu plăcere.

A doua zi, la ora convenită, Bonafoux se înființă la Bonette, acesta era numele casei de la țară în care locuiau, pe moșie, nevasta și fiica domnului Marouin. Cît despre el, ținut mereu cu treburile în biroul lui din Toulon, era silit să rămînă mai mult în oraș. După un schimb de complimente de rigoare, Bonafoux se apropie de fereastră și, făcînd semn lui Marouin să vină lîngă el :

— Credeam, zise el cu neliniște, că locuința voastră se află mai aproape de mare ?

— Sîntem numai la zece minute de mare.

— Dar nu se vede.

— E colina din față care ne împiedică s-o vedem.

— Pînă cînd se pune masa, n-ai vrea să facem o plimbare pe țărm ?

— Cu plăcere.

Marouin ieși. Bonafoux rămase înaintea ferestrei, absorbit de gîndurile lui. Stăpîna casei, ocupată să prepare bucatele pentru dejun, nu observă nici ea, nici fiica, frămîntarea lui. După cinci minute, Marouin reveni ; era gata totul. Avocatul și oaspetele lui încălecară caii și se îndreptară grăbiți spre mare. Ajunși pe

plajă căpitanul de fregată încetini galopul și, călărind la pas timp de vreo jumătate de oră de-a lungul plajei, păru foarte atent la zăcămintele țărmului. Marouin îl urmări fără a-i pune întrebări asupra acestei examinări care părea destul de firești la un ofițer de marină. În sfîrșit, după o oră de plimbare, cei doi prieteni se întoarseră la locuința de vară a lui Marouin. Acesta voia să scoată șaua, dar Bonafoux se opuse spunînd că imediat după dejun va trebui să se întoarcă la Toullon. Într-adevăr, abia isprăviră de luat cafeaua, și căpitanul se ridică. luîndu-și rămas bun de la gazde. Marouin rechemat în oraș de afaceri, încălecă și el și amîndoi luară drumul spre Toulon.

După vreo zece minute de trap, Bonafoux se apropie de însoțitorul lui și, punîndu-i mîna pe umăr :

— Marouin, zise el, am ceva grav să-ți comunic, un secret important pe care vreau să ți-l încredințez.

— Zi, căpitane. După duhovnic, știi că nu există cineva mai discret decît notarul, și după notar avocatul.

— Îți închipui că nu am venit la locuința dumitale de vară numai pentru plăcerea unei plimbări. Ceva mai important, o răspundere nespus de serioasă mă preocupă, și te-am ales dintre toți amicii mei, știind că îmi ești destul de devotat ca să-mi faci un mare serviciu.

— Și bine ai făcut, căpitane.

— Să vorbim deschis și fără ocolișuri, așa cum se cuvine între doi bărbați care se stimează

și se încred unul în altul. Unchiul meu, regele Joachim Murat e proscris ; e ascuns la mine, dar nu poate rămîne mult timp, fiindcă sînt cel dintîi unde vor veni să-l caute. Locuința dumitale de vară e izolată, și prin urmare cea mai potrivită pentru refugiul lui. Trebuie s-o pui la dispoziția noastră pînă în momentul cînd evenimentele vor permite regelui să ia o hotărîre oarecare.

— Poți dispune de ea, zise scurt Marouin.

— Bine ; unchiul meu va veni chiar noaptea asta, să doarmă aici.

— Dar dă-mi cel puțin răgaz s-o fac demnă de oaspetele regal pe care am cinstea să-l primesc.

— Dragul meu Marouin, te-ai osteni zadarnic și ne faci să întîrziem. Regele Joachim s-a dezobișnuit de palate și curtezani ; e foarte fericit astăzi cînd dă de o colibă și de un prieten : de altfel l-am și prevenit, așa de sigur eram de răspunsul dumitale. E pregătit să vină să se culce astă seară la voi ; dacă aș încerca acum să schimb ceva din hotărîrea luată, ar vedea un refuz în ceea ce nu e decît o amînare din exces de respect, și vei pierde tot meritul faptei dumitale bune și frumoase. Așadar, zis și făcut : astă seară, la zece, la Champ-de-Mars.

La aceste cuvinte, căpitanul porni în galopul calului și dispăru. Marouin porni înapoi la locuința lui de vară și dădu ordinele necesare pentru primirea unui străin, fără să spună numele.

La orele zece seara, așa cum se hotărîse, Marouin se afla pe Champ-de-Mars, plin pe vremea aceea de piesele artileriei de cîmp a mareșalului Brune. Nimeni nu venise. Se plimba între chesoane, cînd un soldat veni să-l întrebe ce căuta. Răspunsul era destul de greu de dat : nu se plimbă cineva de plăcere la orele zece seara în mijlocul unui parc de artilerie ; ceru deci să-i vorbească șefului de post. Ofițerul înaintă : Domnul Marouin se prezentă ca avocat, ajutor de primar în orașul Toulon, îi zise că dăduse întîlnire cuiva la Champ-de-Mars, neștiind că asta e oprit și că așteaptă pe acel cineva. În urma acestei explicații ofițerul îl autoriză să rămînă și se înapoie la post. Cît despre sentinelă, supusă ordinului ce primise, continuă să se plimbe cu pasul măsurat fără să se mai îngrijească de prezența străinului.

Cîteva minute după aceea, dinspre Lices, apărură mai multe persoane. Cerul era măreț, luna strălucitoare. Marouin recunoscu pe Bonafous și se îndreptă spre el. Căpitanul îl luă de mînă, îl conduse la rege și, adresîndu-se cînd unuia cînd celuilalt : Sire, zise el, iată amicul de care v-am vorbit. Apoi întorcîndu-se spre Barouin : Și d-ta, zise el, pe regele Neapolelui proscris și fugar, pe care ți-l încredințez. Nu vreau să vorbesc de posibilitatea că el își va relua într-o bună zi tronul : asta ar însemna să-ți răpesc meritul faptei dumitale frumoase... Acum servește-i de călăuză, noi vă vom urmări de departe ; Haideți.

Regele și avocatul porniră numaidecît la drum. Murat era îmbrăcat într-o redingotă albastră, jumătate militară, jumătate civilă, în-

cheiată pînă sus și avea pantaloni albi și ghete cu pinteni. Purta părul lung, mustățile mari și favoriții deși prelungindu-se pînă la gît. Pe tot lungul drumului ceru deslușiri gazdei lui de situarea locului unde mergea să stea și de înlesnirile ce putea avea la îndemînă pentru a fugi, în caz de nevoie, spre mare. Pe la miezul nopții regele și Marouin sosiră la Bonette ; suita regală îi ajunse după zece minute ; ea se compunea din vreo treizeci de persoane. După ce îmbucară cîte ceva, oamenii micii trupe a regelui căzut, se retraseră pentru a se împrăștia neobservați în oraș și în împrejurimi, iar Murat rămase singur cu femeile și cu un singur valet, cu numele de Leblanc.

Aproape o lună de zile locui Murat în această singurătate, ocupat toată ziua cu răspunsurile către ziarele care îl acuzau de trădare față de împărat. Acuzația aceasta era pentru el o preocupare continuă, fantoma lui, năluca lui ; zi și noapte încerca s-o îndepărteze căutînd în situația grea în care se aflase, toate argumentele care puteau justifica drumurile la care fusese silit să recurgă. În timpul acesta se răspîndise grozava știre a înfrîngerii de la Waterloo. Împăratul care proscrisese pe alții, era el însuși proscris acum, și aștepta la Rochefort, întocmai ca Murat la Toulon, ceea ce inamicii aveau să hotărască asupra lui. Nu se știe pînă acum cărui glas lăuntric îi cedase Napoleon cînd, înlăturînd sfaturile generalului Lallemand și devotamentul căpitanului Baudin, a preferat Anglia în locul Americii, și a plecat, Prometeu

modern, ca să fie încătușat de stînca de la Sainte-Hélène. Noi vom povesti împrejurările ciudate care l-au condus pe Murat în șanțul de la Pizzo și vom lăsa pe fataliști să tragă din această stranie povestire învățămintele filozofice ce vor crede de cuviință ; noi, ca simpli analiști, ne vom mulțumi să răspundem numai de exactitatea faptelor înșirate pînă aici și a celor ce vor urma.

Regele Ludovic al XVIII-lea se urcase iar pe tron ; orice speranță de a rămîne în Franța era deci pierdută pentru Murat ; trebuia să plece. Nepotul său, Bonafoux, închirie un bric cu destinația spre Statele Unite, sub numele unui prinț oarecare, Rocca Romana. Toată suita luă loc pe bord unde se transportară și obiectele prețioase pe care proscrisul le-a mai putut salva în naufragiul domniei lui. Era mai întîi un sac cu aur cîntărind vreo sută de livre, o sabie avînd pe mîner portretele regelui, al reginei și al copiilor ; apoi actele de stare civilă a familiei lui, legate în pluș și împodobite cu armele lui. În ce-l privește pe Murat, purta pe corp o centură în care se aflau, între alte hîrtii prețioase, vreo douăzeci de diamante demontate, pe care el singur le prețuia la vreo patru milioane de franci.

După pregătirea minuțioasă a plecării, se hotărî ca a doua zi, întîi august, la cinci dimineața, vasul să vină să-l ia pe rege dintr-un mic bazin la vreo zece minute de drumul ce ducea spre locuința de vară în care locuia. Regele petrecu toată noaptea combinînd împreună cu domnul Marouin un itinerar pe care

acesta trebuia să-l urmeze ca să poată ajunge la regina, care se afla pe atunci în Austria. Îl termină chiar în momentul plecării, și părăsind pragul casei ospitaliere unde găsise un refugiu, îl înmînă gazdei lui împreună cu un volum de Voltaire într-o ediție portativă. În josul poveștii „MICROMEGAS" regele scrisese :

„Liniștește-te scumpă Carolina ; deși nenorocit sînt liber. Plec fără să știu unde ; dar oriunde voi merge, inima mea va fi cu tine și cu copiii mei.

„J.M."

Zece minute după aceea, Murat și gazda lui așteptau pe plaja de la Bonette sosirea bărcii care trebuia să-l conducă pe fugar la bastimentul lui.

Au așteptat așa pînă la amiază, și nu se apropia, deși totuși se vedea la orizont bricul salvator care neputînd arunca ancora din cauza adîncimii mării, plutea de colo pînă colo riscînd cu această manevră să dea de bănuit sentinelelor de pe coastă. La prînz, regele, rupt de oboseală ars de soare, era culcat pe plajă, cînd veni un servitor aducînd băuturi răcoritoare pe care doamna Marouin, neliniștită de întîrzierea soțului ei, i le trimisese la întîmplare. Regele luă un pahar cu apă cu puțin sirop, mîncă o portocală, se ridică o clipă, scrutînd imensitatea mării ca să vadă dacă nu se ivește barca pe care o aștepta. Marea era pustie, numai bricul singur, plutea grațios în zare, nerăbdător să plece ca un cal care își așteaptă stăpînul.

Regele suspină și se lungi iar pe plajă. Servitorul se înapoie la Bonette cu ordinul de a-l trimite pe plajă pe fratele domnului Marouin. Acesta sosi după un sfert de ceas și plecă imediat în goana calului, la Toulon, ca să afle de la domnul Bonifoux care e cauza că nu mai venea barca să-l ia pe rege. Ajungînd la casa căpitanului, o găsi înțesată de soldați ; se făcea o vizită domiciliară pentru căutarea lui Murat. Solul se apropie în sfîrșit în mijlocul gălăgiei, de acela la care fusese trimis și află că barca fusese trimisă la ora convenită, dar că probabil se rătăcise prin întortocheturile țărmului de la Saint-Louis sau Sainte-Marguerite. De fapt asta se și întîmplase. La orele cinci, domnul Marouin aduse aceste vești la cunoștința fratelui său și prin el regelui. Erau foarte tulburătoare. Regele nu mai avea curajul să-și apere viața nici măcar prin fugă ; era într-una din acele deprimări care îl covîrșesc și pe omul cel mai tare și se simțea incapabil să-și dea părerea pentru propria lui siguranță, lăsînd pe domnul Marouin să facă cum va crede că-i mai bine. În timpul acesta, intră în port cîntînd, un pescar. Marouin îi făcu semn să vină ; omul veni.

Marouin îi cumpără mai întîi omului tot peștele ce avea ; apoi, după ce-i numără cîteva monezi, îi arătă cîteva piese de aur, oferindu-i trei ludovici dacă primește să ducă un pasager pînă la vasul ce se zărea în fața lui Croix-de-Signaux. Pescarul primi. Acest prielnic prilej de scăpare îl făcu pe Murat să-și recapete pe

dată toate forțele ; se ridică, îl îmbrățișă pe Marouin, îl rugă din nou să caute cu orice preț să se întîlnească cu soția lui și să-i înmîneze volumul lui Voltaire ; apoi se aruncă în barcă și porni imediat.

Se depărtaseră la o bună bucată de coastă, cînd regele îl opri pe vîslitor și făcu semn lui Marouin că uitase ceva. Într-adevăr pe plajă se afla un sac de noapte în care Murat închisese o pereche minunată de pistoale încrustate cu argint aurit pe care i le dăruise regina și la care ținea foarte mult. Cînd se apropie destul ca să fie auzit, arătă gazdei motivul întoarcerii. Aceasta apucă numaidecît sacul și fără să mai aștepte ca Murat să coboare i-l aruncă în barcă ; sacul căzînd în barcă, se desfăcu și se ivi unul din pistoale. Pescarul nu apucase să-și arunce decît o privire asupra armei regale, dar a fost destul ca să-și dea seama de bogăția ei și să intre la bănuieli. Continuă totuși să vîslească spre bric. Domnul Marouin văzîndu-l că se depărtează cu bine, lăsă pe fratele lui să mai aștepte la țărm, și salutînd încă o dată pe regele care îi răspunse la salut, se înapoie spre casă pentru a o liniști pe nevasta sa și pentru a se odihni cîteva ceasuri după atîta trudă și încordare.

După două ore fu deșteptat de o vizită domiciliară ; casa lui fu și ea călcată de jandarmi. S-a căutat peste tot dar nu s-a găsit nici urmă de rege. Cînd scotocirea era în toi, iată că intră fratele ; Marouin îl privi surîzînd căci îl credea pe rege salvat ; dar după înfățișarea fratelui său, ghici că se întîmplase vreo nouă

nenorocire ; și, profitînd de o clipă cînd vizitatorii îl mai slăbiră puțin, se apropie de fratele lui :

— Ei, zise el, regele e pe bord nădăjduiesc ?

— Regele e la cincizeci de pași de aici, ascuns în cocioabă.

— Cum ? Da ce s-a întors ?

— Pescarul a pretextat că se teme de timp rău, și a refuzat să-l ducă pînă la bric.

— Ticălosul !

Toată noaptea ținură cercetările, fără nici un rezultat, atît în casă cît și în împrejurimile ei ; de cîte ori cei care îl căutau pe rege nu trecuseră chiar la cîțiva pași de el, așa încît Murat le putea auzi amenințările și vorbele grele. În sfîrșit, înainte de a se face ziuă, s-au retras. Marouin îi așteptă să plece, și îndată ce-i pierdu din ochi, alergă spre locul unde știa că se află regele. Îl găsi culcat într-un ungher și ținînd cîte un pistol în fiecare mînă ; nenorocitul nu mai putuse rezista oboselii și adormise. Șovăi o clipă să-l deștepte ; dar nu era nici un minut de pierdut. Îl trezi.

Numaidecît se îndreptară spre coastă ; ceața înginatului de ziuă cuprindea marea și nu se mai putea vedea nici pînă la două sute de metri ; au fost nevoiți deci să mai aștepte. În sfîrșit, primele raze de soare începură să soarbă spre această ceață întunecoasă care se zdrențui, tîrîndu-se în fîșii pe mare, cum plutesc norii pe cer. Ochiul avid al regelui pătrundea în fiecare dîră umedă ce se desfăcea înaintea lui, fără a zări însă nimic ; totuși mai spera încă să vadă în dosul acestor perdele mișcătoare bricul sal-

vator. Puțin cîte puțin, orizontul se însenină ; ici-colo se mai zărea cîte o fumăraie ușoară pe suprafața apei, și în ele regele credea că recunoaște pînzele albe ale vasului său, pînă cînd se topi și cea din urmă, dezvăluind marea în toată imensitatea ei : era pustie. Bricul, neîndrăznind să mai aștepte atît, plecase în timpul nopții.

— Fie, zise regele, întorcîndu-se spre gazda lui, zarul sorții s-a aruncat, voi pleca în Corsica.

În chiar ziua aceea, mareșalul Brune era asasinat la Avignon.

Murat rămase ascuns la domnul Marouin pînă la 22 august. De astă dată nu mai era amenințat de Napoleon, ci de Ludovic al XVIII-lea : nu mai era loialitatea militară a lui Brune care venea cu lacrimi în ochi să-i arate ordinele ce a primit, ci ingratitudinea plină de ură a domnului de Rivière care pusese la preț capul aceluia care-l scăpase odată pe al lui [1]. Domnul de Rivière scrisese într-adevăr, ex-regelui Neapolelui să se predea regelui de bună credință și de omenie al Franței ; dar această vagă invitație nu i s-a părut deloc proscrisului o garanție suficientă, mai cu seamă din partea unui om care a lăsat să fie gîtuit aproape sub ochii lui, pe un mareșal al Franței purtător al unui „salvconduct" semnat de chiar mîna lui. Murat știa de masacrul mamelucilor din Marsilia și de asasinatul lui Brune la Avignon ; fusese prevenit în ajun de comisarul Toulon-ului

[1]) În conspirația lui Pichegru.

că s-a dat ordin formal pentru arestarea lui ; deci nu mai era de stat în Franța. Corsica, cu orașele ei ospitaliere, cu munții prietenoși, cu pădurile ei de nepătruns, era numai la cincizeci de leghe depărtare ; trebuia să plece la Corsica și să aștepte în orașele, în munții și pădurile ei, ceea ce regii vor hotărî asupra soartei aceluia, pe care șapte ani l-au numit fratele lor.

La orele zece seara, regele cobora spre plajă. Vaporul care trebuia să-l transporte, încă nu sosise ; dar de astă dată nu mai era nici o teamă că nu va veni ; micul golf fusese recunoscut, în timpul zilei, de trei prieteni devotați, domnii Blancard, Langlade și Donadieu, toți trei ofițeri de marină, oameni de voință și de inimă care făgăduiseră să-și pună viața în joc ca să-l conducă pe Murat în Corsica și care făceau, într-adevăr, totul ca să-și țină cuvîntul. Murat nu era de aceea neliniștit văzînd plaja pustie : dimpotrivă, această întîrziere îi dădea cîteva clipe de bucurie firească. Pe acest petec de pămînt, pe această limbă de nisip, nenorocitul proscris se încleșta încă de maica Franță, căci odată ce va fi pus piciorul pe vasul care-l va duce undeva, despărțirea va fi lungă, dacă nu pentru vecie.

În mijlocul acestor gînduri, tresări deodată și scoase un oftat : în obscuritatea transparentă a nopții meridionale, zărise o pînză lunecînd pe apă ca o fantomă, apoi auzi un cîntec de marinar : Murat recunoscu semnalul convenit și răspunse dînd foc prafului dintr-un pistol ; numaidecît barca se îndreptă spre țărm, dar fiind prea adîncită în nisip a fost silită să oprească

la o distanță de zece sau doisprezece pași de mal ; doi oameni se aruncară numaidecît înot și se apropiară ; al treilea rămase învelit în mantaua lui, lîngă cîrmă.

— Ei, bravii mei, zise regele înaintînd în întîmpinarea lui Blancard și Langlade pînă ce simți apa la picioare, momentul e prielnic, nu-i așa ? Vîntul e bun, marea e calmă ; trebuie să plecăm.

— Da, Sire, răspunse Langlade, da, trebuie să plecăm, și poate totuși, ar fi mai cuminte s-o lăsăm încă pe mîine.

— De ce ? întrebă regele.

Langlade nu răspunse, dar întorcîndu-se spre apus, ridică mîna, și, după obiceiul marinarilor, el fluieră chemînd vîntul.

— De prisos, zise Donadieu, care rămăsese în barcă, iată primele răbufniri care au și sosit, și vei avea îndată atîta de n-ai să știi ce să mai faci... Bagă de seamă, Langlade, bagă bine de seamă ; cîteodată chemînd vîntul, îți vine furtuna.

Murat tresări, căci i se părea că această vestire care se ridica din mare, era trimisă de duhul apelor ; dar impresia fu de scurtă durată și el se liniști curînd.

— Cu atît mai bine, zise el ; cu cît o să avem mai mult vînt cu atît o să călătorim mai iute.

— Da, răspunse Langlade, dar numai Dumnezeu știe unde ne poate duce, dacă va bate mereu așa, așa de zăpăcit.

— Nu plecați noaptea asta, Sire, interveni și Blancard unindu-și stăruințele cu ale celorlalți doi tovarăși ai lui.

— Dar bine, de ce asta ?

— Pentru că, vedeți dîra aceea neagră, nu-i așa ? Ei, la apusul soarelui de-abia se zărea, și acum acoperă o bună parte a zării ; peste o oră nu se va mai vedea nici o stea pe cer.

— Vă e frică ? zise Murat.

— Frică ? răspunse Langlade, de ce să ne fie frică ? De furtună ? dădu din umeri. E ca și cînd aș întreba pe Majestatea Voastră dacă vă e frică de o ghiulea de tun... Ceea ce spunem, Sire, e pentru Dumneavoastră ; ce poate să facă furtuna unor lupi de mare ca noi ?

— Să plecăm atunci ! strigă Murat scoțînd un oftat. Adio, Marouin... Dumnezeu să te răsplătească pentru ceea ce ai făcut pentru mine. Sînd al d-voastră, domnilor.

La aceste cuvinte, cei doi marinari apucară fiecare pe rege de cîte un picior și ridicîndu-l pe umeri intrară în mare ; în cîteva clipe era trecut pe bord.

Langlade și Blancard se urcară după el ; Donadieu rămase la cîrmă, iar ceilalți ofițeri se însărcinară cu manevra, și începură să desfacă pînzele. Deodată, ca un cal care simte pintenii, barca cea mică prinse suflet ; marinarii aruncară o privire nepăsătoare spre țărm, iar Murat simțind că se depărtează, se întoarse spre gazda lui și-i strigă pentru ultima oară :

— Ai itinerarul făcut pînă la Trieste... nu o uita pe soția mea !... Adio ! Adio !...

— Dumnezeu să vă aibă în pază, Sire, murmură Marouin.

Mai urmări cîtva timp, mulțumită pînzei albe ce se desemna în întuneric, barca ce se depărta

cu repeziciune, pînă cînd îi dispăru cu totul. Marouin rămase încă puțin pe țărm, deși nu mai vedea și nu mai auzea nimic ; atunci mai auzi un strigăt slab în depărtare : strigătul acesta era ultimul adio al lui Murat pentru Franța.

Cînd domnul Marouin îmi povesti într-o seară, pe locul chiar unde s-au petrecut faptele, amănuntele descrise mai sus, deși douăzeci de ani se scurseseră de atunci, îi erau așa de bine întipărite în minte, încît își reamintea cele mai mici accidente ale acestei îmbarcări nocturne. Din clipa aceea chiar, îmi spunea el, îl cotropise presimțirea unei nenorociri care-l ținea locului pe plajă, și nu numai o dată îi venise să-l recheme pe rege ; dar, ca unui om care visează, gura i se deschidea fără să poată scoate vreun sunet. I se părea că-l vor lua de nebun, și abia pe la unu dimineața, adică după două ore și jumătate de la plecarea bărcii, se înapoie acasă, cu o tristețe de moarte în suflet.

În ceea ce-i privește pe îndrăzneții navigatori, o porniseră în larg de la Toulon la Bastia, și călătoria la început, după cît judeca regele, părea că dezminte presimțirea marinarilor noștri ; vîntul în loc să crească, se liniștea din ce în ce, și barca, după două ore de la plecare, se legăna fără să înainteze or să dea înapoi, pe unda care din minut în minut se netezea tot mai mult. Murat privea trist cum se stinge brazda fosforescentă pe care o tîra în urma ei barca pe această mare, care îl pironea parcă locului : își adunase curaj contra furtunii, dar nu

și contra liniștii de moarte ; și, fără să întrebe măcar pe camarazii lui de drum de neliniștea cărora nu-și da seama, se culcă pe fundul vasului, se acoperi cu mantaua, și închizînd ochii ca pentru adormire, se lasă pradă gîndurilor furtunoase și agitate, cum nici valurile mării nu erau. Numaidecît, cei doi marinari crezînd că doarme, veniră lîngă pilot la cîrmă, și ținură sfat.

— Rău ai făcut Langlade, zise Donadieu, că ai luat o barcă, fie mare, fie mică ; fără pod nu putem rezista furtunii, și fără vîsle nu putem înainta cînd marea e calmă.

— Dar, pentru Dumnezeu, nu aveam de unde alege. Am fost silit să iau ce mi-a ieșit înainte, și dacă nu era perioada „madragelor“ (pescuitul peștelui numit „thon“), nu găseam nici măcar scorbura asta nenorocită, sau aș fi fost nevoit să caut ceva în port, dar e atîta supraveghere acolo, că aș fi putut intra, dar de ieșit poate nu mai ieșeam.

— E cel puțin solidă ? zise Blancard.

— Asta e, acum ! Știi bine ce înseamnă scînduri și cuie înmuiate de zece ani în apă sărată. În împrejurări normale nu te-ai duce cu ea nici de la Marsilia la castelul If ; dar într-o împrejurare ca aceasta ai face ocolul lumii și într-o coaje de nucă.

— Sst ! zise Donadieu. Marinarii ascultară : un zgomot slab se auzi în depărtări, dar așa de slab că numai urechea unui copil al mării îl putea distinge.

— Da, da, zise Langlade ; e un avertisment pentru cei care au picioare sau aripi ca să se

înapoieze la cuibul pe care n-ar fi trebuit să-l părăsească.

— Sîntem departe de insule ? zise cu vioiciune Donadieu.

— Cam la o leghe distanță.

— Să ne îndreptăm într-acolo.

— Și pentru ce ? zise Murat ridicîndu-se.

— Să ne adăpostim, Sire, dacă putem...

— Nu, nu, strigă Murat, nu vreau să cobor decît în Corsica ; nu vreau să am de părăsit pentru a doua oară Franța. De altfel marea e calmă, și uite ne revine vîntul...

— Pînzele jos ! strigă Donadieu.

Langlade și Blancard se repeziră să execute manevra. Pînza lunecă în jos pe catarg și rămase în fundul vasului.

— Ce faceți ? strigă Murat ; uitați că sînt rege și că ordon ?

— Sire, zise Donadieu, există aici un rege mai puternic decît D-voastră, e Dumnezeu : e aici un glas care acoperă pe al D-voastră, e glasul furtunii... Lăsați-ne să o salvăm pe Majestatea Voastră, dacă ne va fi cu putință, și nu cereți prea mult...

În clipa aceea un fulger sfîșie zarea, un bubuit de tunet mai apropiat decît cel precedent se auzi îndată și o spumă ușoară se ivi la suprafața apei. Murat începu să înțeleagă acum că primedia se apropia. Se ridică apoi cu un zîmbet, aruncă jos pălăria, își scutură părul lung și aspiră furtuna cum era obișnuit să aspire fumul artileriei : soldatul era gata de luptă.

— Sire, zise Donadieu, ați văzut multe bătălii, dar poate n-ați văzut încă furtuna ; dacă sînteți curios să vedeți acest spectacol, țineți-vă bine de catarg și priviți, căci vine una strașnică.

— Ce aș putea eu să fac ? întrebă Murat ; nu vă pot fi bun la nimic ?

— Pentru moment, nu, Sire ; mai tîrziu vă vom pune la pompe.

În timpul acestei convorbiri, furtuna făcuse progrese, venea peste călători ca un cal de curse, suflînd vînt și foc pe nări, nechezînd tunete și făcînd să scapere spuma valurilor sub picioarele lui. Donadieu strînse cîrma, barca cedă ca și cînd ar fi înțeles nevoia unei supuneri imediate și se îndreptă cu pupa spre vînt ; vijelia trecu, lăsînd în urma ei marea tremurîndă, și totul părea că-și recapătă liniștea. Furtuna se înmuiase.

— Am scăpat acum cu vijelia asta ? zise Murat.

— Nu, Majestate, răspunse Donadieu ; asta n-a fost decît o ciocnire de avangardă, îndată sosește și grosul armatei.

— Și nu facem ceva pregătiri ca s-o primim ? zise vesel regele.

— Ce anume pregătiri ? zise Donadieu. Nu mai avem un petec de pînză pe care vîntul să-l poată mușca, și atîta timp cît barca nu va lua apă, vom sălta încoace și încolo ca un dop de plută. Țineți-vă bine, Sire !...

Într-adevăr, a doua năvală a vijeliei se ivi, mai furioasă ca prima, însoțită de ploaie și fulgere. Donadieu încercă să repete manevra de

mai înainte ; dar n-a putut cîrmi destul de iute ca vîntul să nu cuprindă barca ; catargul se îndoi ca o trestie ; vasul primi în el un val de apă.

— La pompă, Sire, strigă Donadieu. A sosit momentul să ne ajutați...

Blancard, Langlade și Murat apucară pălăriile și începură să golească barca. Situația acestor patru inși era înfricoșătoare și dură așa, timp de trei ore. Spre ziuă, vîntul slăbi, totuși marea era încă umflată și agitată. Începură să simtă nevoia de a mînca ceva ; toate proviziile fuseseră atinse de apa mării, numai vinul rămăsese intact. Regele luă o sticlă și trase cîteva înghițituri, apoi o trecu tovarășilor lui care băură și ei la rîndul lor ; nevoia nu mai cunoștea eticheta. Langlade avea din întîmplare cîteva bucățele de ciocolată pe care le oferi regelui. Murat le împărți în patru și îi sili pe ceilalți să ia ; apoi după ce isprăviră de mîncat, îndreptară barca spre Corsica ; dar aceasta suferise atît de mult încît nu vedeau cum vor putea ajunge la Bastia.

O zi întreagă trecuse fără să poată înainta mai mult de zece leghe ; navigau cu pînza cea mică, neîndrăznind să întindă pe cea mare din cauza vîntului variabil, cu capriciile căruia aveau mereu de luptat. Spre seară se constată o deschizătură prin care pătrundea apa ; adunînd toate batistele echipajului, au reușit s-o astupe, și noaptea care se lăsa tristă și întunecoasă îi cuprinse pentru a doua oară. Murat, rupt de oboseală, adormi ; Blancard și Langlade

își reluară locul lîngă Donadieu și toți trei, care păreau a nu cunoaște nici somnul nici oboseala, vegheară la căpătîiul lui.

Noaptea fu în aparență destul de liniștită ; totuși se auzeau din cînd în cînd trosniri surde. Cei trei marinari se uitară unul la altul cu expresii stranii ; apoi privirile lor se îndreptară spre regele care dormea în fundul vasului, învelit în mantaua lui udă leoarcă de apă de mare. Dormea dus, parcă ar fi zăcut din nou pe nisipul Egiptului sau pe zăpezile Rusiei. Atunci unul din ei se ridică, merse spre celălalt capăt al bărcii șuierînd un cîntec provensal, și se întoarse după ce consultă cerul, valurile și barca, spre camarazii lui și reașezîndu-se murmură : E cu neputință : numai printr-o minune mai putem să ajungem... Așa petrecură toată noaptea. Spre zi zăriră un vas : O pînză ! strigă Donadieu, o pînză ! La strigătul acesta, regele se trezi. Într-adevăr, un vas mic de comerț apăruse venind dinspre Corsica și mergînd spre Toulon. Donadieu îndreptă cîrma spre vas, Blancard ridică pînzele cu riscul de a slăbi barca, iar Langlade alergă la proră și înălță mantaua regelui pe un fel de cîngi. Călătorii își dădură seama curînd că au fost zăriți ; bricul manevră în așa fel ca să se apropie de ei ; după zece minute se aflară la cincizeci de pași față în față. Căpitanul apăru la parapet. Atunci regele îl strigă, rugîndu-l să-l primească împreună cu tovarășii lui și a-l transporta în schimbul unei mari recompense pînă la Corsica. Căpitanul ascultă propunerea ; apoi se întoarse

deodată spre echipaj și dădu cu jumătate de glas, un ordin pe care Donadieu nu-l putu prinde dar pe care-l înțelese probabil după gest, căci ordonă numaidecît lui Blancard și Langlade o manevră care avea de scop să se depărteze de bastiment. Aceștia se supuseră cu promptitudinea pasivă a marinarilor ; dar regele bătu din picior :

— Dar ce faci acolo, Donadieu, ce faci ? strigă el, nu vezi că vin spre noi ?

— Da, din păcate, vin, văd bine... Fă cum îți spun, Langlade, iute, Blancard. Da, vin peste noi, și mi se pare că mi-am dat seama cam tîrziu. Așa, bine, bine băieți ; las-o pe mine acum. Aplecîndu-se atunci pe cîrmă îi imprimă o mișcare așa de violentă, încît barca, silită să-și schimbe direcția părea că dă înapoi ca un cal strîns în căpăstru ; apoi se supuse ; un val enorm ridicat de uriașul care venea peste ea o tîrî după el ca pe o frunză ; bastimentul trecu la cîțiva pași de pupa ei.

— A ! Trădătorul ! strigă regele care acum de-abia ghici intenția căpitanului, și trase pistolul de la centură răcnind : La bord ! La bord ! și vru să tragă asupra bricului ; dar praful de pușcă, fiind muiat, nu luă foc. Regele furios nu înceta să strige : La bord ! La bord !

— Da, da, mizerabilul, sau mai bine dobitocul, ne-a luat drept niște pirați și voia să ne scufunde, ca și cînd am mai avea nevoie de intervenția lui pentru asta.

Într-adevăr, aruncîndu-ți privirile asupra bărcii era ușor de văzut că începuse să ia apă.

Încercarea de salvare pe care o făcuse Donadieu, zguduise rău barca, și apa intra acum prin mai multe crăpături ale scîndurilor ; au trebuit să golească de zor apa cu pălăriile și truda aceasta a durat timp de zece ore. În sfîrșit Donadieu scoase pentru a doua oară un strigăt de salvare : O pînză ! O pînză !

Regele și cei doi însoțitori lăsară numaidecît lucrul ; fură ridicate din nou pînzele și îndreptară ciocul bărcii spre bastimentul care se arăta ; nu se mai sinchisiră de apa ce pătrundea acum din plin.

De aici încolo era o chestiune de timp, de minute, de secunde, atît ; trebuia ajuns la bastiment înainte de înecare. Bastimentul părea a fi înțeles situația disperată a celor care implorau ajutor ; se apropie cu toată forța. Langlade, cel dintîi, îl recunoscu ; era un vas guvernamental care făcea curse de poștă între Toulon și Corsica. Langlade era prieten cu căpitanul ; îl strigă pe nume cu glasul puternic al agoniei, și fu auzit. Era și timpul, apa urca tot mai sus ; regele și însoțitorii lui se aflau acum în apă pînă la genunchi ; barca gemea greu ca un muribund ; nu mai înainta ci se învîrtea pe loc. În momentul acesta două-trei frînghii căzură în barcă, aruncate de pe bastiment ; regele apucă una, se avîntă și apucă scara de frînghie ; era scăpat ; Langlade și Blancard făcură la fel, imediat. Donadieu rămase cel din urmă, cum era datoria lui, și în clipa cînd puse un picior pe scara de frînghie simți cum, sub celălalt, barca îl părăsește, scufundîndu-se ; se întoarse cu acea liniște a marinarului, văzu hăul ce-și

căsca gîtlejul larg sub el, și apoi, luntrea îmbuibată care se sucea dispărînd. Cîteva clipe numai și acești patru oameni, salvați acum, ar fi fost pierduți pentru totdeauna [1]).

De-abia se urcase Murat pe punte, cînd un om veni să se arunce la picioarele lui : era un mameluc pe care-l adusese pe vremuri din Egipt și care se însurase apoi la Castellamare ; afaceri comerciale îl aduseseră la Marsilia unde a scăpat ca prin minune, de masacrul fraților lui ; și, cu toată deghizarea și oboselile ce suferise fostul său stăpîn, îl recunoscu. Exclamațiile lui de bucurie nu mai îngăduiră regelui să păstreze *incognito*-ul, și atunci, senatorul Casabianca, căpitanul Oletta, un nepot al prințului Baciochi, un comandant numit Boerco, care fugind și ei de masacrele din Midi, se găseau pe acest bastiment, îl salutară numindu-l Majestate și improvizară în juru-i o curte mică ; schimbarea se făcuse brusc ; nu mai era Murat cel proscris, ci regele Joachim I al Neapolelui. Țara exilului dispăruse odată cu barca înghițită de valuri ; în locul ei apărea la orizont Neapole cu golful măreț, ca un magic și ispititor miraj, și desigur că aici, în zilele beției de fericire ce urmaseră orelor de agonie, încolțise și crescuse ideea acelei fatale expediții din Calabria. Totuși, regele neștind încă ce fel de primire îl așteaptă la Corsica, luă numele de conte de Campo Melle, și sub acest nume puse picio-

[1]) Aceste amănunte erau populare la Toulon. Mi-au fost povestite de oameni care le știau chiar din gura lui Langlade și a lui Donadieu. (Nota autorului).

rul la 25 august pe pămîntul Bastiei. Dar precauțiunea nu folosi la nimic ; trei zile după sosirea lui, nu era om să nu știe că el se află în oraș. Se înjghebară numaidecît adunări și se auzea pretutindeni strigăte de „Trăiască Joachim I" ; regele temîndu-se să nu tulbure ordinea publică, părăsi orașul împreună cu cei trei tovarăși și cu mamelucul său. Două ore după aceea intră la Viscovato și bătu la ușa generalului Franceschetti care fusese în serviciul lui în tot timpul cît domnise și care, părăsind Neapole odată cu regele, revenise la Corsica împreună cu soția sa, locuind în casa socrului său Colona Cicaldi. Era în timpul mesei, cînd socrul veni să-i spună că-l caută un străin : ieși și dădu cu ochii de un bărbat înfășurat într-o pelerină militară, cu capul înfundat într-o bonetă de marinar, cu barba lungă, și purtînd pantaloni, ghetre și încălțăminte soldățești ; generalul se opri surprins ; Murat îl țintì cu ochii lui mari negri ; apoi încrucișîndu-și brațele : Franceschetti, îi zise el, mai ai vreun loc la masă pentru generalul tău care flămînzește ? Mai ai sub acoperișul tău un adăpost pentru regele tău proscris ?... Franceschetti scoase un strigăt de uimire recunoscînd pe Joachim, și nu putu să-i răspundă decît aruncîndu-se la genunchii lui și sărutîndu-i mîinile. Din momentul acela, casa generalului era la dispoziția lui Murat.

Abia se răspîndise zvonul despre sosirea regelui, și din toate împrejurimile veniră grăbiți la Viscovato ofițeri de toate gradele, veterani care luptaseră sub el, vînători corsicani cărora

le plăcea caracterul lui aventuros : în cîteva zile, casa generalului se transformă în palat, orășelul în reședință și insula în regat. Zvonuri stranii circulau în privința intențiilor lui Murat, iar armata de nouă sute de oameni ce se formase, întărea cele spuse. Blancard, Langlade și Donadieu își luară atunci rămas bun ; Murat voia să-i rețină ; dar ei se devotaseră salvării proscrisului, nu și soartei lui.

Spuneam că Murat întîlnise pe bordul vaporului de poștă unul din foștii lui mameluci poreclit Othello, și că acesta îl urmase la Viscovato : ex-regele Neapolelui plănuia să facă din acest om un agent. Legături de familie îl rechemau pe acesta în mod firesc la Castellamare ; îi ordonă deci să se înapoieze acolo și-l însărcină să predea scrisori anumitor persoane pe devotamentul cărora putea conta mai mult. Othello plecă, ajunse cu bine la socrul său și crezu de cuviință să-i destăinuiască totul ; acesta însă, speriat, preveni poliția ; se făcu o descindere nocturnă la Othello și corespondența fu confiscată.

A doua zi, toate persoanele cărora li se adresase scrisori fură arestate și primiră ordin de a răspunde lui Murat ca și cînd ar fi fost în libertate, indicîndu-i Salerne ca locul cel mai potrivit pentru debarcare ; cinci din cei șapte avură lașitatea de a se supune ; ceilalți, doi frați spanioli, se opuseră hotărît : au fost închiși într-o celulă.

Între timp, la 17 septembrie, Murat părăsi Viscovato ; generalul Franceschetti împreună

cu alți cîțiva ofițeri corsicani îi serviră de escortă ; se îndreptă spre Ajaccio prin Cotone, prin munții Serra, Bosco, Venaco, Vicaro, prin cheile codrilor Vezzanovo și Bogognone ; pretutindeni era sărbătorit ca un rege, iar la porțile orașelor îl întîmpinau deputați care îi urau bun sosit și îl salutau cu titlul de Majestate ; la 23 septembrie sosi în sfîrșit la Ajaccio. Toată populația îl aștepta afară din oraș ; intrarea lui fu un adevărat triumf ; a fost dus pe brațe pînă la hanul care îi fusese pregătit dinainte ca reședință ; chiar și un om mai puțin impresionabil decît Murat și-ar fi pierdut capul, dar mai ales el ; era în culmea fericirii ; intrînd în han, întinse mîna lui Franceschetti : Iată, zise el, așa cum m-au primit corsicanii așa mă vor primi și neapoletanii. Era primul cuvînt ce-i scăpa asupra proiectelor lui de viitor și în aceeași zi chiar, porunci să se facă pregătirile de plecare.

S-au adunat vreo zece vase mici, feluce : un maltez numit Barbara fost căpitan de fregată în marina neapoletană fu numit comandant șef al expediției ; s-au strîns vreo două sute cincizeci de oameni care aveau ordinul să fie gata de plecare la primul semnal. Murat nu aștepta decît răspunsul la scrisorile înmînate lui Othello ; pe 28, dimineața răspunsul sosi ; Murat invită pe ofițeri la o masă mare și împărți oamenilor solda și rația dublă.

Regele lua tocmai desertul cînd i se anunță sosirea domnului de Maceroni : era un trimis al Marilor Puteri străine care aducea lui Mu-

rat răspunsul pe care-l aşteptase atîta timp la Toulon ; Murat se ridică de la masă şi trecu în camera de alături : Maceroni îi arătă misiunea oficială cu care era însărcinat şi înmînă regelui ultimatumul împăratului Austriei, conceput în termenii următori :

Domnul Maceroni este autorizat prin aceasta să prevină pe regele Joachim că Majestatea Sa împăratul Austriei, îi acordă un azil în statele lui în următoarele condiţiuni :

1) Regele va lua un nume particular ; regina adoptînd deja pe cel de Lipano, se propune regelui să ia acelaşi nume.

2) I se permite regelui să aleagă un oraş din Boemia, din Moravia, sau din Austria de sus, unde să-şi fixeze reşedinţa ; va putea, fără nici un inconvenient, să locuiască şi la ţară în una din aceste provincii.

3) Regele se va angaja pe cuvînt de onoare faţă de Majestatea Sa Imperială şi Regală că nu va părăsi niciodată fără consimţămîntul expres al împăratului, ţinuturile austriece şi că va trăi ca un particular de vază, dar supus legilor care sînt în vigoare în statele austriece.

Drept care şi pentru a-i da curs cuvenit, subsemnatul a primit ordin din partea împăratului de a semna prezenta declaraţie.

Semnat, Prinţul de METTERNICH

Făcut la Paris, la 1 Septembrie 1815.

Murat zîmbi cînd isprăvi de citit, apoi făcu semn lui Maceroni să-l urmeze. Îl conduse pe

terasa casei care domina tot oraşul, şi care era împodobită cu un steag mare ce flutura ca pe un castel regal : de acolo se putea vedea Ajaccio plin de voioşie şi lumină, portul unde se legăna mica flotilă şi străzile pline de lume ca în zi de sărbătoare. Mulţimea de abia-l zărise pe Murat şi un strigăt general porni din toate piepturile : Trăiască Joachim ! Trăiască fratele lui Napoleon ! Trăiască regele Neapolelui ! Murat salută ; uralele se înteţiră iar muzica oraşului începu să cînte arii naţionale. Maceroni nu-şi credea ochilor ; regele, după ce se desfătă puţin de uluiala lui, îl invită să coboare în salon. Statul major era întrunit în mare ţinută, ca şi cum s-ar fi aflat la Caserta sau la Capodimonte. În sfîrşit, după o clipă de şovăire, Maceroni se apropie de Murat :

— Sire, zise el, ce răspuns trebuie să dau Majestăţii Sale împăratul Austriei ?

— Domnule, răspunse Murat, cu acea demnitate semeaţă care îl prindea aşa de bine, vei povesti fratelui meu François ceea ce-ai văzut şi ai auzit, şi apoi vei adăuga că plec chiar în noaptea asta să-mi recuceresc regatul Neapolelui.

Scrisorile care-l făcură pe Murat să părăsească Corsica îi fuseseră aduse de un calabrez numit Luidgi ; se prezentase regelui ca un trimis al arabului Othello care, precum spuserăm, fusese aruncat la Neapole în temniţă, împreună cu ceilalţi cărora le erau adresate scrisorile pe care le aducea. Aceste scrisori, ticluite de şeful poliţiei din Neapole, indicau lui Joachim

portul orașului Salerne ca cel ma potrivit pentru debarcare, căci regele Ferdinand strînsese în acest punct trei mii de oameni din trupele austriece, neavînd încredere în soldații neapoletani care păstraseră o amintire vie și frumoasă despre Murat. Flotila acestuia se îndreptă deci spre portul Salerne, dar ajungînd la una din insulele Caprée a fost prinsă de furtună și gonită pînă la Paolo, un mic port situat la vreo zece leghe de Cosenza. Bastimentele petrecură deci noaptea de 5 spre 6 octombrie într-un fel de scobitură a țărmului care nu merita numele de radă : regele, pentru a nu trezi bănuielile gărzilor de pe coaste și a *„scorridori-lor“* (vase de poștă) siciliene, ordonă să se stingă focurile și să se pîndească pînă la ziuă ; dar la unu dimineața se ridică dinspre uscat un vînt așa de puternic, încît fură respinși pînă în largul mării.

Vasul pe care se afla regele se pomeni astfel la un moment dat singur. Dimineața, el se alătură felucei condusă de căpitanul Cicconi și amîndouă corăbiile porniră pe la patru după amiază spre Santo-Lucido. Seara, regele porunci șefului de batalion Ottaviani, să coboare pe uscat ca să culeagă informații ; Luidgi se oferi să-l însoțească, Murat consimți ; Ottaviani și călăuza porniră deci spre uscat, în timp ce Cicconi și vasul lui se îndreptară dimpotrivă spre larg în căutarea restului flotei.

Pe la unsprezece noaptea, locotenentul de gardă de pe vasul regal observă în mijlocul valurilor un om care venea înot spre bastiment ; cînd fu mai aproape ca să poată auzi, locotenentul îl somă ; înotătorul răspunse că e Luidgi ; i se trimise o șalupă, care-l aduse pe bord ; atunci istorisi că șeful de batalion Ottaviani fusese arestat, iar el n-a scăpat de urmăritorii lui decît aruncîndu-se în mare. Prima mișcare a lui Murat a fost de a merge în ajutorul lui Ottaviani ; dar Luidgi făcu pe rege să înțeleagă primejdia și zădărnicia acestei încercări ; totuși Joachim rămase pînă la orele două dimineața agitat și nehotărît. În sfîrșit dădu ordin flotilei să apuce iar largul. În timpul manevrei ce avu loc în acest scop, un marinar căzu în mare și pieri înainte de a i se fi putut da vreun ajutor. Hotărît lucru, semnele prevestitoare erau sinistre.

În ziua de șapte, dimineața, se arătară două vase care dădeau de bănuit. Regele porunci numaidecît să se ia poziție de apărare, dar Barbara recunoscu în ele vasul lui Cicconi și al lui Courrand care se întîlniseră. Se dădu semnale și cei doi căpitani se apropiară de amiral.

În timp ce se sfătuiau asupra drumului ce aveau de urmat, o barcă se apropie de bastimentul lui Murat. În ea se afla căpitanul Pernice și un locotenent sub ordinele lui ; veniseră să ceară regelui permisiunea de a trece și a rămîne la bord și nu pe al lui Courrand care, după părerea lor, nutrea planuri de trădare. Murat trimise să-l cheme și cu toate asigurările lui de devotament, îl trecu împreună cu cincizeci de oameni într-o șalupă, și ordonă ca șalupa să fie legată de bastimentul lui. Ordinul fu executat imediat și mica escadră își urmă

drumul de-a lungul coastelor. Calabriei pe care nu le pierdeau din vedere ; dar pe la orele zece seara, cînd se găseau în apropiere de golful Sainte-Euphémie, căpitanul Courrand tăie cablul care-l ținea legat și punînd vîslele în funcțiune se depărtă de flotilă. Murat se trîntise pe pat îmbrăcat ; i se aduse la cunoștință faptul. Se năpusti pe punte și avu încă timp să vadă șalupa care fugea sprfe Corsica afundîndu-se și dispărînd în întuneric. A rămas nemișcat locului, fără mînie, fără să strige ; scoase numai un suspin și-și lăsă capul pe piept : era încă o frunză ce se desprindea de copacul fermecat al speranțelor lui.

Generalul Franceschetti profită de această oră de descurajare pentru a-l sfătui să nu debarce la Calabria ci să meargă direct spre Trieste pentru a cere Austriei azilul ce-i oferise. Regele trecea printr-una din acele clipe de extremă istovire și de mortală deprimare ; inima îi era plină ; la început se opuse, la urmă însă primi. În momentul acesta, generalul zări un matelot ghemuit între colacii cablurilor strînse, la o distanță de unde se putea auzi ce se vorbește ; întrerupse convorbirea și-l arătă regelui cu degetul ; Murat se ridică, se duse să-l vadă pe om, și recunoscu pe Luidgi care, rupt de oboseală pesemne, adormise pe punte. Liniștea somnului acestuia nu dădu nimic de bănuit regelui care avea de altfel toată încrederea în el. Convorbirea întreruptă o clipă, fu deci reluată ; se hotărî ca, fără să pomenească de noile proiecte cuiva, ei să treacă prin strîmtoa-

rea Messinei, pe la capul Spartivento și să intre în Adriatica ; regele și generalul coborîră apoi sub punte.

A doua zi, la 8 octombrie, ei să găseau în apropiere de Pizzo, cînd Joachim, întrebat de Barbara, ce avea în gînd să facă, dădu ordin să se îndrepte vasele spre Messina ; Barbara răspunse că e gata să se supună dar că avea nevoie de apă și provizii, și se oferi să plece cu feluca lui Cicconi pentru a se îngriji de cele necesare ; regele primi ; Barbara îi ceru atunci pașapoartele ce primise de la puterile aliate, ca să nu fie stingherit, zicea el, de autoritățile locale. Piesele acestea erau prea importante, ca Murat să fi consimțit să le dea din mînă ; și poate că și regele începuse să prindă bănuieli ; refuză deci ; Barbara stărui ; Murat îi ordonă să plece fără aceste hîrtii ; Barbara refuză scurt ; regele obișnuit să fie ascultat, ridică cravașa la maltez, dar luîndu-și un moment seama, ordonă soldaților să-și pregătească armele, ofițerilor să-și pună uniforma de mare ținută, dînd el însuși pilda : debarcarea era hotărîtă și Pizzo trebui să devină golful Juan al noului Napoleon ! Bastimentele se îndreptară deci spre țărm. Regele, coborî în șalupă cu douăzeci și opt de soldați și trei servitori, între care se afla și Luidgi. Ajunși în apropiere de plajă, generalul Franceschetti făcu o mișcare pentru a sări, dar Murat îl opri : Eu vreau să cobor cel dintîi, zise el ; și se avîntă pe țărm. Era îmbrăcat într-o uniformă de general, cu pantaloni albi, cu cizme de călărie, o centură în care erau prinse mai multe pistoale, o pă-

lărie brodată în aur, a cărei cocardă era prinsă cu o broşă cu patrusprezece diamante ; în sfîrşit, ducea sub braţ steagul în jurul căruia spera să-i strîngă pe partizanii lui ; orologiul din Pizzo bătea ora zece dimineaţa.

Murat se îndreptă imediat spre oraşul de care era despărţit numai de vreo sută de paşi, pe drumul pavat cu lespezi mari, care ducea într-acolo ca o scară. Era duminică : trebuia să înceapă slujba şi întreaga populaţie se găsea acolo cînd sosi. Nimeni nu-l recunoscu şi fiecare privea cu uimire acest strălucit stat-major, cînd zări printre ţărani pe un fost sergent care servise în garda lui, de la Neapole. Înaintă spre el, şi punîndu-i mîna pe umeri : Tavella, zise el, nu mă mai cunoşti ? Şi cum acesta nu răspunse nimic : Sînt Joachim Murat, regele tău, zise el ; ţie îţi revine onoarea de a striga cel dintîi : Trăiască Joachim ! Suita lui Murat făcu să răsune îndată văzduhul de urale pentru rege, dar calabrezul rămase mut, şi nici unul din tovarăşii lui nu repetă strigătul pentru care regele însuşi dăduse semnalul ; dimpotrivă, o rumoare surdă se auzi prin mulţime. Murat pricepu acest freamăt de furtună. Ei bine, zise el lui Tavella, dacă nu vrei să strigi „Trăiască Joachim", du-te cel puţin şi caută-mi un cal, şi din sergent ce-ai fost, te fac căpitan.

Tavella se depărtă fără să scoată un cuvînt, dar în loc să împlinească ordinul ce primi, intră la el în casă şi nu mai apăru. În timpul acesta, mulţimea se îndesa tot mai mult, fără ca un singur semn măcar să anunţe lui Murat simpatia la care se aştepta ; simţea că e pier-

dut dacă nu ia o hotărîre, repede. La Monteleone ! strigă el, pornind cel dintîi pe drumul ce ducea într-acolo. La Monteleone ! repetară ofiţerii şi soldaţii lui. Iar mulţimea tot mută le deschise drumul să treacă.

Dar abia părăsise piaţa şi o agitaţie vie se manifestă ; un oarecare George Pellegrino ieşi din casă înarmat cu o puşcă şi alergă prin piaţă strigînd : La arme ! Ştia de căpitanul Trenta Capelli care comanda jandarmeria din Cosenza că era în momentul acesta la Pizzo, şi alergă să-l anunţe. Strigătul „la arme !" avusese alt ecou decît acela de „Trăiască Joachim !" Tot calabrezul îşi are puşca, fiecare alergă spre casă să se înarmeze, iar cînd Trenta Capelli şi Pellegrino au revenit în piaţă, au găsit aproape două sute de oameni înarmaţi : s-au pus în capul lor şi au pornit în urmărirea regelui ; după vreo zece minute îl ajunseră, pe locul unde se află azi podul. Murat văzîndu-i venind, se opri şi-i aşteptă.

Trenta Capelli înaintă atunci cu sabia în mînă spre rege.

— Domnule, strigă regele, vrei să schimbi epoleţii dumitale de căpitan cu alţii de general ? strigă atunci „Trăiască Joachim !" şi urmează-mă cu oamenii aceştia bravi ai dumitale la Monteleone.

— Sire, răspunse Trenta Capelli, sîntem toţi supuşi fideli ai regelui Ferdinand, şi venim să vă combatem, nu să vă urmăm : predaţi-vă deci dacă vreţi să evitaţi vărsări de sînge.

Murat privi pe căpitanul de jandarmerie cu o expresie imposibil de redat, apoi, fără a-l

învrednici măcar de un răspuns, îi făcu un semn cu mîna să se depărteze, ducînd cealaltă mînă la pistoale. George Pellegrino văzu mișcarea.

— La pămînt, căpitane ! La pămînt ! strigă el. Căpitanul Capelli se supuse și imediat trecu șuierînd peste capul lui un glonte, atingînd părul lui Murat.

— Foc ! ordonă Franceschetti.

— Jos armele ! strigă Murat, și fluturînd cu mîna dreaptă batista, făcu un pas spre țărani ; dar în aceeași clipă o salvă de împușcături răsună ; un ofițer și doi sau trei soldați de-ai lui căzură. În asemenea împrejurări, cînd sîngele a început să curgă, nu se mai oprește. Murat cunoștea acest fatal adevăr ; se hotărî deci scurt, repede ca fulgerul. Avea îndărătul lui treizeci de picioare adîncime ; sări în gol de pe stînca ascuțită pe care se afla, căzu pe prundiș și se ridică fără să fie rănit ; generalul Franceschetti și aghiotantul său Compana, făcură același salt, și toți trei coborîră în fugă spre mare, printr-un mic desiș care se întindea cam vreo sută de pași pînă la țărm, și care-i ascunse o clipă de vederea inamicilor. La ieșirea din desiș, noi împușcături îi luară în primire ; gloanțele șuierau în jurul lor fără să atingă pe nimeni, și cei trei fugari își urmară goana spre plajă.

Acum abia observă regele că barca cu care venise, se depărtase. Cele trei vase, ce alcătuiau flotila lui, în loc să rămînă ca să-i apere debarcarea, o tuliseră spre larg depărtîndu-se cu toate pînzele întinse. Maltezul Barbara luase

cu el nu numai averea lui Murat, dar și speranța, și scăparea, și viața lui ; era de necrezut, așa de mișeleasca era trădarea ! De aceea regele luă această plecare drept o simplă manevră, și zărind o barcă de pescar trasă la mal, lîngă năvoadele ce zăceau pe nisip, strigă celor doi tovarăși ai lui :

— Împingeți barca în mare !

Toți trei începură să împingă cu energia disperării, cu tăria agoniei. Nimeni dintre potrivnici nu îndrăznise să sară stînca pentru a-i urmări, și dușmanii, siliți să facă un ocol, le dădeau un răgaz oarecare. Dar curînd, strigătele începură să se audă ; George Pellegrino și Trenta Capelli, urmați de toată populația din Pizzo se iviră la 150 de metri de locul unde Murat, Franceschetti și Compana se străduiau să împingă barca de pe nisip în valuri. Strigătele fură imediat urmate de un răpăit de focuri de armă ; Compana căzu : un glonte îi străbătuse pieptul ; între timp barca intrase în apă ; generalul Franceschetti se aruncă în ea ; Murat voi să-l urmeze, dar nu băgă de seamă că pintenii i se încurcaseră în ochiurile năvoadelor. Barca împinsă de opintirea lui, îi scăpă din mîini și regele căzu cu picioarele pe plajă și cu capul în apă. Înainte de a se putea ridica, populația îl înconjurase ; într-o clipă i se smulse epoleții, steagul, haina, și l-ar fi făcut bucăți, dacă Trenta Capelli și George Pelegrino luîndu-l sub ocrotirea lor, nu i-ar fi dat brațul de fiecare parte, apărîndu-l împotriva mulțimii. Astfel străbătu el ca prizonier locul pe care, cu un ceas mai înainte, debarcase ca rege. Con-

ducătorii îl duseră la castel, îl băgară în închisoarea comună, zăvorîră porţile după ei, şi regele se pomeni în mijlocul hoţilor şi asasinilor, care neştiind cine era şi luîndu-l drept un tovarăş de crime, îl primiră cu alai, cu înjurături şi huiduieli.

După un sfert de ceas, poarta se deschise din nou şi apăru comandantul Matteo : Murat îl întîmpină în picioare, cu braţele încrucişate, cu capul sus şi mîndru. Era o expresie de măreţie nespusă în omul acesta jumătate gol, cu obrazul plin de noroi şi sînge. Se înclină în faţa lui.

— Comandante, zise el, recunoscîndu-i gradul după epoleţi, uită-te în jurul dumitale şi spune dacă aceasta e o închisoare în care se bagă un rege !

Ceva straniu se petrecu atunci : oamenii aceştia ai crimei care îl credeau pe Murat unul de-ai lor şi care l-au primit cu vociferări şi rîsete, se plecară înaintea majestăţii regale pe care n-au ştiut s-o respecte Pellegrino şi Trenta Capelli, şi se retraseră tăcuţi în fundul închisorii lor. Nenorocirea consfinţea din nou pe regele Joachim.

Comandantul Matteo murmură cîteva scuze şi pofti pe Murat să-l urmeze într-o cameră ce-i pregătise anume ; dar Murat, înainte de a ieşi, băgă mîna în buzunar şi scoase un pumn de aur pe care îl aruncă ca o ploaie în mijlocul închisorii :

— Iată, zise el, întorcîndu-se spre arestaţi, ca să nu se spună că aţi primit vizita unui rege, captiv şi detronat cum e, fără să fi fost darnic cu voi.

— Trăiască Joachim ! strigară arestaţii.

Murat surîse cu amărăciune. Aceleaşi cuvinte repetate de un număr ca acesta de voci, acum un ceas, în piaţa publică, în loc să răsune aici într-o închisoare, l-ar fi făcut rege al Neapolelui ! Rezultatele cele mai măreţe se datoresc de multe ori unor cauze atît de mici, încît s-ar crede că Dumnezeu şi Satana joacă la zar viaţa sau moartea oamenilor, înălţarea sau căderea imperiilor.

Murat urmă pe comandantul Matteo care-l conduse într-o odăiţă a paznicului pe care acesta o cedă regelui. Cînd să plece, Murat îl rechemă pe comandant.

— Domnule comandant, îi zise el, aş vrea o baie parfumată.

— Sire, asta e cam greu.

— Poftim cincizeci de ducaţi ; să se cumpere toată apa de colonie ce se găseşte. A ! Încă ceva : să mi se trimită croitori.

— Va fi cu neputinţă să găsim aici oameni care să poată croi altfel de haine decît cele obişnuite în ţinutul nostru.

— Să se trimită la Monteleone şi să mi se aducă aici pe toţi care vor fi găsiţi.

Comandantul se înclină şi plecă.

Murat era în baie cînd i se anunţă vizita cavalerului de Alcala, general al prinţului de Infantado şi guvernator al oraşului. Acesta dispuse să se aducă prizonierului covoare de damasc, perdele şi fotolii. Murat fu plăcut impresionat de această atenţie şi se mai înseninâ.

În aceeași zi la orele două, generalul Nunziante, sosi la Saint-Tropéa cu trei mii de oameni. Murat revăzu cu plăcere vechea cunoștință, dar după primul cuvînt, regele își dădu seama că avea înaintea lui un judecător și că prezența lui nu era o simplă vizită, ci avea drept scop un interogatoriu în toată regula. Murat se mulțumi să răspundă că pornise de la Corsica la Trieste în baza unui pașaport al împăratului Austriei, cînd o furtună și lipsă de alimente îl forțară să debarce la Pizzo. La toate celelalte întrebări, Murat opunea un mutism încăpățînat. În sfîrșit obosit de aceste insistențe : Generale, zise el, ai putea să-mi împrumuți niște haine ca să pot ieși din baie ?

Generalul înțelese că n-avea ce să mai scoată de la el, și plecă salutînd. După zece minute, Murat primi o uniformă completă. O îmbrăcă numaidecît, ceru hîrtie și cerneală, scrise generalului șef al trupelor austriace din Neapole, ambasadorului Angliei, și soției, informîndu-i de deținerea lui la Pizzo. După ce termină, se ridică, umblă cîtva timp agitat prin cameră, apoi simțind nevoie de aer, deschise fereastra. Privelișteа cuprindea chiar plaja unde fusese arestat.

Doi oameni săpau o groapă în nisip la piciorul micii redute rotunde. Murat îi privea mașinal cum lucrau. Cînd isprăviră de săpat, intrară într-o casă învecinată și ieșiră în curînd ducînd un cadavru. Regele își încordă amintirile, și i se părea că văzuse într-adevăr, în mijlocul teribilei scene, căzînd, pe cineva în urma lui ; dar nu mai știa cine. Cadavrul era

gol pînă la piele, dar după părul lui lung și negru, după frăgezimea formelor lui, recunoscu pe Campana : era, dintre aghiotanții lui, cel mai drag. Scena aceasta, văzută pe sub scară, de la fereastra unei închisori ; îngropăciunea aceasta în singurătate, pe o plajă nisipoasă, mișcară pe Murat mai adînc decît propriile lui nenorociri. Lacrimi mari i se iviră în ochi prelingîndu-se în tăcere pe fața lui de leu. În momentul acesta intră generalul Nunziante și-l surprinse cu brațele întinse, cu fața scăldată în lacrimi. Murat auzi zgomotul, se întoarse, și văzînd uimirea bătrînului soldat : Da, generale, zise el, da, plîng. Plîng pe acest copil de 24 de ani pe care familia mi-l încredințase și de a cărui moarte eu sînt vinovat ; plîng viitorul acesta mare, bogat și strălucit care s-a stins într-o groapă neștiută de nimeni, pe pămînt dușman și pe un țărm ostil. O, Campana, Campana, dacă va fi să mă mai urc vreodată pe tron, îți voi ridica un mormînt de rege !

Generalul pusese să se pregătească o masă în camera alăturată de aceea în care era închis regele ; Murat îl urmă, luă loc la masă, dar nu putu mînca. Spectacolul la care asistase îi frînsese inima ; și omul acesta străbătuse totuși fără să clipească din ochi, cîmpurile de bătălie de la Aboukir, Eylau, Moscova !

După masă, Murat intră în camera lui, înmînă generalului Nunziante cîteva scrisori pe care le scrisese și-l rugă să-l lase singur. Generalul plecă.

Murat ocoli de cîteva ori camera, plimbîndu-se cu pași mari și oprindu-se din cînd în

cînd înaintea ferestrei, fără s-o deschidă însă. În sfîrșit, își învinse parcă o silă adîncă, duse mîna la ivăr și trase zăvoarele spre el. Noaptea era calmă, se vedea întreaga plajă. Căută cu ochii locul unde era îngropat Campana ; doi cîini care scormoneau pămîntul i-l arătară. Regele trînti la loc fereastra și se aruncă în pat îmbrăcat. Apoi, temîndu-se că agitația lui ar putea fi luată ca o frică personală, se dezbrăcă, se culcă și adormi, sau păru că doarme, toată noaptea.

A doua zi, la nouă dimineața, croitorii pe care îi ceruse Murat sosiră. Le comandă o mulțime de costume, explicîndu-le cu de-amănuntul tot ce vroia fantezia lui. Era ocupat cu aceste detalii cînd intră generalul Nunziante. Acesta ascultă cu tristețe ordinele pe care le dădea regele : primise tocmai instrucțiunile telegrafice prin care i se ordona să dispună judecarea regelui Neapolelui, ca inamic public, de către o comisie militară, dar găsise pe rege așa de încrezător, așa de liniștit și aproape vesel, că nu avea curajul să-i anunțe știrea judecării lui ; luă chiar asupră-și să întîrzie constituirea comisiei militare pînă ce va fi primit ordine în scris. Acestea sosiră la douăsprezece seara și erau concepute în termenii următori :

Neapole, 9 Octombrie 1815

Ferdinand, prin grația lui Dumnezeu etc. am decretat și decretăm cele ce urmează :

Art. 1. Generalul Murat va fi tradus în fața unei comisii militare, a cărei membri vor fi numiți de către ministrul nostru de război.

Art 2. Nu se va acorda condamnatului decît o jumătate de oră pentru a primi mîngîierile religiei.

Semnat, FERDINAND

O altă adresă din partea ministerului de război, cu numele membrilor comisiei : un aghiotant, colonei, căpitani, locotenenți.

Comisia se întruni noaptea. La 15 octombrie, la șase dimineața, căpitanul Stratti intră în închisoarea regelui ; dormea dus ; Stratti da să iasă, cînd, îndreptîndu-se spre ușă, se împiedică de un scaun ; zgomotul acesta îl trezi pe Murat. Ce vrei cu mine căpitane ? îl întrebă regele.

Stratti vru să rostească ceva, dar îi pieri graiul.

— A ! A ! Zise Murat, se pare că ați primit vești din Neapole...

— Da, Sire, murmură Stratti.

— Și ce spun ? zise Murat.

— E vorba de judecarea Dvs., Sire.

— Și de cine se va pronunța sentința, mă rog ? Unde se vor găsi egalii ca să mă judece ? Dacă mă consideră rege, va fi nevoie de un tribunal de regi ; dacă mă consideră ca un mareșal de Franța, va trebui să fie o curte compusă din mareșali ; și dacă mă consideră ca general, căci mai puțin decît asta nu se poate, va trebui să fie un juriu de generali.

— Sînteți declarat inamic public, și ca atare veți fi judecat de o comisie militară ; e legea

pe care ați decretat-o singur împotriva rebelilor.

— Legea aceasta a fost făcută pentru briganzi, nu pentru capete încornorate domnule, zise disprețuitor Murat. Sînt gata, n-au decît să mă asasineze, fie ; nu l-aș fi crezut pe regele Ferdinand capabil de astfel de faptă.

— Sire, nu doriți să cunoașteți lista judecătorilor Domniei-Voastre ?

— Cum de nu, domnule, cum de nu ; trebuie să fie interesantă : citiți, vă ascult.

Căpitanul Stratti citi numele de mai sus. Murat le ascultă cu un surîs disprețuitor.

A, da ! urmă el, cînd căpitanul isprăvi de citit, se pare că toate precauțiile au fost luate.

— Cum asta, Sire !

— Da, nu știi că toții oamenii aceștia, cu excepția raportorului Francesco Froio, îmi datorează mie gradul lor ? De teamă de a nu fi acuzați de recunoștință, sentința, afară de un singur glas poate, va fi unanimă.

— Sire, de ce n-ați apare în fața acestei comisii și ați pleda singur cauza Domniei-Voastre ?

— Lăsați, domnule, lăsați, zise Murat. Ca să recunosc pe judecătorii ce mi s-au numit, ar trebui să sfîșii prea multe pagini de istorie ; un tribunal ca acesta e incompetent, și mi-ar fi rușine să mă prezint înaintea lui ; știu că nu-mi pot salva viața, lăsați-mă să-mi salvez cel puțin demnitatea de rege.

În momentul acesta, locotenentul Francesco Froio intră ca să-l interogheze pe prizonier, și-l

întrebă de nume, de vîrstă, de patrie. La aceste întrebări, Murat se ridică rapid cu o expresie de teribilă demnitate : Sînt Joachim Napoleon, rege al celor două Sicilii, îi răspunse el, și-ți ordon să pleci. Raportorul se supuse.

Atunci Murat, trăgîndu-și un singur pantalon, întrebă pe Stratti dacă ar putea transmite un rămas bun nevestei și copiilor lui. Acesta, neputînd să mai vorbească, răspunse cu un gest afirmativ. Joachim se așeză numaidecît la o masă și scrise scrisoarea de mai jos [1]) :

Carolină, scumpă inimii mele,

Ora fatală a sosit, voi muri de ultimul supliciu ; într-o oră tu nu vei mai avea soț, și copiii noștri nu vor mai avea tată : gîndiți-vă la mine și nu-mi uitați niciodată amintirea.

Mor nevinovat, și viața mi se ia printr-o judecată nedreaptă.

Adio, Achille ; adio, Laetiția ; adio, Lucien ; adio, Louise.

Arătați-vă demni de mine ; vă las pe un pămînt și într-un regat plin de dușmanii mei : arătați-vă mai presus de nenorociri, și căutați să nu vă credeți mai mult decît sînteți, gîndindu-vă la ceea ce ați fost.

Adio ; vă binecuvîntez. Nu blestemați niciodată memoria mea. Amintiți-vă că cea mai mare durere pe care o încerc în supliciul meu, e

[1]) Îi putem garanta autenticitatea, căci am transcris-o chiar la Pizzo, după copia ce a păstrat-o după original, cavalerul Alcala.

că mor departe de copiii mei, departe de soția mea și fără nici un prieten care să-mi închidă ochii.

Adio, Carolină ; adio, copii ; primiți binecuvîntarea mea părintească, lacrimile mele înduioșate și ultimele mele sărutări.

Adio, adio ; nu-l uitați pe nefericitul vostru tată.

JOACHIM MURAT

Pizzo, 15 Octombrie 1815.

Își tăie apoi o șuviță de păr și o puse în scrisoare. În momentul acesta intră generalul Nunziante ; Murat se duse spre el și-i întinse mîna :

— Generale, zise el, ești tată, ești soț, vei ști într-o zi ce înseamnă să-ți părăsești nevasta și copiii : jură-mi că această scrisoare va fi înmînată.

— Pe epoleții mei, zise generalul, ștergîndu-și ochii.

— Hai, hai, curaj, generale, zise Murat : sîntem soldați, știm ce vrea să zică moartea. O singură favoare ; să mă lăsați să comand eu focul, da ? Generalul făcu semn cu capul că această ultimă favoare îi va fi acordată. În acest moment intră raportorul cu sentința regelui în mînă. Murat ghici despre ce e vorba. Citește, domnule, îi zise el rece, te ascult. Raportorul se supuse. Murat nu se înșelase de fel ; afară de un singur vot, era unanimitate pentru pedeapsa cu moartea.

Cînd cititul se isprăvi, regele se întoarse spre Nunziante :

— Generale, zise, crede-mă că despart în spiritul meu unealta care mă lovește, de mîna ascunsă care o îndreaptă spre mine. N-aș fi putut crede că Ferdinand mă va împușca ca pe un cîine : nu se dă înapoi în fața unei infamii ! Bine, să nu mai vorbim. Am refuzat pe judecătorii mei, dar nu pe călăii mei. Ce oră ați hotărît pentru execuție ?

— Fixați-o singur, Sire, zise generalul.

Murat scoase din buzunar un ceasornic pe care era portretul soției lui ; întîmplarea făcu ca să-i vină înainte portretul, nu cadranul ; îl privi cu duioșie :

— Uite, zise el arătîndu-l generalului, portretul reginei : o cunoașteți, nu-i așa că-i seamănă bine ?

Generalul întoarse capul. Murat suspină și puse ceasul la loc.

— Sire, ce oră fixați ?

— A, da, zise Murat surîzînd ; uitasem pentru ce am scos ceasul din buzunar, cînd am dat cu ochii de portretul Carolinei.

Atunci privi din nou ceasul, de astă dată cadranul : Dacă vreți, să fie la ora patru ; e trei trecute, vă cer numai cincizeci de minute ; e mult ?

Raportorul înclină capul și plecă. Generalul dori să-l urmeze.

— N-am să te mai văd, Nunziante ? zise Murat.

— Ordinele mă silesc să asist la moartea Domniei-Voastre, Sire... dar nu mă simt în putere.

— Bine, generale, bine ; te scutesc să fii acolo în ultimul moment, dar doresc să-ţi mai spun o dată adio şi să te îmbrăţişez.

— Mă voi afla în calea Domniei-Voastre, Sire.

— Mulţumesc. Lasă-mă acum singur.

— Sire, sînt aici doi preoţi. Murat făcu semn de plictiseală.

— Vreţi să-i primiţi ? urmă generalul.

— Fie, să intre.

Generalul plecă. O clipă după aceea, preoţii apărură în prag : unul era don Francesco Pellegrino, unchiul aceluia care provocase moartea regelui ; celălalt se numea don Antonio Masdea.

— De ce aţi venit ? le zise Murat.

— Să vă întrebăm dacă vreţi să muriţi ca creştin.

— Vreau să mor ca soldat... Lăsaţi-mă.

Don Francesco Pellegrino se retrase. Nu se simţea desigur bine înaintea lui Joachim Murat. Antonio Masdea însă, mai rămase în pragul uşii.

— Nu m-aţi auzit ? zise regele.

— Ba da, răspunse moşneagul ; dar permiteţi-mi, Sire, să nu cred că acesta e ultimul cuvînt al Domniei-Voastre. Nu e întîia oară cînd vă văd şi vă implor ; am mai avut ocazia să vă cer o graţie.

— Care anume ?

— Cînd Majestatea Voastră a venit în 1810 la Pizzo, v-am cerut 25 000 de franci pentru

terminarea bisericii noastre ; Majestatea Voastră mi-a trimis patruzeci de mii.

— Prevedeam pesemne, că voi fi îngropat aici, răspunse surîzînd Murat.

— Ei, bine, Sire, mi-e drag să cred că nici acum nu-mi veţi refuza rugămintea. Vă cer, Sire, în genunchi — bătrînul căzu în genunchi în faţa lui Murat — muriţi ca creştin !

— Asta v-ar face multă plăcere ? zise regele.

— Sire, aş da ultimele zile ce mai am ca să obţin de la Dumnezeu să coboare spiritul lui asupra Domniei-Voastre, în ultima oră a vieţii.

— Ei bine ! zise Murat, ascultă spovedania mea : mă acuz că fiind copil n-am ascultat de părinţii mei ; de cînd am devenit însă om, n-am mai avut nimic altceva ce să-mi reproşez.

— Sire, vreţi să-mi daţi un înscris că muriţi în religia creştină ?

— Negreşit, zise Murat şi luînd condeiul scrise :

Eu Joachim Murat, mor creştin, cu credinţă în sfînta Biserică catolică, apostolică şi romană. Şi semnă.

— Acum părinte, urmă regele, dacă aveţi o a treia favoare să-mi cereţi, grăbiţi-vă, căci într-o jumătate de oră ar fi prea tîrziu. Într-adevăr, orologiul castelului suna în acel moment trei jumătate.

Părintele făcu semn că s-a isprăvit totul.

— Cu bine, părinte, zise Murat.

Bătrînul ieşi.

Murat se plimbă cîteva minute cu paşi mari prin cameră ; apoi se aşează pe pat cu capul între mîini. În sfertul de ceas cît a rămas aşa, absorbit de gînduri, a văzut desigur trecînd înainte-i viaţa lui întreagă, de la hanul de unde pornise ca băiat pînă la palatul unde intrase ; fără îndoială, cariera lui aventuroasă i se desfăşură asemenea unui vis aurit, unei strălucite minuni, unei poveşti din „O mie şi una de nopţi". Întocmai ca un curcubeu, cele două extremităţi ale lui se pierdeau în norii naşterii şi ai morţii lui... În sfîrşit, se smulse din contemplarea lui lăuntrică şi ridică fruntea, mai palidă acum, dar mai liniştită. Se apropie apoi de oglindă şi îşi aranjă părul : caracterul lui straniu nu-l părăsea. Logodit cu moartea, vroia să-i iasă înainte frumos.

Sunară ora patru.

Murat se duse el însuşi să deschidă uşa.

Generalul Nunziante îl aştepta dincolo de uşă.

— Mulţumesc, generale, îi zise Murat : ţi-ai ţinut cuvîntul ; îmbrăţişează-mă şi apoi dacă vrei, du-te.

Generalul se aruncă în braţele regelui plîngînd şi fără a putea scoate un singur cuvînt.

— Hai, curaj, îi zise Murat ; vezi bine că eu sînt liniştit !

Era o linişte care sfărîma inima generalului. Se năpusti afară din coridor şi ieşi din castel fugind ca un zănatic.

Regele porni apoi în curte ; totul era gata pentru execuţie.

Nouă oameni şi un caporal erau înşiraţi în linie, lîngă uşa camerei de consiliu ; înaintea lor era un zid de douăsprezece picioare înălţime ; trei paşi în faţa acestui zid se afla un prag cu o singură treaptă : Murat se urcă pe această treaptă care îl făcea să-i domine pe soldaţii însărcinaţi cu executarea lui. Acolo scoase ceasul, sărută portretul soţiei, şi cu ochii fixaţi asupra lui, comandă foc. La cuvîntul „Foc" cinci din cei nouă oameni traseră : Murat rămase în picioare. Soldaţilor le fusese ruşine să tragă în regele lor, ţintiseră deasupra capului său.

În clipa aceea, poate străluci mai măreţ decît oricînd acel curaj de leu care era virtutea deosebită a lui Murat ; nici o trăsătură a feţei lui nu i se tulbură, nici un muşchi al corpului nu slăbi ; privi spre soldaţi cu o expresie de amarnică recunoştinţă :

— Mulţumesc, prieteni, le zise el ; dar pentru că mai curînd sau mai tîrziu cu cîteva clipe tot va trebui să ţintiţi bine, nu-mi prelungiţi agonia. Tot ce vă cer e să ţintiţi la inimă şi să-mi cruţaţi obrazul. Să reîncepem.

Şi cu aceeaşi voce, cu acelaşi calm, cu aceeaşi înfăţişare, repetă cuvintele mortale, una după alta, fără tărăgănare, fără grabă ; ca şi cînd ar fi comandat o simplă manevră ; de data aceasta însă, mai fericit decît întîia oară, la cuvîntul foc, căzu ciuruit de opt gloanţe, fără să fi clintit, fără un suspin, fără a lăsa din mîna stîngă ceasul pe care-l ţinea strîns.

Soldaţii ridicară cadavrul şi îl culcară pe patul, unde cu zece minute mai înainte şezuse, şi căpitanul rîndui o gardă la uşă.

Seara se prezentă un om care ceru să intre în camera mortuară : Sentinela nu-l lăsă ca să intre, dar omul ceru atunci să vorbească cu comandantul castelului. Condus înaintea lui, îi arătă un ordin. Comandantul îl citi cu o surprindere amestecată cu dezgust ; apoi, după ce isprăvi cu cititul, îl conduse pînă la uşa unde nu fusese lăsat să intre.

,— Lăsaţi să treacă pe domnul Luidgi, zise el sentinelei. Sentinela prezentă arma comandantului său. Luidgi intră.

Nu trecuseră decît zece minute, cînd acesta ieşi cu o batistă plină de sînge în mînă ; în batistă se afla ceva ce sentinela nu putuse vedea.

După o oră, tîmplarul aduse un coşciug care trebuia să închidă rămăşiţele regelui. Lucrătorul intră în cameră, dar imediat chemă pe soldat, cu un strigăt de spaimă de nedescris. Soldatul întredeschise uşa să vadă ce i s-a întîmplat omului acesta îngrozit. Tîmplarul îi arătă cu degetul un cadavru fără cap.

La moartea regelui Ferdinand s-a găsit într-un sertar secret al camerei lui de culcare, capul acesta conservat în spirt.

Opt zile după execuţia din Pizzo, fiecare îşi şi primise recompensa : Trenta Capelli fusese înaintat colonel, generalul Nunziante fusese făcut marchiz, iar Luidgi muri otrăvit.

SFÎRŞIT

ALEXANDRE DUMAS

PREA TÎRZIU!

COLECŢIA
AUTORI CELEBRI

Textul acestei lucrări reproduce versiunea apărută la Tipografia Națională C. N. Rădulescu — f. a. cu ortografia actualizată.

I

Acela care, în seara de 15 decembrie 1793 ar fi plecat din Clisson spre a merge la Saint-Crépin, și s-ar fi oprit pe vîrful muntelui la ale cărui poale curge rîul Maine, ar fi văzut o stranie privelişte de cealaltă parte a văii.

Mai întîi, în locul unde vederea lui ar fi căutat satul pierdut printre arbori, în mijlocul unui orizont întunecat deja, ar fi zărit trei sau patru coloane de fum care, izolate la baza lor, se întruneau lărgindu-se, se clătinau cîtva timp și lăsîndu-se a fi luate de un vînt umed de la apus, se rostogoleau în această direcție amestecîndu-se cu norii unui cer brumos. El ar fi văzut acea bază roșindu-se puțin, apoi fumul încetînd cu desăvîrșire, iar după acoperișurile caselor ridicîndu-se niște limbi de foc ascuțite care produceau un zgomot pierdut și care aici se întorceau în spirală, aici se îndoiau și se îndreptau ca și catargul unei corăbii. Apoi i s-ar fi părut că îndată, toate ferestrele se deschideau spre a vărsa foc. Din cînd în cînd ar fi auzit un zgomot tare cînd cădea vre-un acoperiș și ar fi văzut o flacără mai vie amestecată cu mii de scîntei, iar la lumina sîngeroasă a focului care se întindea din ce în ce, ar fi

mai zărit încă arme lucind și un cerc de soldați întinzîndu-se în depărtare. Ar fi auzit strigăte și rîsete și ar fi zis cu spaimă : Dumnezeu să mă ierte, mi se pare că acolo e o armată care se încălzește cu un sat întreg !

Și într-adevăr, o brigadă republicană cu 1200 sau 1500 oameni găsise satul Saint-Crepin părăsit și îi dăduse foc.

Prin aceasta nu făcuse o cruzime ci un mijloc de război, un plan de campanie pe care experiența îl aproba că era bun.

Cu toate astea, o colibă depărtată nu ardea ; se părea chiar că se luase măsurile trebuincioase pentru ca să nu poată lua foc. Două sentinele păzeau la ușă și la fiecare minut ofițerii de ordonanță și ajutorii de cîmp intrau, apoi ieșeau îndată pentru a da ordine.

Cel care da ordinele era un tînăr cam de douăzeci, douăzeci și doi de ani ; părul său lung și blond, separat pe creștet, cădea în ondulațiuni, de ambele părți ale obrazului alb și slab ; întreaga-i figură avea întipărirea acelei întristări fatale care se află pe fruntea celor care trebuie să moară tineri. Mantaua sa, era așezată astfel pe dînsul, încît lăsa să se vadă semnele gradului său : doi epoleți de general ; însă ele erau de lînă, deoarece ofițerii republicani făcuseră dar convenției tot aurul hainelor lor. El sta aplecat pe o masă, cu o hartă geografică deschisă înainte-i și însemna cu un creion, la lumina unei lămpi care se întunecase de lumina focului, calea pe care trebuia să

meargă soldații săi. Era generalul Marceau, care după trei ani de zile avea să fie omorît la Altenkirchen.

— Alexandre ! zise el ridicîndu-se puțin, Alexandre ? Somnorosule ! Ce ! Visezi pe Sf. Damingue de dormi așa de mult ?

— Ce e ? zise sărind drept în picioare acela la care se adresase și al cărui cap da de tavanul colibei ; Ce e ? Vin vrăjmașii ?... Și aceste cuvinte fură zise cu un ușor accent creol care le păstra dulceața chiar în mijlocul amenințării.

— Nu, dar ne-a venit un ordin al generalului șef, Westermann.

Și pe cînd colegul său citea acel ordin, căci cel care îl apostrofase era colegul său, Marceau privea cu o curiozitate copilărească formele musculoase ale acelui Hercule mulatru care stătea în fața lui.

Acesta era un om de 28 ani, cu părul creț și scurt, cu fața oacheșe, cu fruntea lată și cu dinți albi, și avea o putere considerată supranaturală care era cunoscută de toată armata, ce îl văzuse într-o zi de luptă despicînd o cască pînă la cuirasă, și într-o zi de paradă omorînd între picioare un cal neînvățat, care o luase la fugă. Nici acesta nu mai avea mult de trăit ; dar, mai puțin fericit decît Marceau, avea să moară departe de cîmpul de bătaie, otrăvit prin ordinul unui rege. El era generalul Alexandre Dumas, adică tatăl meu.

— Cine ți-a adus ordinul ăsta ? zise el.

— Delmar, reprezentantul poporului.

— Bine. Și unde trebuie să se adune sărmanii ăștia ?

— Într-o pădure, mai departe de noi cu o leghe și jumătate ; uită-te pe hartă ! Aici.

— Da ; dar pe hartă nu sînt desemnate rîpele, munții, arborii tăiați, tufișurile și potecile care-ncurcă adevăratul drum și pe unde de-abia te recunoști ziua chiar... Afurisită țară !... Și apoi, totdeauna e frig.

— Nu, zise Marceau împingînd cu piciorul ușa și arătîndu-i satul arzînd, ieși și du-te de te încălzește... Hei ! Ce-i acolo, cetățeni ?

Aceste cuvinte erau adresate unei grupe de soldați care, căutînd d-ale mîncării dăduseră, într-un fel, lîngă coșarul ţipit de coliba în care stăteau cei doi generali, peste un țăran vandeian care părea așa de beat încît era probabil că nu putuse să se țină de locuitorii satului, cînd aceștia părăsiseră satul.

El avea o figură stupidă, o pălărie mare, părul lung, o vestă cenușie ; avea chipul de om, dar era mai prejos ca un animal, căci se părea că n-avea nici instinct. Marceau îi puse cîteva întrebări, dar dialectul în care vorbea și vinul, făcură răspunsurile sale neînțelese. Era să-l lase soldaților să se joace cu el, dar generalul Dumas ordonă îndată să se golească coliba și să-l închidă în ea pe prizonier. Și fiindcă era lîngă ușă un soldat, acesta îl împinse înăuntru ; el se rezemă de zid, se clătină puțin, apoi căzu greu și rămase în nemișcare.

Un soldat rămase lîngă ușă, fără ca să ia aminte să închidă fereastra.

— Peste un ceas putem pleca, zise generalul Dumas lui Marceau ; avem o călăuză.

— Care ?

— Pe omul ăsta.

— Da, dar cred că vom pleca tocmai mîine. Beţivul ăsta are să doarmă douăzeci și patru de ore pînă se va trezi.

Dumas surîse :

— Vino, îi zise el. Și îl duse la șopronul unde îl găsiseră pe țăran ; un singur perete îl despărțea de interiorul colibei și acela era găurit, așa încît lăsa să se vadă ce se petrecea întrînsa și să se audă toate vorbele celor doi generali, care stătuseră acolo cu cîteva minute mai înainte : Acum, adăugă el încet, uită-te.

Marceau se supuse, cedînd dominației pe care o exercita asupra lui amicul său, chiar în lucrurile obișnuite ale vieții. De-abia putu să-l zărească pe prizonier, care din întîmplare căzuse în colțul cel mai întunecos al colibei și care stătea nemișcat tot în acel loc. Marceau se întoarse către colegul său, dar nu-l mai văzu.

Cînd își îndreptă din nou privirea în colibă, i se păru că cel care era acolo se mișcase puțin și își așezase capul așa ca să vadă dintr-o dată tot interiorul. Apoi, deschisese ochii alene, ca un om care se deșteaptă și vede că era singur.

Fața lui se înveseli într-o clipă.

Din acest moment, Marceau se încredință că acel om l-ar fi înșelat dacă n-ar fi băgat bine de seamă. Îl examină deci cu mai multă băgare

de seamă ; fața lui luase prima-i expresie, închisese ochii, mișcările lui erau întocmai ca ale unui om care doarme din nou ; prin aceste mișcări, lovi cu piciorul masa cea ușoară pe care se afla harta și ordinul generalului Westermann, lăsate de Marceau pe dînsa : și toate lucrurile căzură pe pămînt ; soldatul de gardă crăpă puțin ușa, băgă capul înăuntru auzind zgomotul acesta, văzu din ce provenea și zise rîzînd camaradului său : visează cetățeanul.

Prizonierul auzi aceste cuvinte, deschise ochii și îi îndreptă cu amenințare către soldat ; apoi luă hîrtia pe care era scris ordinul și o ascunse la piept.

Marceau își ținea răsuflarea ; mîna-i dreaptă părea lipită de mînerul sabiei, iar mîna-i stîngă susținea toată greutatea corpului său proptit de zid.

Obiectul atenției lui era așezat pe o parte ; îndată însă, ajutîndu-se cu cotul și cu genunchiul, înaintă ușor pe brînci către intrarea colibei ; distanța care era între prag și ușă îi permise să vadă picioarele unei grupe de soldați care stătea înaintea colibei. Apoi, încet și cu răbdare, începu să se tîrască spre fereastra cea deschisă ; ajungînd la trei picioare de dînsa, căută pe sub haine o armă ce o avea ascunsă, se sculă în picioare și dintr-o singură săritură ieși pe fereastră. Marceau dădu un strigăt : el n-avusese timp nici să prevadă, nici să împiedice această fugă. Un alt strigăt îi răspunse ; dar acest strigăt era o maledicțiune. Vandeianul căzînd afară, găsise în fața lui pe generalul Dumas ; el voise să-l lovească imediat cu cuțitul dar, generalul prinzîndu-i mîna i-o îndoise spre pieptul lui și n-avea decît să apese ca să-l facă pe vandeian să se înjunghie singur.

— Îți făgăduisem o călăuză, Marceau, iată una inteligentă. Aș putea să te împușc, afurisitule, zise țăranului ; dar vreau mai bine să te las să trăiești. Tu ai auzit convorbirea noastră, dar nu vei putea s-o spui acelor care te-au trimis. Cetățeni, — adresîndu-se către soldații strînși împrejurul lui — doi dintre voi să-l apuce de mîini pe omul ăsta și să se așeze cu el în capul coloanei : el va fi călăuza voastră ; dacă veți vedea că vă înșală sau dacă va încerca să fugă, împușcați-l numaidecît și aruncați-l în drum.

Apoi cîteva ordine date încet mișcară acea linie ruptă de soldați care se întindea împrejurul cenușii ce fusese un sat. Grupele se aliniară și fiecare se lipi cu celălalt. Se formă o linie neagră, coborî pe lungul drum afundat care deosebește Saint-Crépin de Montfaucon, intră în el ca o roată în făgaș. și cînd mai în urmă luna trecu între doi nori și răsfrînse lumina ei pe acea bandă de baionete care mergeau fără zgomot, ar fi crezut cineva că vede tîrîndu-se în umbră un imens șarpe negru cu solzi de oțel.

II

Mersul de noapte este foarte trist pentru o armată. Războiul este frumos într-o zi frumoasă, cînd cerul privește lupta ; cînd poporul privind împrejurul cîmpului de bătaie ca la circ, aplaudă pe învingători ; cînd sunetele tremurătoare ale instrumentelor de aramă fac să tresalte fibrele curajoase ale inimii ; cînd fumul a mii de tunuri te acoperă într-un linţoliu ; cînd amicii şi inamicii se uită la tine ca să vadă că mori frumos ; acesta e măreţ ! Dar noaptea !... Să nu ştii cum te atacă şi cum să te aperi, să cazi fără să vezi cine te loveşte şi de unde vine lovitura, să simţi că cei care mai stau în picioare te calcă fără să ştie cine eşti şi te loveşte !... Oh ! Atunci nu-ţi mai vine să te baţi ca un gladiator, ci te sucești, te învîrteşti, muşti pămîntul şi-l sfîşii cu unghiile ! E ceva oribil !

Iată pentru ce, acea armată mergea tristă şi tăcută ; cauza era că ştia că pe ambele părţi ale drumului erau tufişuri înalte, cîmpuri întregi cu păduri şi buruieni şi că la sfîrşitul drumului o aştepta o luptă, o luptă de noapte.

Ea mergea de jumătate de ceas ; din timp în timp, după cum am spus mai sus, o rază a

lunii se strecura printre doi nori şi lăsa să se vadă, în capul coloanei, ţăranul care servea de călăuză ascultînd cu luare aminte cel mai mic zgomot şi păzit mereu de cei doi soldaţi care mergeau lîngă dînsul. Cîteodată se auzea în lături un fîşîit de frunze : capul coloanei se oprea numaidecît ; mai multe voci strigau : *Cine e acolo ?...* Nimeni nu răspundea, şi ţăranul zicea rîzînd :

— O fi vreun iepure care sare din culcuşul lui. Cîteodată cei doi soldaţi credeau că văd înaintea lor mişcînd ceva ce nu puteau să deosebească bine şi îşi ziceau unul altuia :

— Ia uite !... şi vandeianul răspundea :

— E umbra voastră ; să mergem înainte. Deodată, la cotişul drumului, ei văzură înaintea lor, doi oameni : voiră să strige ; unul din soldaţi căzu fără să aibă vreme să scoată o vorbă ; celălalt se clătină o clipă şi n-avu timp decît să strige : *Ajutor !*

Douăzeci de focuri se sloboziră deodată. La lumina acestui fulger se putură vedea trei oameni fugind : unul dintre ei şovăi şi se tîrî un moment, chinuindu-se ca să ajungă în pădure. Alergară la dînsul : nu era călăuza ; îl întrebară, nu răspunse deloc ; un soldat îi străpunse braţul cu baioneta spre a vedea dacă murise : murise într-adevăr.

Atunci Marceau se făcu călăuză. Studiul care îl făcuse asupra localităţilor îi da speranţă că n-o să se rătăcească. Într-adevăr, după un sfert de ceas de mers, zăriră masa cea neagră a pădurii. Într-acea pădure, după înştiinţarea

ce o primise republicanii, trebuia să se adune, pentru ca să asculte liturghia, locuitorii cîtorva sate, rămăşiţele mai multor armate, o mie opt sute de oameni aproape.

Cei doi generali despărţiră mica lor trupă în mai multe coloane, dîndu-le ordin de a înconjura pădurea şi de a se îndrepta spre toate căile care merg spre centru : făcură socoteala că într-o jumătate de ceas vor putea să ia poziţiile respective. Un pluton se opri pe drumul care era în faţa lui ; celelalte se întinseră în cerc asupra aripilor ; se auzi încă puţin zgomotul cadenţat al paşilor lui, care se micşora din ce în ce ; se stinse cu totul şi se făcu tăcere. Jumătatea de ceas dinaintea luptei trece iute. De-abia are vreme soldatul să vadă dacă puşca e încărcată bine şi să zică tovarăşului său :

— *Am douăzeci sau treizeci de franci în colţul sacului meu ; dacă voi muri, să-i trimiţi mami...*

Cuvîntul *Înainte !* răsună, şi fiecare tresări ca şi cum nu s-ar fi aşteptat la aceasta.

Cu cît înaintau mai mult, cu atît li se părea mai bine că dumbrava din mijlocul pădurii era luminată ; apropiindu-se, văzură torţe aprinse ; îndată obiectele deveniră mai distincte şi o privelişte care nici nu le trecea prin cap li se înfăţişă ochilor.

Pe un altar reprezentat grosolan prin cîteva pietre grămădite, preotul de la Sf. Maria de Rhé făcea liturghia ; bătrînii stăteau împrejurul altarului, cu torţe în mîini, şi lîngă dînşii femei, copii se rugau în genunchi. Între republicani şi această grupă, se află un zid de oameni care deşi aveau un front mai scurt, prezenta acelaşi plan de bătaie atît pentru apărare cît şi pentru atac. Era evident că fuseseră înştiinţaţi, chiar dacă n-ar mai fi recunoscut în primul rînd pe cel care le servise de călăuză şi care acum devenise soldat vandeian, cu costumul lui complet, purtînd în partea stîngă a pieptului inima de stofă roşie care era un semn de recunoaştere, şi la pălărie batista albă care ţinea loc de penaj.

Vandeienii nu aşteptară să fie atacaţi ; ei răspîndiseră trăgătorii în pădure iar aceştia începuseră focurile ; republicanii înaintară cu arma la mînă fără a trage un foc, fără a răspunde la focul repetat al vrăjmaşilor, fără a scoate alte vorbe după fiecare descărcare de puşcă decît acestea :

— *Strîngeţi rîndurile ! Strîngeţi rîndurile !*

Preotul nu sfîrşise încă liturghia, şi mergea înainte ; cei care îl ascultau păreau străini de cele ce se petreceau şi stăteau în genunchi. Soldaţi republicani înaintau mereu. Cînd ajunseră la treizeci de paşi de vrăjmaşii lor, cel dintîi rînd se puse în genunchi ; trei şiruri de puşti se plecară în jos ca spicele îndoite de vînt. Focurile izbucniră : se văzu rărindu-se rîndurile vandeienilor, şi cîteva gloanţe străbătîndu-le, loviră la poalele altarului, copii şi femeile. Din această mulţime ieşi pentru un moment un strigăt de groază. Preotul lăudă pe Dumnezeu, capetele se aplecare la pămînt şi se făcu din nou tăcere.

Republicanii traseră un al doilea rînd de focuri la zece paşi, cu linişte ca la paradă, cu precizie ca la ţintă. Vandeienii traseră şi ei, apoi nici unii nici alţii nu mai avură timp să-şi reîncarce armele : venise rîndul baionetelor ; şi pentru aceasta republicanii erau mai favorizaţi deoarece erau bine armaţi. Preotul zicea mereu rugăciuni.

Vandeienii se retraseră ; rînduri întregi căzură fără alt zgomot decît blestemuri. Preotul văzînd aceasta, făcu un semn ; torţele se stinseră şi lupta începu în întuneric. Atunci bătaia deveni o scenă de dezordine şi de măcel, în care fiecare izbea fără să vadă, cu furie, şi murea fără să ceară iertare, iertare care nu se acordă niciodată cînd este cerută în aceeaşi limbă.

Însă aceste cuvinte : *Iertare ! Iertare !* erau zise de o voce sfîşietoare la picioarele lui Marceau care stătea gata să lovească.

Era un vandeian tînăr, un copil fără arme care căuta să iasă din acea înspăimîntătoare amestecătură.

Iertare ! Iertare ! zicea el, cruţă-mă ! În numele cerului, în numele mamei tale !

Generalul îl duse la cîţiva paşi de cîmpul de bătaie pentru a-l sustrage privirilor soldaţilor săi, dar îndată fu silit să se oprească ; tînărul leşinase. Acest exces de temere din partea unui soldat îl înspăimîntă, dar tot nu încetă de a-l ajuta ; îi deschise haina spre a-i da aer : era o femeie !

Nu era vreme de pierdut ; ordinele Convenţiei erau precise : orice vandeian prins cu arma

în mînă sau făcînd parte dintr-o întrunire oarecare, oricare i-ar fi sexul şi vîrsta, trebuia să moară pe eşafod. El aşeză pe acea femeie la trunchiul unui pom şi alergă spre cîmpul de bătaie. Printre morţi văzu un ofiţer tînăr republican, a cărui mărime se cam potrivea cu a necunoscutei ; îi luă repede uniforma şi pălăria şi se întoarse la dînsa. Răcoarea nopţii o făcu să-şi vină în simţiri îndată.

— Tată ! Tată ! fură primele ei cuvinte ; apoi se ridică şi rezemă mîinile pe frunte pentru a-şi reaminti cele petrecute. Oh ! E înspăimîntător ; eram cu dînsul şi l-am părăsit. Unde e tata ? A murit ?

— Tînăra noastră stăpînă, domnişoară Blanche, zise o fiinţă care apăru deodată în dosul arborelui, marchizul de Beaulieu trăieşte, a scăpat. Trăiască regele şi cauza noastră !

Cel care zise aceste cuvinte dispăru ca o umbră ; dar nu aşa de repede pentru ca Marceau să nu aibă timp de a-l recunoaşte pe ţăranul de la Saint-Crépin.

— Tinguy, Tinguy ! strigă fata întinzînd braţele sale către ţăran.

— Tăcere ! Un cuvînt te dă pe faţă ; altminterea n-aş putea să te scap şi aş vrea să te scap ! Pune pălăria şi haina asta şi aşteaptă aici.

El se reîntoarse pe cîmpul de bătaie, dădu soldaţilor ordin de a se retrage spre Chellet, lăsă colegului său comanda trupei şi se reîntoarse la tînăra vandeiană.

O găsi gata de plecare. Amîndoi se îndreptară către drumul care străbate Romagna unde servitorul lui Marceau îi aştepta cu caii care nu puteau să străbată înăuntrul ţării pentru că drumurile erau pline de buruieni şi de păduri. Aici, încurcătura lui se îndoi : se temea ca nu cumva tînăra lui tovarăşe să nu ştie să meargă călare sau să n-aibă puterea de a merge pe jos ; dar se linişti numaidecît văzînd-o că încalecă, dacă nu tot cu atîta putere dar cel puţin tot cu atîta graţie ca cel mai bun călăreţ. Ea văzu surprinderea lui Marceau şi surîse.

— Nu te vei mai mira, îi zise dînsa, cînd mă vei cunoaşte. Vei vedea în urma căror împrejurări m-am deprins cu exerciţiile bărbaţilor ; îmi pari aşa de bun, încît îţi voi spune toate întîmplările vieţii mele aşa de tinere şi aşa de chinuite.

— Da, da, dar mai tîrziu, zise Marceau ; vom avea vreme, căci eşti prizoniera mea şi pentru d-ta chiar nu vreau să-ţi dau libertatea. Ceea ce avem de făcut acum este să ajungem la Chellet cît mai curînd. Deci ţine-te bine pe cal şi în galop, cavalerul meu !

— În galop, răspunse vandeiana ; şi după trei sferturi de ceas ajunseră la Chellet. Generalul cap era la primărie. Marceau intră, lăsînd la uşă pe servitor şi pe prizonieră. Dădu socoteală în cîteva cuvinte de misiunea sa, şi se reîntoarse cu mica-i escortă să caute o locuinţă la hotelul *Sinsculotti*, inscripţie care luase locul cuvintelor ; *La sfîntul Nicolae cel Mare.*

Marceau luă două camere ; duse pe fată într-una, o pofti să se urce îmbrăcată în pat spre a se odihni puţin în urma unei nopţi aşa de înspăimîntătoare, şi apoi se duse şi se încuie în odaia lui, căci acum avea asupra sa responsabilitatea unei existenţe şi trebuia să se gîndească la mijlocul de a o conserva.

Blancha, pe de altă parte, avea să se gîndească asemenea la tatăl său mai întîi, apoi la tînărul general republican cu faţa şi cu vocea dulce. Totul îi părea un vis. Ea umbla spre a se asigura că era trează, se oprea înaintea unei oglinzi spre a se convinge că era dînsa, apoi plîngea gîndindu-se la părăsirea în care era ; ideea morţii sale, morţii pe eşafod, nu-i trecu prin minte ; Marceau zisese cu vocea-i dulce : *Te voi scăpa.*

Apoi pentru ce ar fi omorît-o pe dînsa care era aşa de tînără ? Pentru ce oamenii ar fi cerut capul şi sîngele unei fiinţe frumoase şi nevinovate ? De-abia îi venea să creadă că era în pericol. Tatăl său dimpotrivă, ca un cap vandeian, omora pe alţii şi putea să fie omorît ; dar dînsa, dînsa, o sărmană fată aşa de tînără... Dar nu ! Departe de a crede în asemenea triste prevestiri, viaţa i se părea frumoasă şi veselă, viitorul foarte mare ; războiul se va sfîrşi, iar castelul gol se va umple de oaspeţii săi. Într-o zi, un tînăr ostenit va veni acolo să ceară ospitalitate ; el va avea douăzeci şi patru sau douăzeci şi cinci de ani, o voce dulce, părul blond, o haină de general, şi va sta mult timp. Visuri, visuri, sărmană Blancha !

Este un timp al tinereții, în care nenorocirea este așa de străină existenței, încît pare că nu va putea niciodată să se deprindă cu dînsa ; oricît de tristă ar fi o idee, se sfîrșește printru-un surîs. Cauza este că nu vedem viața atunci, decît dintr-o parte a orizontului ; cauza este că trecutul n-a avut încă timp de a ne face să ne îndoim de viitor.

Marceau stătea și el pe gînduri, dar el cunoștea deja viața ; cunoștea urile politice ; știa cerințele unei revoluții ; el căuta un mijloc să o scape pe Blancha care dormea. Unul singur îi venea în minte : să o ducă el însuși la Nantes unde locuia familia lui. De trei ani nu o văzuse nici pe mama sa nici pe sora sa, și fiind departe de acel oraș numai cu cîteva leghe, i se părea natural ca să ceară voie la generalul cap. Se opri la ideea aceasta. Se făcea ziuă ; se duse la generalul Westermann ; ceea ce cerea îi fu dat fără împotrivire. El dorea ca voia să i se elibereze la minut chiar, necrezînd că Blancha o să poată pleca mai tîrziu ; dar trebuia ca acea permisiune să aibă a doua semnătură, adică a reprezentantului poporului, Delmar. Acesta sosise abia de un ceas cu trupa de expediție și se odihnea puțin în camera de alături și pe dată ce s-ar fi trezit, generalul cap făgădui lui Marceau că i-o va trimite.

Intrînd la hotel, întîlni pe generalul Dumas care îl căuta. Cei doi prieteni își spuneau tot ! Îndată el știu toată întîmplarea. Pe cînd se pregătea să mănînce, Marceau se duse la prizoniera lui care îl chemase ; îi anunță vizita co-

legului său care veni numaidecît : primele lui cuvinte asigurară pe Blancha și după un moment de conversație ea nu mai încerca decît jena nedespărțită de poziția unei fete tinere în mijlocul a doi oameni pe care de-abia îi cunoștea.

Cînd erau să se așeze la masă, ușa se deschise. Reprezentantul poporului, Delmar, intră

Abia am avut timp, la începutul acestei istorii să zicem un cuvînt despre acest nou personaj.

El era unul din acei oameni pe care Robespierre îi avea ca mîna dreaptă a lui din provincii ; care credeau că au înțeles sistemul lui de regenerare, pentru că le zisese : Trebuie să regenerăm ; și în mîinile cărora ghilotina era mai mult activă decît inteligentă.

Această apariție sinistră o făcu pe Blancha să tremure, mai înainte chiar de a ști cine era.

— A ! a ! zise el lui Marceau, vrei să ne lași, cetățene general, dar te-ai purtat așa de bine noaptea asta încît nu pot să te refuz ! Cu toate astea, îmi pare rău că l-ai scăpat din mînă pe marchizul de Beaulieu : făgăduisem Convenției să-i trimit capul lui.

Blancha stătea în picioare palidă și rece ca statuia teroarei. Marceau, fără afecțiune, se așeză înaintea ei.

— Dar cel ce s-a ascuns nu înseamnă că s-a pierdut, urmă el, copoii republicani au nasul și dinții buni și o să meargă pe urma lui. Iată permisiunea, adăugă el, vei pleca atunci cînd vei dori : dar mai înainte de toate, am venit să dejunez cu tine ; nu vreau să părăsesc un brav

ostaș ca tine fără a bea în sănătatea Republicii și pentru exterminarea briganzilor.

În poziția în care erau cei doi generali, aceste cuvinte le erau plăcute ; Blancha se așezase și se mai încurajase puțin. Se puseră la masă, și fața spre a nu sta în fața lui Delmar, fu silită să se așeze lîngă dînsul. Ea se așeză departe de el spre a nu-l atinge și se asigură puțin cîte puțin, văzînd că reprezentantul poporului se ocupa mai mult de mîncare decît de comeseni. Cu toate acestea, din cînd în cînd, una sau două cuvinte sîngeroase ieșeau din gura lui și dădeau un fior prin vinele fetei ; dar de altminterea nici un pericol serios nu părea că există pentru dînsa ; generalii sperau că va pleca fără a vorbi cu dînsa direct. Dorința de a pleca era pentru Marceau un prilej de a scurta ospățul ; ajungînd la sfîrșit, fiecare respira mai liniștit, cînd o descărcătură de puști se auzi în piața satului așezată în fața hotelului. Generalii puseră mîna pe armele care le lăsaseră lîngă dînși ; Delmar îi opri.

— Bine bravii mei ! zise el rîzînd și legănîndu-și scaunul, bine, îmi place să văd că sînteți gata ; dar așezați-vă la masă, voi n-aveți nimic de făcut acolo.

— Ce e zgomotul ăsta ? zise Marceau.

— Nimic, răspunse Delmar ; îi împușcă pe prizonierii din noaptea trecută.

Blancha scoase un strigăt de spaimă.

— Oh ! Nenorociții ! strigă ea.

Delmar puse pe masă paharul cu care vroia să bea și se întoarse ușor către ea.

— A ! Frumos de tot, zise el ; dacă acum soldații tremură ca femeile, va trebui să îmbrăcăm pe femei soldățește. E adevărat că ești tînăr, adăugă el, luînd-o de mîini și privind-o în față ; dar te vei deprinde.

— Oh ! Niciodată ! Niciodată ! strigă Blancha fără a se gîndi cît era de periculos pentru ea de a arăta sentimentele sale în fața unui asemenea martor ; niciodată nu mă voi deprinde cu asemenea grozăvii.

— Copilule, răspunse Delmar, crezi că se poate regenera o națiune fără a-i lăsa sînge, se pot reprima revoltele fără a ridica eșafoade ? Ai văzut tu vreodată o revoluție trăgînd pe un popor la nivelul egalității fără a abate cîteva capete ? Nefericire atunci, nefericire pentru cei mari, căci bastonul lui Tarciniu i-a desemnat pentru aceasta !

El tăcu un moment, apoi continuă :

— Și-apoi ce este moartea ? Un somn fără visuri, fără deșteptare. Ce este sîngele ? Un lichid roșu, la fel cu cel ce este în butelca asta, și care nu produce efect asupra spiritului nostru decît prin ideea care i-o dăm : Sombreiul a băut dintr-însul. Ei bine ! Tu taci : nu ți-a venit oare în minte vreun argument filantropic ? Dacă ar fi în locul tău un girondin n-ar tăcea.

Blancha era deci forțată să continue această convorbire.

— Oh ! zise ea tremurînd, ești sigur că Dumnezeu ți-a dat dreptul să lovești astfel ?

— Dumnezeu nu lovește și el ?

— Da, dar el vede dincolo de viață, pe cîtă vreme omul cînd omoară nu știe nici ce dă nici ce ia.

— Fie. Ei bine ! Sufletul este muritor sau nemuritor ; dacă corpul este numai material, este oare o crimă de a înapoia materiei mai din vreme, ceea ce Dumnezeu îi împrumutase ? Dar dacă locuiește în el un suflet și dacă acest suflet e nemuritor, nu pot să-l omor : corpul nu este decît un veșmînt pe care îl iau, sau mai bine zis, o închisoare din care îl scot. Acum ascultă o povață, căci vreau să te consolez puțin : păstrează cugetările tale filozofice și argumentele tale din școală, pentru a apăra propria ta viață, dacă vei cădea vreodată în mîinile lui Charette sau ale lui Bernard de Marigny, căci ei nu te vor cruța tot așa cum nu i-am cruțat nici eu pe soldații lor. Cît pentru mine, te vei căi poate de-ale mai spune încă o dată în fața mea : adu-ți aminte de aceasta. El ieși.

Fu un moment de tăcere. Marceau puse jos pistoalele sale pe care la încărcase în timpul acestei convorbiri.

— O ! zise el urmînd cu degetul, niciodată vreun om fără să știe, n-a fost așa de aproape de moarte ca acesta. Blancha, știi tu că dacă i-ar fi scăpat un semn, un cuvînt care să probeze că te cunoștea, știi tu că l-aș fi împușcat ?

Ea nu asculta. O singură idee o urmărea : omul acela era însărcinat să urmărească resturile armatei comandate de marchizul de Beaulieu.

— O, Dumnezeul meu ! zise ea ascunzîndu-și capul între mîini... O, Dumnezeul meu ! Cînd mă gîndesc că tatăl meu poate să cadă în mîinile tigrului ăsta ; că, dacă ar fi fost prins noaptea trecută, s-ar fi putut ca acolo, înaintea... Este înspăimîntător, e grozav lucru ; nu mai este pietate în lumea asta ! ? Oh ! Iertare, iertare, zise ea lui Marceau ; cine, mai mult decît mine, poate să știe contrariul ? Dumnezeul meu ! Dumnezeul meu !...

În acest moment servitorul intră și spuse că toți caii erau gata.

— Să plecăm, în numele cerului, să plecăm ! Aerul care îl respirăm aici este însîngerat.

— Să mergem, răspunse Marceau. Și toți trei ieșiră.

III

Marceau găsi afară un detașament de treizeci de oameni, pe care generalul cap îi pregătise pentru a-l însoți pînă la Nantes. Dumas îi urmă cîtva timp ; dar la o leghe de Chollet, prietenul său îl rugă să se întoarcă, deoarece ar fi fost periculos să se înapoieze singur mai de departe. El își luă atunci ziua-bună de la dînșii, puse calul pe goană și se pierdu îndată după cotitura drumului.

Marceau dorea să fie singur cu tînăra vandeiană. Ea avea să-i povestească istoria vieții ei, și lui i se părea că acea viață trebuia să fie plină de interes. Își apropie calul său de al Blanchei.

— Ei bine ! îi zise el, acum că sîntem liniștiți și că avem să facem o călătorie lungă, să vorbim de tine ; știu cine ești, dar numai atît știu. Cum te găseai tu în acea gloată ? De unde ai luat obiceiul de a umbla îmbrăcată bărbătește ? Spune : noi ăștia, soldații, sîntem deprinși a auzi vorbe scurte și tari. Vorbește-mi mult de tine, de copilăria ta, te rog.

Blancha îi povesti atunci viața ei ; cum, de tînără, mama sa murise și o lăsase copilă în mîinile marchizului : cum, primindu-și educația de la un bărbat, se deprinsese cu niște exerciții care, atunci cînd izbucni răscoala din Vandeia, îi deveniseră așa de folositoare și îi permiseseră a-l urma pe tatăl său. Ea îi desfășura toate întîmplările războiului începînd de la răscoala din Saint-Florent și pînă la lupta în care Marceau îi scăpase viața. Ea vorbi mult, după cum îi ceruse el, căci vedea că era ascultată cu atenție. În momentul în care își sfîrși istoria zăriră în depărtare Nantes ale cărui lumini licărea printre brumă. Mica trupă trecu Loire și după cîteva minute, Marceau era în brațele mamei sale.

După primele sărutări, el prezentă familiei sale pe tînăra lui tovarășă de călătorie ; cîteva cuvinte fură destul spre a interesa cu ardoare pe mama și pe surorile lui. Pe dată ce Blancha arătă dorința de a relua hainele sexului său, cele două fete o luară numaidecît și se întrecură care mai de care, de a-i sluji ca femeie de cameră.

Această purtare, oricît de simplă ar părea la prima vedere, avea cu toate acestea un mare preț din pricina împrejurărilor momentului. Nantes se zbătea sub proconsulatul lui Carrier.

E o stranie priveliște pentru spirit și pentru ochi, un oraș întreg sîngerînd de mușcăturile unui singur om. Se întreba cineva de unde vine acea forță care își ia voința ei asupra a optzeci de mii de oameni pe care îi stăpînește, și cum, cînd unul singur zice : „Voiesc", toți ceilalți nu se ridică spre a răspunde : „E bine !... dar noi nu voim !" Cauza era că în

sufletul mulțimii este deprindere de supunere, că indivizii singuri au cîteodată dorințe înfocate de a fi liberi. Cauza este că poporul, cum zise Shakespeare, nu știe alt mijloc de a răsplăti pe omorîtorul lui César. Iată pentru ce există tirani ai libertății, după cum există și tirani ai monarhiei.

Deci sîngele curgea la Nantes pe străzi, și Carrier, care îi era lui Robespierre ceea ce îi este hiena tigrului și șacalul leului, se îndopa cu cel mai curat sînge, pînă să vină vremea ca să-l dea afară amestecat cu al lui.

Erau mijloace cu totul noi de omor : ghilotina se tocește repede ! El scorni noiadele, al căror nume a devenit nedespărțit de numele său. Niște luntre fură făcute într-adins în port, se știa pentru ce, și lumea venea să le vadă : era lucru curios și rău acele astupușuri de douăzeci de picioare care se deschideau spre a arunca în fundul apei pe nenorociții destinați pentru acest chin ; și în ziua încercării lor, fu tot atîta mulțime pe maluri ca și cum s-ar fi inaugurat vreun vas cu un buchet la catargul cel mare și împodobit peste tot cu steaguri.

Oh ! Blestemați să fie oamenii aceia care, ca și Carrier, au căznit închipuirea lor spre a scorni felurite feluri de omor, căci orice mijloc de a prăpădi omul, este ușor ! Blestemați să fie aceia care, fără teorie, au făcut măceluri nefolositoare ! Din pricina lor, mamele noastre tremură pronunțînd numele de revoluție și de republică, nume care sînt nedespărțite pentru ele de cuvintele omor și distrugere. Și mamele noastre ne fac oameni, și la cincisprezece ani,

care din noi ieșind din mîinile mamei, nu tremură auzind cuvintele revoluție și republică ? Care din noi n-a avut de preschimbat întreaga lui educație politică mai înainte de a îndrăzni să înfățișeze cu răceala acea cifră, pe care o privise mult timp ca fatală : 1793 ! Cărui dintre noi, nu i-a trebuit toată puterea de la douăzeci și cinci de ani, pentru a privi în față cei trei coloși ai revoluției noastre : Mirabeau, Danton, Robespierre ?

Dar în sfîrșit, noi ne-am deprins cu vederea lor și am studiat tărîmul pe care mergeau. Nu ei au întrecut revoluția, ci revoluția i-a întrecut pe ei.

Să nu ne plîngem cu toate acestea ; azi reabilitările moderne se fac repede, căci acum poporul scrie istoria poporului. Nu era tot așa pe timpul domnilor istoriografi ai coroanei ; n-am auzit oare în copilăria mea că Ludovic al XI era un rău rege și că Ludovic al XIV era un mare prinț ?

Să ne întoarcem la Marceau și la o familie întreagă pe care numele său o apăra în contra lui Carrier chiar. Tînărul general avea o reputație de republican așa de curată, încît nici o bănuială n-ar fi îndrăznit să o atingă pe mama și pe surorile sale. Iată pentru ce una din ele, fată de șaisprezece ani, ca străină la tot ce se petrecea împrejurul ei, iubea și era iubită, și mama lui Marceau fricoasă ca o mamă, văzînd un al doilea protector într-un soț, grăbea pe cît putea o căsătorie care era în momentul de a se săvîrși, cînd Marceau și tînăra vandeiană

sosiră la Nantes. Această întoarcere, în acest moment, produse o îndoită bucurie.

Blancha fu dată pe mîna celor două fete, care se făcură prietenele ei sărutînd-o ; căci e o vîrstă în care fiecare fată crede că găsește o prietenă veșnică în prietena pe care o cunoaște numai de un ceas. Ele ieșiră împreună : un lucru tot așa de important ca și o căsătorie le ocupa : o găteală de femeie ; Blancha nu trebuia să mai păstreze multă vreme hainele ei de bărbat.

Îndată, ele o readuseră împodobită cu îndoita lor găteală, ea trebuise să-și pună rochia uneia și șalul alteia. Nebune fete ! Adevărat că toate trei împreună n-aveau nici chiar vîrsta mamei lui Marceau, care era încă frumoasă.

Cînd intră Blancha, tînărul general făcu cîțiva pași înantea ei și se opri înspăimîntat. Sub primul ei costum, el abia observase frumusețea cerească și grațiile ei, pe care le reluase împreună cu hainele de femeie. E adevărat că făcuse totul pentru ca să pară frumoasă : un minut ea uitase în fața unei oglinzii războiul, Vandeia și omorurile, căci sufletul cel mai naiv are cochetăria lui cînd începe să iubească și cînd vrea să placă aceluia pe care îl iubește.

Marceau vru să vorbească, dar nu putu să scoată nici un cuvînt : Blancha îi surîse și îi întînse mîna plină de bucurie, căci văzu că îi păruse atît de frumoasă, cît dorise și dînsa.

Seara, tînărul logodnic al surorii lui Marceau veni, și fiindcă orice iubire este egoistă, de la iubirea proprie pînă la iubirea maternă, fu o

casă în Nantes, una singură poate, în care totul era fericire și veselie, cînd împrejurul ei totul era în lacrimi și dureri.

Ce fericiți trăiau Blancha și Marceau în această nouă viață ! Și ce departe de dînșii li se părea că a rămas viața cea trecută ! Era mai, mai un vis. Numai din cînd în cînd, inima Blanchei se strîngea și lacrimi curgeau din ochii ei, căci se gîndea la tatăl ei. Marceau o încuraja ; apoi ca să o distreze îi povestea primele lui campanii ; cum din școlar se făcuse soldat la cincisprezece ani, ofițer la șaptesprezece, colonel la nouăsprezece, general la douăzeci și unu. Blancha cerea să i le repete adese ori, căci în tot ceea ce spunea, nu era nici un cuvînt despre o altă iubire.

Și cu toate acestea, Marceau iubise, iubise din toate puterile sufletului său, după cum credea el. Apoi în scurt timp fusese înșelat, trădat ! Disprețul, cu multă greutate, își făcuse loc într-o inimă așa de tînără în care nu avea decît dorințe. Sîngele care ardea vinele lui se răcise ușor, o răceală melancolică luase locul exaltării ; Marceau cu un cuvînt, mai înainte de-a o cunoaște pe Blancha, nu era decît un bolnav, lipsit din cauza frigurilor de forța și de energia pe care nu le datora decît prezenței lor.

Ei bine ! Toate acele visuri de fericire, toate acele elemente ale unei noi vieți, toate acele visuri de tinerețe, pe care Marceau credea că le-a pierdut pentru totdeauna, renășteau într-un viitor vag încă, dar pe care putea să-l atingă într-o zi : el singur se înspăimînta vă-

zînd că surîsul vine cîteodată fără nici o cauză, pe buzele lui ; el respira cu toată puterea şi nu mai resimţea nimic din acea greutate de a trăi, care cu o zi mai înainte absorbea puterile lui şi îl făcea să dorească o moarte apropiată ca singură barieră peste care nu poate să treacă durerea.

Blancha, pe de altă parte, alipită mai întîi de Marceau printr-un sentiment natural de recunoştinţă, atribuia acestui sentiment, diferitele emoţii ce simţea. Nu era oare destul de simplu ca ea să dorească totdeauna prezenţa acelui om care îi scăpase viaţa ? Vorbele care îi scăpau din gură, putea oare să nu le bage în seamă ? Fizionomia lui întipărită cu o întristare aşa de adîncă, nu trebuia să-i deştepte mila ? Şi cînd îl vedea că suspină privind-o, nu era ea totdeauna gata să-i zică : Ce pot să fac pentru tine, care ai făcut atîta pentru mine ?

Mişcaţi de aceste deosebite simţiri, care pe fiecare zi prindeau rădăcini mai adînci, Blancha şi Marceau petrecură astfel primul timp al şederii lor la Nantes ; în sfîrşit, ziua hotărîtă pentru căsătoria surorii tînărului general, sosi.

Printre bijuteriile pe care le adusese pentru dînsa, Marceau alese o parură strălucită şi scumpă pe care o dădu Blanchei, care o privi mai întîi cu cochetăria ei de fată tînără, apoi îndată închise cutia ce o conţinea.

— Bijuteriile se potrivesc cu poziţia mea ? zise ea cu întristare ; eu să port bijuterii ? Pe cînd tatăl meu fuge din sat în sat, cerşind o bucată de pîine ca să nu moară şi un coşar ca. să se adăpostească : pe cînd proscrisă însumi...

Nu ! Vreau ca simplitatea mea să mă ascundă cu totul ; gîndeşte-te că pot să fiu recunoscută.

Marceau o rugă în zadar ; dînsa nu vru să primească altceva decît un trandafir roşu, artificial, care era printre bijuterii.

Bisericile erau închise ; deci căsătoria se săvîrşi la Primărie. Ceremonia fu scurtă şi tristă, fetele regretau corul, cununile şi binecuvîntarea preotului care zice : „Mergeţi copii şi fiţi fericiţi."

La intrarea Primăriei o deputaţiune de marinari îi aşteptau pe soţi. Gradul lui Marceau dădea această onoare surorii sale. Unul din aceşti oameni, a cărui figură nu-i părea străină, avea două buchete : el dădu unul miresei ; apoi, înaintînd spre Blancha, care îl privea cu luare aminte, îi dădu pe celălalt.

— Tinguy, unde este tatăl meu ? zise Blancha îngălbenind.

— La Saint-Florent, răspunse marinarul. În acest buchet, e o scrisoare. Trăiască regele şi cauza noastră ! domnişoară Blancha.

Dînsa vru să-l oprească, să-i vorbească, să-l întrebe, dar se făcuse nevăzut. Marceau recunoscu călăuza şi fără voia lui, admiră supunerea, dibăcia şi îndrăzneala acelui ţăran.

Blancha citi scrisoarea cu nerăbdare. Vandeienii erau bătuţi într-una ; populaţia întreagă emigra fugind de foc şi de foame. Restul scrisorii cuprindea mulţumiri pentru Marceau. Marchizul aflase tot, prin supravegherea lui Tinguy. Blancha era tristă, căci această scrisoare o aruncase în mijlocul grozăviilor războiului ; ea se rezemă mai mult ca de obicei, de

brațul lui Marceau, ea îi vorbi mai de aproape și cu o voce mai dulce. Marceau ar fi vrut să o vadă și mai tristă : căci cu cît întristarea e mai adîncă, cu atît te lași mai mult în voia altuia : și după cum am spus mai sus, se știe că în iubire este mult egoism.

În timpul ceremoniei, un străin care după spusa lui avea să comunice lui Marceau niște lucruri foarte importante, fusese introdus în salon. La intrare, Marceau, cu capul înclinat către Blancha care îi dăduse brațul, nu îl zări ; dar deodată, el îi simți brațul tremurînd. Blancha și dînsul erau în fața lui Delmar.

Reprezentantul poporului se apropie încet, cu ochii ţintiţi spre Blancha, și cu rîsul pe buze ; Marceau cu sudoarea pe frunte se uita la dînsul cum înainta, tot așa cum Don-Juan se uita la statuia comandorului.

— Cetățeană, ai un frate ?

Blancha se zăpăci și fu gata a se arunca în brațele lui Marceau. Delmar continuă :

— Dacă aducerea mea aminte și asemănarea ta nu mă înșeală, mi se pare că am dejunat împreună la Chollet. Cum se face că de atunci nu l-am mai văzut în armata republicană ?

Blancha simțea că puterile o vor părăsi ; ochiul cel viu al lui Delmar urmărea sporirea tulburării ei, și era cît p-aci să cadă, cînd deodată se întoarse de la dînsa și se îndreptă spre Marceau.

Atunci veni rîndul lui Delmar să tremure. Tînărul general pusese mîna pe garda spadei sale și o strîngea cu tărie. Figura reprezentan-

tului poporului reluă îndată expresia obișnuită : se păru că uitase cu totul ce zisese și luînd de braț pe Marceau, îl duse lîngă o fereastră, îi vorbi cîtva despre situaţia actuală din Vandeia și îi spuse că venise la Nantes spre a se chibzui cu Carrier asupra noilor măsuri de rigoare pe care trebuia să le ia grabnic în privința răsculaților .El anunța că generalul Dumas era chemat la Paris : și părăsindu-l, îndată, trecu salutînd și surîzînd pe dinaintea fotoliului în care Blancha căzuse părăsind brațul lui Marceau și în care rămăsese rece și palidă.

După două ceasuri, Marceau primi ordinul de a pleca fără întîrziere spre a se duce la armata de Ouest și a-și prelua comanda brigăzii sale.

Acest ordin grabnic și neprevăzut îl înspăimîntă ; crezu că avea vreun raport cu scena ce se petrecuse puțin mai înainte : învoirea lui nu expira decît peste cincisprezece zile. El se duse la Delmar pentru a cere lămuriri ; dar plecase îndată după întrevederea-i cu Carrier.

Trebuia să se supună ; a sta la îndoială era a se pierde. La acea epocă, generalii erau supuși puterii reprezentanților poporului trimiși de Convenție, și dacă unele nenorociri fură pricinuite de nedeprinderea lor, mai toate isbînzile fură datorate alternanței neschimbate în care se găseau capii, de a învinge sau de a muri pe eșafod.

Marceau era lîngă Blanche cînd primi acest ordin. Uimit de o asemenea lovitură neașteptată și fără apărare în mijlocul unui loc udat

de sîngele compatrioților săi. Ea văzu tulburarea, neliniștea lui și întrecînd timiditatea, se apropie de dînsul cu privirea neliniștită a unei femei iubite care știe că are dreptul a întreba și care întreabă. Marceau îi prezentă ordinul ce primise. Blancha se uită puțin și înțelese numaidecît pericolul la care era expus protectorul său în caz de nesupunere ; inima ei se zdrobea și cu toate acestea avu putere a-l sfătui să plece fără întîrziere. Femeile posedă mai mult decît bărbații, acest fel de curaj, pentru că la ele atîrnă mai mult de pudoare. Marceau o privi cu întristare :

— Și tu Blancha, zise el, și tu ordoni să plec ? De altminterea, urmă el ridicîndu-se și vorbind în sinești ; cine putea să mă facă să cred contrariul ? Nebun ce eram ! Cînd mă gîndeam la această plecare credeam cîteodată că o va costa multe regrete și lacrimi. Nebun ! Regrete și lacrimi ! Ca și cum nu i-aș fi indiferent. Întorcîndu-se, el se găsi în fața Blanchei ; două lacrimi curgeau pe obrazul tinerei fete tăcute, ale cărui suspine întrerupte îi ridicau pieptul. La rîndul său, Marceau simți lacrimi în ochi.

— Oh ! Iartă-mă, îi zise el, iartă-mă, Blancha, sînt nenorocit, și nenorocirea ta mă face neîncrezător. Lîngă tine, totdeauna, viața mea mi se părea că se amestecase cu a ta ; cum se despart ceasurile mele de ale tale, zilele mele de ale tale ? Uitasem totul ; și credeam astfel în eternitate. Oh ! Nenorocire, nenorocire ! Visam și acum mă deștept. Blancha, adăugă el cu mai multă liniște, dar cu o voce mai tristă,

războiul ce ducem este crud și necruțător ; și se poate întîmpla să nu ne mai vedem niciodată : El luă mîna Blanchei care suspina : Oh ! Făgăduiește-mi că dacă voi cădea în luptă departe de tine... Blancha, totdeauna am avut presimțirea că o să mor de tînăr, făgăduiește-mi că îți vei aduce aminte cîteodată de mine, că îmi vei pronunța numele cel puțin în vis ; și eu, îți făgăduiesc, Blancha, că dacă între viața și moartea mea voi avea timp să pronunț un nume, unul singur, voi pronunța numele tău.

Blancha era zdrobită de lacrimi ; dar în ochii ei se puteau citi o mie de făgăduieli mai dulci decît acelea pe care i le cerea Marceau. Cu o mînă ea strîngea mîna lui, care era la picioarele ei și cu alta îi arăta trandafirul cel roșu cu care își împodobise capul !...

— Totdeauna, totdeauna ! șopti ea și căzu leșinată.

Strigătele lui Marceau aduseră pe mama și pe surorile sale. El credea că Blancha murise și căzuse la picioarele sale. În amor totul se exagerează, începînd de la temere și pînă la speranță chiar ! Soldatul era copil.

Blancha deschise ochii și roși văzînd pe Marceau la picioarele ei și familia lui împrejuru-i.

— El pleacă, zise ea, spre a se bate în contra tatălui meu. Oh ! Cruță pe tatăl meu, dacă el va cădea în mîinile tale. Gîndește-te că moartea lui m-ar omorî. Ce vrei mai mult ? adăugă încet : Mai întîi m-am gîndit la tine, și apoi la dînsul. Apoi, chemîndu-și curajul îl rugă pe Marceau să plece ; el însuși înțelese această

trebuință și de aceea nici nu se împotrivi mai mult la rugăminţile ei și ale mamei lui.

Ordinele trebuincioase pentru plecare fură date, și după încă o oră își luă ziua bună de la Blancha și de la familia lui.

Marceau se reîntorcea tot pe calea pe care venise cu Blancha ; el înainta fără a se grăbi sau a potoli mersul calului său, și fiecare localitate îi reamintea cîte ceva din istorisirea tinerei vandeiene ; el trecea întrucîtva prin istoria ce-i spusese dînsa ; și pericolul de care era amenințată și la care nu se gîndise cît fusese lîngă ea, îi părea cu mult mai mare, acum că o părăsise. Fiecare cuvînt al lui Delmar zbîrnîia la urechile sale și la fiecare pas îi venea să se întoarcă, să revină la Nantes ;

Dacă Marceau ar fi putut să se ocupe de altceva decît de ceea ce se petrecea în propria sa gîndire, ar fi zărit la capătul drumului venind spre dînsul un cavaler care după ce se oprise puțin spre a se încredința că nu se înșela, pusese calul pe goană spre a-l ajunge, ar fi recunoscut numaidecît pe generalul Dumas, tot așa de repede după cum dînsul fusese recunoscut.

Cei doi amici se dădură jos de pe cai și se îmbrățișară.

Tot în același moment, un om cu părul năduşit, cu fața însîngerată, cu hainele rupte, sare peste un gard și cade fără putere și mai fără glas la picioarele celor doi prieteni, scoţînd acest singur cuvînt :

— Arestată !... Era Tinguy.

— Arestată ! Cine ? Blancha ? strigă Marceau.

Țăranul făcu un semn afirmativ, căci nu mai putea să vorbească. Mersese cinci leghe, fugind mereu printre garduri, gloduri, tufișuri și crînguri ; poate că ar mai fi fost în stare să mai alerge încă o leghe, două, spre a-l ajunge pe Marceau, dar ajungîndu-l, căzuse.

Marceau se uita la dînsul cu gura căscată și cu ochii înspăimîntaţi.

— Arestată ! Blancha arestată ! repeta el mereu, pe cînd amicul său da din butelca ce-o avea cu el, vin țăranului. Blancha arestată ? Iată de ce m-au îndepărtat. Alexandre, strigă el luînd mîna amicului său și silindu-l să se ridice, Alexandre, eu mă întorc la Nantes și te rog să mă urmezi și tu, căci acolo este viaţa, viitorul și fecirea mea. Dinţii săi scrîșneau cu putere și tot corpul era agitat de o mișcare convulsivă. Să tremure cel care a îndrăznit să pună mîna pe Blancha ! Știi tu că o iubeam din toate puterile sufletului meu ; că nu pot să trăiesc fără dînsa, că vreau sau să mor sau s-o scap ? Oh ! Ce nebun am fost de-am plecat !... Blancha arestată ! Și unde au dus-o ?

Tinguy, care fusese întrebat, începuse să-și vină în simţiri. Se vedeau vinele frunţii sale umflate ca și cum ar fi fost gata să plesnească, ochii săi erau plini de sînge ; și de-abia putu, atît de mult pieptul îi bătea și era apăsat, de-abia putu să răspundă la această întrebare făcută pentru a doua oară : Unde au dus-o ?

— La închisoarea de Bouffays.

Abia pronunță aceste cuvinte și cei doi prieteni se reîntoarseră repede spre Nantes.

IV

Nu era nici un minut de pierdut ; deci cei doi prieteni se îndreptară spre casa în care stătea Carrier. Cînd ajunseră, Marceau se dădu jos de pe cal, luă cu dînsul într-un mod mașinal pistoalele ascunse sub haină și se îndreptă spre apartamentul aceluia care ținea în mîinile sale destinul Blanchei. Amicul său îl urmă mai cu răceală, deși gata cu toate acestea, a-l apăra dacă ar fi avut trebuință de ajutorul lui și a-și pune în pericol viața sa, tot cu atîta nepăsare ca și pe cîmpul de bătaie. Dar deputatul *Muntelui* știa bine cît era de disprețuit pentru că nu era încrezător, și de aceea nici stăruințele nici amenințările nu putură să-l facă ca să-i primească pe cei doi generali.

Marceau se dădu jos mai liniștit decît se aștepta amicul său. De un minut se părea că dînsul adoptase un nou plan pe care îl cerceta cu grăbire și nu se mai îndoi că-l hotărîse definitiv cînd rugă pe generalul Dumas de a se duce numaidecît la poștă și de-a se întoarce ca să-l aștepte la poarta pușcăriei, cu doi cai și o trăsură.

Gradul și numele lui Marceau îi deschiseră intrarea acestei închisori ; el porunci portarului de-al duce la temnița în care era închisă Blancha. Acesta stătu la îndoială cîtva : Marceau repetă porunca sa cu un ton mai imperativ și atunci el se supuse făcîndu-i semn să-l urmeze.

— Nu e singură, zise conductorul său deschizînd ușa cea scurtă și ovală a unei odăi al cărui întuneric îl făcu pe Marceau să tresară ; dar în curînd va fi scăpată de tovarășul său, căci îl ghilotinează astăzi.

La aceste cuvinte el închise ușa după Marceau și îl rugă să scurteze cît se poate mai mult o întrevedere care putea să-l compromită.

Uimit încă de trecerea lui subită de la lumină la întuneric, Marceau întindea brațele sale ca un om care visează, căutînd a pronunța numele Blanchei, pe care nu-l putea articula și neputînd să străbată cu privirile sale întunericul care îl înconjura, el auzi un strigăt : tînăra fată se aruncă în brațele sale ; ea îl recunoscuse numaidecît, căci vederea ei era deja deprinsă cu întunericul.

Ea se aruncă în brațele lui, căci fu un moment în care frica o făcu să uite vîrsta și sexul său : acum nu mai era vorba decît de viață sau de moarte. Ea să agăța de dînsul ca un înecat de stîncă, suspinînd adînc și strîngindu-l cu convulsiune.

— Ah ! Ah ! Tu nu mai părăsit ! strigă ea în sfîrșit. Ei m-au tîrît aici ; printre mulțimea care mă urmărea l-am zărit pe Tinguy ; am strigat : Marceau ! Marceau ! și el sa făcut nevăzut. Oh ! Nu speram să te văd... chiar aici...

Dar ai venit... și sînt sigură că nu mă vei părăsi.. Mă vei lua cu tine, nu e așa ?... nu mă vei lăsa aici.

— Aș dori cu prețul sîngelui meu să te răpesc chiar în acest moment ; dar...

— Oh ! Ia vezi ; pune mîna pe zidurile astea umede, pe paiele astea infecte ; tu care ești general n-ai putea...

— Blancha, iată ce pot ; să bat la ușa asta, să zdrobesc capul păzitorului care o va deschide ; să te duc pînă în curte, să te fac să respiri aerul, să vezi cerul și să mă expun să mă omoare apărîndu-te ; dar, după ce voi muri, Blancha, te va aduce în această temniță și nu va mai fi pe fața pămîntului un singur om care să te poată scăpa.

— Dar tu poți ?

— Să vedem.

— Numaidecît ?

— Două zile, Blancha ; Îți cer două zile, dar răspunde-mi la rîndul tău, răspunde-mi la o întrebare de care atîrnă viața ta și a mea... Răspunde cum i-ai răspunde lui Dumnezeu..., Blancha, mă iubești tu ?

— E oare timpul și locul de-a pune o asemenea întrebare și de a răspunde la dînsa ? Crezi tu că zidurile astea sînt deprinse a auzi mărturisiri de amor ?

— Da, e timpul, căci noi sîntem între viață și moarte, între existență și veșnicie. Blancha grăbește-te cu răspunsul : fiecare minut ne ia o zi, fiecare ceas un an... Blancha, mă iubești tu ?

— Oh ! Da, da... Aceste cuvinte scăpară din inima tinerei fete, care uitînd că nu se putea vedea roșeața sa, își ascunse capul în brațele lui Marceau.

— Ei bine ! Blancha, trebuie chiar acum să mă iei de bărbat.

Tot corpul fetei tremură.

— Care este planul tău ?

— Planul meu este să te scap de moarte ; vom vedea dacă vor îndrăzni să trimită la eșafod femeia unui general republican.

Blancha înțelese atunci toată gîndirea lui ; ea se cutremură de pericolul la care se expunea spre a o scăpa. Iubirea ei luă o putere și mai mare ; dar rechemîndu-și curajul :

— Nu se poate, zise cu tărie.

— Nu se poate ? întrerupse Marceau, nu se poate ? Dar ăsta e un lucru nebunesc ; și ce piedică se poate pune între noi și fericire cînd mi-ai mărturisit o dată că mă iubești ? Crezi că ne jucăm aici ? Dar ascultă, ascultă o dată, e vorba de moartea ta ! Moartea pe eșafod.

— Oh ! Ai milă de mine ! Ai milă de mine ! E înspăimîntătoare moartea ! Dar dacă voi deveni femeia ta, și dacă acest titlu nu mă va scăpa, te va pierde atunci și pe tine !...

— Asta te face să dai la o parte singura cale de scăpare care îți rămîne ? Ei bine, ascultă-mă, Blancha ; căci am și eu la rîndul meu a-ți mărturisi ceva : văzîndu-te, te-am iubit ; iubirea a devenit pasiune, m-am deprins cu dînsa ca și cu viața mea ; existența mea este a ta, soarta mea va fi a ta ; nu te mai pără-

sesc, nici o putere omenească nu va putea să ne despartă, sau dacă te părăsesc, n-am decît să strig : *Trăiască regele !* acest cuvînt îmi deschide temnița ta și atunci ieșim din ea împreună. Ei bine ! Fie : și aceasta va fi ceva, a petrece adică o noapte în aceeași închisoare, a merge în aceeași căruță și a muri pe același eșafod.

— Oh ! Nu, nu, du-te ; lasă-mă, în numele cerului, lasă-mă !

— Să mă duc ? Ia seama la ceea ce zici și la ceea ce vrei, căci dacă ies de aici fără ca tu să fii a mea, fără ca tu să-mi fi dat dreptul de a te apăra, mă voi duce să-l găsesc pe tatăl tău, pe tatăl tău la care tu nu te gîndești și care va plînge, și îi voi spune : „Bătrînule, ea putea să scape, dar n-a voit ; ea a voit ca ultimele tale zile să le petreci în doliu și sîngele ei să țîșnească pînă pe părul tău cel alb. Plîngi, plîngi bătrînule, nu pentru că fata ta a murit, ci pentru că nu te-a iubit îndestul pentru ca să trăiască".

Marceau o respinse pe Blancha ; ea căzuse în genunchi la cîțiva pași mai departe și dînsul se plimba scrîșnind din dinți, cu mîinile pe piept, cu surîsul unui nebun sau al unui deznădăjduit. El auzi suspinele Blanchei ; lacrimile îi inundară fața, mîinile îi căzură fără putere și se aruncă la picioarele ei.

— Oh ! Te jură pe ce ai mai scump în lumea asta, pe mormîntul mamei tale, Blancha, Blancha, te jură să consimți a deveni femeia mea : trebuie să devii și ești datoare chiar.

— Da, ești datoare, fetițo, întrerupse o voce străină care îi făcu să tremure și să se ridice pe amîndoi ! Ești datoare să faci aceasta, căci numai astfel poți să păstrezi viața ta care abia începe ; religia îți poruncește aceasta și eu sînt gata să binecuvîntez unirea voastră.

Marceau, înspăimîntat, se întoarse și-l recunoscu pe preotul de la Sainte-Marie-dé Rhé care făcea parte din acea adunătură pe care o atacase în noaptea în care Blancha devenise prizonieră.

— Tată, strigă el, luîndu-l de mînă și aducîndu-l spre Blancha, tată, stăruie și d-ta ca să consimtă a trăi.

— Blancha de Beaulieu, zise preotul cu un accent solemn, în numele tatălui tău pe care vîrsta ta și prietenia mea cu dînsul îmi dă dreptul a-l reprezenta, te conjur să te supui rugăciunilor acestui om ! Căci chiar tatăl tău dacă ar fi aici ar face ceea ce fac și eu.

Blancha părea mișcată de o mulțime de sentimente opuse ; în sfîrșit ea se aruncă în brațele lui Marceau.

— Oh, amicul meu ! îi zise ea, nu mai pot să rezist mai mult timp, Marceau, te iubesc ! Te iubesc și sînt femeia ta.

Buzele lor se lipiră : Marceau era în culmea bucuriei ; părea că uitase totul. Vocea preotului îl scoase îndată din extaz.

Grăbiți-vă, copii, zicea el, căci minutele mele sînt numărate pe pămînt : și dacă mai întîrziați încă, nu mai voi putea să vă binecuvîntez decît din ceruri.

Cei doi amanți tresăriră : această voce îi rechemă pe pămînt !

Blancha se uită în jurul ei speriată.

— O, amicul meu, zise ea, ce moment am ales ca să ne unim viitorul nostru ! Ce templu pentru căsătorie ! Crezi tu că o unire consfințită sub niște bolți întunecoase și lugubre poate fi o unire dăinuitoare și fericită ?...

Marceau tresări, căci și el însuși era lovit de o spaimă superstițioasă. El duse pe Blancha spre un loc al temniței unde lumina strecurîndu-se printre grilele cele dese ale unei mici ferestre, făcea întunericul mai slab ; și acolo, căzînd amîndoi în genunchi, așteptară binecuvîntarea preotului.

Acesta întinse mîna și pronunță vorbele cele sfinte. În același timp, un zgomot de arme și de soldați se auzi în sală ; Blancha înspăimîntată se aruncă în brațele lui Marceau.

— Pe mine m-or fi căutînd, strigă ea. O, prietenul meu, cît de înspăimîntătoare ar fi moartea în acest minut !

Tînărul general se puse în fața ușii, cu un pistol în fiecare mînă. Soldații înspăimîntați, se traseră înapoi.

— N-aveți grijă, le zise preotul ieșind înaintea lor, pe mine mă caută, eu trebuie să mor.

Soldații îl împresurară.

— Copii, strigă el cu un glas tare către tinerii soți ; copii, îngenuncheați, căci, de la marginea mormîntului vă trimit cea din urmă

a mea binecuvîntare și binecuvîntarea muribundului este sfîntă.

Soldații înspăimîntați tăceau ; preotul scoase din sînul său o cruce pe care o ascunsese foarte bine pînă atunci ; el o întinse către dînșii : gata de a muri se ruga pentru alții. Fu un moment de tăcere și de solemnitate în care toți crezură în Dumnezeu :

— Să mergem, zise preotul.

Soldații îl înconjurară ; ușa se închise și totul dispăru ca un vis de noapte.

Blancha se aruncă în brațele lui Marceau.

— Oh ! Dacă tu mă părăsești și dacă vor veni să mă caute și pe mine tot astfel, dacă nu vei fi lîngă mine să mă ajuți să trec pragul ăla, oh ! Marceau, închipuiește-ți, să mă ducă la eșafod, pe mine la eșafod, departe de tine, plîngînd și chemîndu-te mereu, și tu fără să-mi răspunzi ! Oh ! Nu te duce, nu te duce. Eu mă voi arunca la picioarele lor, le voi spune că nu sînt vinovată, îi voi ruga să mă lase în închisoare cu tine toată viața mea, și că-i voi binecuvînta. Dar dacă tu mă părăsești... Oh ! Nu mă lăsa singură !

— Blancha, sînt sigur că o să te scap, sînt responsabil de viața ta ; peste două zile cel mult, mă voi întoarce aici cu grațierea ta, și atunci nu vom mai avea să ducem o viață de pușcărie, ci de aer și de fericire, o viață liberă și amoroasă.

Ușa se deschise, gîdele apăru. Blancha strînse mai tare pe Marceau în brațele ei ; ea nu

voia să-l părăsească și cu toate acestea fiecare minut era prețios ; el se retrase din brațele ei și îi făgădui că se va reîntoarce peste două zile cel mult :

— Gîndește-te la mine totdeauna, îi zise el ieșind afară din temniță.

— Totdeauna ! zise Blancha plecîndu-și capul și arătîndu-i în părul său, trandafirul cel roșu pe care i-l dăduse Marceau ; și ușa se închise ca cea a iadului.

V

Marceau găsi pe generalul Dumas care îl aștepta la portar în odaie ; el ceru hîrtie și cerneală :

— Ce vrei să faci ? îi zise Dumas, înspăimîntat de agitația lui.

— Să-i scriu lui Carrier, să-i cer un termen de două zile, să-i spun că viața lui îmi răspunde de viața Blanchei.

— Nenorocitule ! răspunse amicul său luîndu-i hîrtia din mîini, nu știi tu că nu te-ai supus ordinului ce ai primit de a te duce la corpul tău de armată ? Crezi tu, că fiindu-i frică de tine, se va mai sili să-ți caute un pretext plauzibil. Peste un ceas te-ar închide : și ce vei mai putea face atunci și pentru ea și pentru tine ? Ascultă-mă pe mine, mai bine taci ca să-l faci să uite, căci numai uitarea lui poate s-o scape.

Marceau stătea cu capul rezemat în mîini ; părea că se gîndește adînc.

— Ai dreptate, strigă el ridicîndu-se repede ; și ieși în stradă cu prietenul său.

Cîțiva oameni erau strînși împrejurul unei căruțe de poștă. — Dacă ar fi nor astă-seară,

zise o voce, nu știu ce ar împiedica pe vreo douăzeci de gărzi bune să intre în sat și să ridice pe toți prizonierii ! Îți vine să rîzi cînd vezi cum este păzit Nantes. Marceau tresări, se întoarse, recunoscu pe Tinguy, schimbă cu el o uitătură de înțelegere, și se sui în căruță :

— La Paris ! zise el surugiului dîndu-i bani ; și caii porniră cu repeziciunea fulgerului. Pretutindeni aceeași silință, pretutindeni dînd bani. Marceau obținu făgăduiala că vor fi pregătiți caii pentru a treia zi, că nici un obstacol nu va întîrzia reîntoarcerea lui.

În timpul acestei călătorii află că generalul Dumas își dăduse demisia, cerînd singura favoare de a fi întrebuințat ca soldat la o altă armată ; el fusese pus prin urmare la dispoziția comitetului de salute publică și se ducea la Nantes în momentul în care Marceau îl întîlni pe drumul de la Clisson.

La ora opt seara, trăsura care îi ducea pe cei doi generali intra în Paris.

Marceau îl părăsi pe amicul său în piața Palatului Dreptății. Marceau străbătu pe jos strada Saint-Honoré, coborî în partea Saint-Roch, se opri la numărul 366 și întrebă de cetățeanul Robespierre.

— E la Teatrul Națiunii, răspunse o fată de vreo șaisprezece ani ; dar dacă te vei întoarce peste două ceasuri, cetățene general, îl vei găsi acasă.

— Robespierre la Teatrul Națiunii ! Știi bine ?...

— Da, cetățene.

— Ei bine ! Mă duc să-l caut și dacă nu-l voi găsi mă întorc să-l aștept aici. Iată numele meu : cetățeanul general Marceau.

Teatrul francez se despărțise în două grupe : Talma însoțit de comedianții patrioți, emigrase la Odeon. Deci la acest teatru se duse Marceau, deși era cam înspăimîntat că trebuia să-l caute într-o sală de spectacol pe austerul membru al comitetului de salute publică. Se reprezenta *Moartea lui César*. El intră în balcon ; un tînăr îi oferi pe prima bancă un loc lîngă dînsul. Marceau primi, sperînd să-l vadă de-acolo pe omul pe care îl căuta.

Spectacolul nu începuse încă ; o fierbere stranie domnea în public ; rîsuri și semne se schimbau și plecau ca dintr-un cartier general de la o grupă așezată la orchestră ; această grupă domina sala și un om domina această grupă : era Danton.

Lîngă dînsul, vorbeau cînd tăcea el și tăceau cînd vorbea el, Camille Desmoulins, ajutorul său ; Philippaux, Hérault de Séchelles și Lacroix, apostolii săi.

Pentru întîia oară, Marceau se găsea în fața acestui Mirabeau al poporului ; el l-ar fi recunoscut după vocea lui cea forte, după gesturile sale poruncitoare, după fruntea lui cea vastă, chiar cînd numele său n-ar fi fost pronunțat de mai multe ori de amicii săi.

Să ni se permită a spune cîteva cuvinte asupra stării deosebitelor partide care își împărțeau Convenția : ele sînt trebuincioase pentru înțelegerea scenei următoare.

Comuna și Muntele se reuniseră spre a săvîrși rezoluția de la 31 mai. Girondinii, după ce încercaseră în zadar de a federaliza provinciile, căzuseră mai fără apărare în mijlocul chiar al acelora care îi aleseseră și care nu îndrăzniră nici chiar să le dea adăpost în ziua proscripțiunii lor. Înainte de 31 mai, n-avea nimeni puterea, după 31 mai, se simți trebuința unității puterilor spre a ajunge la promptitudinea acțiunii ; adunarea era autoritatea cea mai întinsă ; o partidă pusese mîna pe adunare ; cîțiva oameni comandau această partidă ; puterea se găsea prin urmare strînsă în mîinile acestor oameni. Comitetul de salute publică, pînă la 31 mai, fusese compus de convenționiștii neutri : epoca reînnoirii sale sosi, și muntenii extremi își făcură loc acolo. Barrère rămase ca un reprezentant al vechiului comitet, iar Robespierre fu ales membru ; Saint-Just, Collot d'Herbois, Billand-Varennes, susținuți de el, apăsară pe colegii lor Hérault de Sèchelles, Robert Lindet ; Saint-Just se însărcină cu supravegherea, Couthon de a îndulci în formă, propunerile prea violente în fond ; Billaud-Varennes și Collot d'Herbois se ocupară cu dirijarea proconsulatului departamentelor, Carnot se ocupă de război ; Cambon de finanțe ; Prieur (de Cote-d'or) și Prieur (de la Marne) de problemele interne și administrative. Barrère, unit îndată cu dînșii, deveni oratorul zilnic al partidului. Cît despre Robespierre, fără a avea o funcție precisă, el veghea la tot, comandînd acestui corp politic, după

cum capul comandă corpului material și face să lucreze fiecare membru după voința sa.

În acest partid se încarnase revoluția ; și voia revoluția cu toate urmările ei, pentru ca poporul să poată într-o zi să se bucure de toate rezultatele ei.

Acest partid avea să lupte în contra altor două partide, din care unul voia să-l întreacă, și altul să-l țină pe loc. Aceste două partide erau :

Partidul Comunei, reprezentat de Hébert.

Partidul Muntelui, reprezentat de Danton.

Hébert populariza, în *Père Duchesne*, obscenitatea limbajului, căci cu el insulta arma, victimele și rîsul, omorurile. În puțin timp progresele sale fură redutabile : episcopul Parisului și vicarii săi abjurară christianismul ; cultul catolic fu înlocuit de cultul rațiunii, bisericile fură închise ; Anacharsis Cloots deveni apostolul noii zeițe. Comitetul salutei publice se înspăimîntă de puterea acestui partid ultrarevoluționar pe care îl crezuse căzut cu Marat și care se rezema pe imortalitate și ateism ; Robespierre se însărcină să-l atace singur. La 5 decembrie 1793, el îl atacă de la tribună și Convenția care aplaudase cu furie la abjurațiuni după cererea Comunei, decretă, după cererea lui Robespierre, care avea și el o religie de stabilit, că *sînt oprite orice violențe și orice măsuri contrarii libertății cultelor.*

Danton, în numele partidului moderat al Muntelui, cerea încetarea guvernului revoluționar ; *Bătrînul Cordelier*, redactat de Camilla

Desmoulins era organul partidului. Comitetul de salute publică, adică dictatura, nu fusese creată, după dînsul, decît pentru a comprima înăuntru şi a învinge în afară, şi fiindcă dînsul credea că comprimase înăuntru şi învinsese în afară, cerea să se sfărîme o putere devenită nefolositoare după părerea sa, pentru ca să nu devină periculoasă mai tîrziu ; revoluţia dărîmase şi dînsul voia să clădească pe un pămînt care nu era încă bine curăţat.

Aceste trei partide împărţeau Convenţia în luna lui martie 1794, perioadă în care se petrecea istoria noastră. Robespierre acuza pe Hébert de ateism şi pe Danton de venalitate ; apoi, la rîndul său, el era acuzat de dînşii ca ambiţios şi cuvîntul dictator începuse să umble din gură în gură.

Iată deci care era starea lucrurilor, cînd Marceau, după cum am spus, îl văzu pentru întîia dată pe Danton, făcînd din orchestră o tribună şi aruncînd acelora care îl înconjura cuvinte puternice. Se juca *Moartea lui César* ; un fel de cuvînt de ordine fusese dat dantoniştilor ; ei erau toţi la această reprezentaţie şi, după un semnal dat de capul lor prin ridicare, ei trebuiau să facă lui Robespierre o aplicaţie a pasajului următor :

Da, fie César cît de mare, dar şi Roma să fie liberă. Doamne ! Dînsa care este stăpînă a Indiei, este sclavă pe marginea Tibrului. Ce importă ca numele său să comande universului întreg şi să fie numită regină, cînd ea însăşi este în fiare ?! Puţin le pasă romanilor dacă mai au dobîndit sau nu alţi sclavi noi.

Şi iată pentru ce Robespierre, care fusese înştiinţat de Saint-Just, era în acea seară la Teatrul Naţiunii, căci el înţelegea ce armă puternică ar fi în mîinile inamicilor săi dacă ar putea să popularizeze acuzaţia care o aduceau în contra lui.

Cu toate astea, Marceau îl căuta în zadar în sala teatrului viu luminată, în care singurul rang al baignoarelor rămînea într-un semiîntuneric din cauza înaintării galeriilor de deasupra lor, şi ochii săi osteniţi de această cercetare nefolositoare, se întoarseră într-una către grupa din orchestră, a cărei convorbire zgomotoasă atrăgea luarea aminte a întregii săli.

— L-am văzut azi pe dictatorul nostru, zicea Danton. Au voit să ne împace.

— Unde v-aţi întîlnit ?

— La el acasă ; a trebuit să urc trei caturi ca să ajung la odaia incoruptibilului.

— Şi ce aţi vorbit împreună ?

— Că eu ştiu toată ura pe care o are în contra mea comitetul, dar că nu mi-e frică deloc. El mi-a răspuns că mă înşel, că n-au rele intenţii în contra mea, dar că trebuie să ne explicăm.

— Să ne explicăm ; să ne explicăm ! Numai cu oamenii de rea credinţă se explică cineva ?

— Aceasta i-am spus şi eu ; atunci buzele lui s-au strîns ; fruntea lui s-a încreţit, eu am urmat : Desigur, trebuie să-i comprimăm pe regalişti, dar trebuie să dăm lovituri folositoare şi să nu confundăm pe nevinovat cu cel

culpabil. *Eh ! cine v-a spus,* a replicat Robespierre cu răutate, *cine v-a spus că am făcut să piară un nevinovat ?* Ce zici ? nici un inocent n-a pierit ? am strigat adresîndu-mă către Hérault de Séchelles, care era cu mine ; şi am ieşit.

— Dar Saint-Just era acolo ?

— Da.

— Ce zicea el ?

— El ridica des cu mîna frumosul lui păr negru şi din cînd în cînd, aşeza nodul de la legătura lui, ca cel de la legătura lui Robespierre.

Vecinul lui Marceau, care stătea cu capul rezemat de mîini, tresări, şi făcu să se audă acel fel de şuierat care trece printre dinţii scrîşniţi ai unui om care rabdă mult ; Marceau nu luă seama mai mult, şi atenţia lui se îndreptă din nou asupra lui Danton şi a amicilor săi.

— Cochetul ! zicea Camille Desmoulins vorbind despre Saint-Just, se stimează atît de mult, încît poartă cu respect capul pe umerii lui, ca un sfînt.

Vecinul lui Marceau, îşi depărtă mîinile ; el recunoscu figura cea dulce şi frumoasă a lui Saint-Just palidă de mînie.

— Şi eu, zise acesta ridicîndu-se drept în picioare, Desmoulins, am să te fac să-ţi porţi capul ca sfîntul Denis.

El se întoarse apoi cu spatele ; oamenii se dădură la o parte ca să-l lase să treacă, şi ieşi din teatru.

— Da cine dracu ştia că era aşa aproape de noi ? zise Danton rîzînd. Zău, pachetul a ajuns la adresa lui.

— A ! Ai văzut pamfletul lui Laya în contra ta ? zise Philippeaux lui Danton.

— Ce ! Laya face pamflete ?! Să se apuce să refacă *Amicul legilor ;* aş fi curios să-l citesc, căci ştiu că se pricepe în pamflete.

— Iată-l, răspunse Philippeaux, prezentîndu-i o broşură.

— Ba nu, zău, a semnat-o ?! Dar nu ştie el că-l va omorî dacă nu se va ascunde în pivniţa mea. Sss ! Sss ! se ridică cortina.

Cuvîntul „sss" se prelungi în toată sala ; un tînăr însă, care nu făcea parte din conjuraţie, continuă cu toate astea o convorbire particulară, deşi actorii erau pe scenă. Danton întinse mîna, îi atinse umărul cu vîrful degetului şi cu o curtoazie în care era şi puţină ironie îi zise :

— Cetăţene Arnault, lasă-mă să ascult cu aceeaşi atenţie ca şi cum s-ar juca *Marius la Miniturnes.*

Tînărul autor se supuse îndată acestei rugăminţi, făcută în astfel de termeni : el tăcu şi liniştea cea mai perfectă permise publicului să asculte una din cele mai rele piese care s-a jucat la teatru, adică *Moartea lui César.*

Însă, cu toată tăcerea din sală, era evident că nici un membru din mica conjuraţie despre care am vorbit, nu uitase pricina pentru care venise ; îşi făceau unii altora cu ochiul, o mulţime de semne se repetau şi se înmulţeau cu cît actorul se apropia de pasajul care trebuia să provoace explozia. Danton zicea încet lui Camille :

— La scena a treia. Şi apoi repeta vorbele în acelaşi timp cu actorul, ca şi cum ar fi vrut să grăbească acţiunea. Cînd veni partea aceasta :

César, noi aşteptăm de la bunătatea ta augustă un dar mai preţios, o favoare mai dreaptă, peste statele care ni le-a dată bunătatea ta.

César :

Ce îndrăzneşti să ceri, Cimber ?

Cimber :

Libertatea !

Trei salve de aplauze răsunară în sală.

— Merge bine treaba, zise Danton ridicîndu-se puţin.

Talma începu :

Da, fie Cesar cît de mare, dar şi Roma să fie liberă.

Danton se sculă de tot aruncînd împrejurul lui o privire de general de armată, care doreşte să se asigure că fiecare este la postul său, cînd ochii săi se opriră asupra unui punct al sălii. Grila de la o lojă se ridicase ; acolo apăru capul cel ascuţit şi livid al lui Robespierre. Ochii celor doi inamici se întîlniră şi nu puteau să se mai părăsească. În fizionomia lui Robespierre se vedea toată ironia triumfului, toată insolenţa siguranţei. Pentru prima oară, Danton simţi o sudoare rece curgînd pe tot corpul său ; el uită semnalul ce trebuia să dea : pasajul trecu fără aplauze sau murmure ; el căzu învins : grila lojei se ridică şi totul se sfîrşi. Guilotinarii învinseseră pe septembrişti, adică 1793, eclipsa din 1792.

Marceau al cărui spirit preocupat se gîndea la altceva decît la tragedie, fu poate singurul care văzu fără a înţelege această scenă, care nu ţinu decît cîteva secunde ; cu toate astea avu timp să-l cunoască pe Robespierre ; el ieşi afară din sală şi-l întîlni pe Robespierre în coridor.

Acesta era liniştit şi rece ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic ; Marceau i se prezentă şi îşi spuse numele. Robespierre îi întinse mîna : Marceau, împins de o primă mişcare îşi retrase mîna. Un surîs amar trecu pe buzele lui Robespierre.

— Ce doreşti de la mine ? îi zise el.

— O întrevedere de cîteva minute.

— Aici sau la mine acasă ?

— La tine.

— Haide atunci.

Şi aceşti doi oameni, mişcaţi de nişte emoţii aşa de deosebite, mergeau unul lîngă altul : Robespierre, nepăsător şi liniştit ; Marceau, curios şi agitat.

Robespierre aşadar, era omul care ţinea în mîinile sale soarta Blanchei, omul despre care auzise vorbindu-se atît, a cărui necoruptibilitate era evidentă, dar a cărui popularitate trebuia să pară o problemă. Într-adevăr el nu întrebuinţase nimic pentru a dobîndi popularitatea predecesorilor săi. El n-avea nici elocinţa cea mare a lui Mirabeau, nici avîntul sublim al lui Danton ; dacă lucra pentru popor, lucra în tăcere şi fără a da seama poporului. În mijlocul nivelamentului general în limbă şi

în costum, el păstrase limbajul său delicat și costumul său elegant ; în sfîrșit, cu cît ceilalți își dădeau osteneala să se amestece cu mulțimea, cu atît el se silea ca să se mențină deasupra mulțimii. De aici se înțelege că omul acesta singular, nu putea să fie pentru mulțime decît un idol sau o victimă : fu și idol, fu și victimă.

Ei sosiră : o scară strîmtă îi conduse la o cameră din al treilea cat ; Robespierre o deschise : un bust al lui Rousseau, o masă pe care erau deschise *Contractul social* și *Emil*, un dulap și cîteva scaune, formau toată mobila acestui apartament. Cea mai mare curățenie domnea peste tot.

Robespierre observă efectul ce producea această vedere asupra lui Marceau.

— Iată palatul lui César îi zise surîzînd ; ce ai să ceri de la dictator ?

— Iertarea, grațierea femeii mele, condamnată de Carrier.

— Femeia ta, condamnată de Carrier ? Femeia lui Marceau, republicanul zilelor antice ? Soldatul Spartei ? Da ce face Carrier la Nantes ?

— Atrocități.

Marceau îi făcu atunci tabloul pe care l-am pus sub ochii cititorului. Robespierre în timpul acestei istorisiri se zvîrcolea pe scaun fără să-l întrerupă ; în fine Marceau tăcu.

— Iată cum voi fi înțeles totdeauna ! zise Robespierre cu o voce înăbușită, căci emoția

interioară ce încercase fusese destulă pentru a produce această shimbare de voce, ori pe unde ochii mei nu pot vedea și mîna mea nu poate opri carnajul nefolositor, pe acolo se fac cele mai mari nedreptăți... Cu toate astea, există destul sînge pe care va trebui neapărat să-l vărsăm, și n-am sfîrșit încă.

— Ei bine ! Robespierre, grația femeii mele !

Robespierre luă o foaie de hîrtie albă.

— Numele ei de fată ?

— Pentru ce ?

— Îmi este trebuincios spre a constata identitatea.

— Blancha de Beaulieu ?

Robespierre lăsă să-i cadă din mînă condeiul.

— Fata marchizului de Beaulieu ? Capul briganzilor ?

— Blancha de Beaulieu, fata marchizului de Beaulieu.

— Cum se face ca dînsa să fie soția ta ?

Marceau îi istorisi totul.

— Tînăr smintit ! îi zise el, trebuia oare ca tocmai tu...

Marceau îl întrerupse :

— Nu-ți cer nici injurii, nici povețe ; îți cer numai grațierea ei, dorești să mi-o dai ?

— Marceau, legăturile de familie, influența amorului, nu te vor face niciodată să trădezi republica ?

— Niciodată !

— Dacă te vei găsi vreodată cu arma în mînă în faţa marchizului de Beaulieu ?

— Îl voi combate, cum am făcut şi pînă acum.

— Şi dacă ar cădea în mîinile tale ?

Marceau se gîndi puţin.

— Ţi-l voi trimite ţie şi tu singur vei fi judecătorul său.

— Juri ?

— Pe onoarea mea !

Robespierre luă din nou condeiul.

— Marceau, îi zise el, tu ai avut fericirea să te conservi curat în faţa tuturor, de mult timp te cunosc şi de mult timp doream să te văd.

Văzînd că Marceau era nerăbdător, scrise cele dintîi trei litere ale numelui său, apoi se opri.

— Ascultă, la rîndul meu, zise el ţinînd ochii la Marceau, îţi cer cinci minute ; îţi dau o viaţă întreagă pentru aceste cinci minute : cred că e bine plătit.

Marceau făcu semn că este gata să asculte. Robespierre urmă :

— M-au calomniat în faţa ta, Marceau ; şi cu toate astea tu eşti unul din acei oameni rari de care vreau să fiu cunoscut ; căci ce-mi pasă mie de opinia acelora pe care nu-i stimez. Ascultă, trei adunări au agitat pe rînd destinele Franţei, s-au rezumat într-un om, şi au împlinit misiunea cu care le însărcinase veacul :

Constituanta, reprezentată de Mirabeau, a zguduit tronul ; Legislativa, încarnată în Danton, l-a dărîmat. Opera Convenţiei este foarte mare căci ea a trebuit să sfîrşească odată cu dărîmatul şi să înceapă să clădească. În privinţa asta am o gîndire înaltă : vreau să devin tipul acestei epoci, după cum Mirabeau şi Danton au fost tipurile epocilor lor ; astfel vor fi în istoria poporului francez, trei oameni reprezentaţi prin aceste cifre : 1791, 1792 1793. Dacă fiinţa supremă îmi dă timp să sfîrşesc opera mea, numele meu va fi deasupra tuturor numelor ; voi face mai mult decît Lycurg la greci, mai mult decît Numa la Roma, mai mult decît Washington în America ; căci fiecare din ei n-aveau altceva de făcut decît să pacifice un popor născînd, iar eu am o societate îmbătrînită pe care trebuie s-o regenerez. Dacă voi cădea, Doamne, fă-mă să nu te blestem la sfîrşitul vieţii mele... Dacă voi cădea mai înainte de timp, numele meu care nu va fi făcut decît jumătate din ce avea să facă, va păstra pata sîngeroasă pe care cealaltă jumătate ar fi şters-o : Revoluţia va cădea cu dînsul... Iată ce aveam să-ţi spun, Marceau, căci vreau în tot cursul, să fie cîţiva oameni care să păstreze viu şi curat numele meu în inima lor, ca flacăra lămpii în tabernacol, şi tu eşti unul din acei oameni.

El sfîrşi scrierea numelui.

— Acum, iată graţierea femeii tale... poţi să pleci chiar fără să-mi dai mîna.

Marceau îi luă mîna şi o strînse cu putere ; vru să vorbească dar era înecat de lacrimi şi Robespierre îi zise cel dintîi :

— Hai, trebuie să pleci, nu mai este vreme de pierdut ; La revedere.

Marceau se repezi pe scară ; generalul Dumas se urca pe cînd el cobora.

— Am dobîndit graţierea ei : Blancha e scăpată...

— Felicită-mă şi tu pe mine, îi răspunse amicul său : sînt numit general cap al armatei Alpilor şi vin să-i mulţumesc lui Robespierre.

Ei se sărutară. Marceau ieşi în stradă, alergă la piaţa Palatului Egalităţii unde îl aştepta trăsura gata de-a porni tot cu aceeaşi iuţeală cu care şi venise.

De ce greutate mare inima lui era scăpată ? Cîtă fericire îl aştepta în viitor ? Cîte lucruri după atîtea dureri ? Imaginaţia lui zbura în viitor ; el vedea momentul în care, după pragul temniţei, va striga femeii sale : Blancha eşti liberă prin ajutorul meu ! Vino, Blancha, şi amorul şi sărutările tale să achite datoria vieţii.

Din cînd în cînd, încă o îngrijire vagă străbate spiritul său, o tresărire bruscă izbeşte inima sa ; atunci el dă zor surugiilor, le făgăduieşte bani, le dă, le făgăduieşte mereu ; roţile ard drumul ; caii mănîncă pămîntul şi cu toate astea lui i se pare că de-abia merge ! Pretutindeni alţi cai sînt gata : nici un minut de întîrziere ; totul pare că e agitat ca şi el. În cîteva ceasuri el a lăsat în urmă Versailles, Chartres, Mans, Fléche ; zăreşte Angers ; deodată încearcă o lovitură teribilă şi înspăimîntătoare : trăsura răsturnată se sfărîmă ; el se ridică lovit, plin de sînge, taie cu sabia hamurile care ţine pe unul din cai, încalecă pe el, ajunge la poşta cea mai apropiată, iar un cal de călărie şi îşi urmează drumul cu mai multă iuţeală chiar.

În sfîrşit a trecut Angers, zăreşte Ingrande, ajunge la Varades, trece Ancenis ; calul său scoate numai spume şi sînge. El vede Saint-Donatien, apoi Nantes ; Nantes ! care conţine sufletul, viaţa, viitorul său. După cîteva minute ajunge în oraş la barieră : calul său cade în faţa închisorii de la Bouffays ; a sosit ; ce-i mai pasă de cal !

— Blanche ! Blanche !

— Două căruţe au ieşit din închisoare, răspunde portarul ; ea este în cea dintîi...

— Blestem ! Şi Marceau o ia la fugă pe jos în mijlocul poporului care se-ngrămădeşte, care aleargă spre piaţa cea mare. El se apropie de cea din urmă dintre căruţe ; unul dintre condamnaţi îl recunoaşte :

— Generalule, scap-o !... eu n-am putut s-o scap şi am fost prins... Trăiască regele şi cauza noastră ! Era Tinguy.

— Da, da !... Şi Marceau îşi face loc mereu ; mulţimea îl loveşte, îl înghesuie ; el sosește în sfîrşit în piaţa cea mare ; el este în faţa eşafodului ; el mişcă hîrtia strigînd :

— Graţierea ! Graţierea !

În acest moment, gîdele, luînd de păr capul unei tinere fete, prezenta poporului acest hidos spectacol ; mulțimea, înspăimîntată, își întorcea fața cu frică, căci i se părea că acel cap vărsa sînge... Deodată, în mijlocul acestei mulțimi, se auzi un strigăt de furie în care se părea că se consumase toate puterile umane : Marceau recunoscuse, în gura acelui cap, trandafirul cel roșu pe care îl dăduse tinerei vandeiene.

SFÎRȘIT

Dragi cititori, în colecția „Autori celebri", editura noastră vă mai oferă următoarele lucrări de Alexandre Dumas :

DIN ZILELE LUI NERO

JEANA DE NEAPOLE

AVENTURILE LUI LIDERIK

RĂZBUNĂTORUL

UN PARIU MORTAL

O TRAGEDIE REGALĂ

PREA TÎRZIU !

PAULINA

DIN CRIMELE CELEBRE :

— Maria Stuart
— Contesa Vaninka
— Marchiza de Brinvilliers

ORGIILE LUI LUDOVIC XV

AMORUL CARE UCIDE